INAUGURAREA NOULUI EDIFICIU AL TEATRULUI NAȚIONAL

ANUL XVI
Nr. 51 (608)
Sîmbătă
22 decembrie
1973
10 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

„Fără îndoială că slujitorii artei din România vor face și în viitor totul pentru a contribui la realizarea nobilelor idealuri de umanism, de dreptate, de echitate socială în patria noastră, că ei vor pune arta în slujba întregului popor, a promovării idealurilor socialiste și comuniste, prieteniei și înțelegerii între popoare, a cauzei păcii și colaborării internaționale. Acționînd în acest sens, continuînd, astfel, tradiția artei dintotdeauna a poporului nostru, artiștii, toți slujitorii artei, își vor face datoria față de popor, față de partid, față de năzuințele națiunii noastre socialiste de a fi tot mai puternică, de a păși în rînd cu celelalte națiuni pe culmile civilizației materiale și spirituale, față de năzuințele ei spre o lume mai bună, mai dreaptă, în care oamenii să conlucreze strîns pentru aceleași idealuri de bunăstare, prietenie și pace".

Din cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU la inaugurarea noului edificiu al Teatrului Național.

Orizontul criticii tinere

Respectarea criticii nu este un lux sau un capriciu pentru o literatură. Ea satisface o nevoie vitală. Nașterea, formarea și impunerea valorilor reverșdică un climat de animație teoretică, de dezbatere și interpretare de texte, de mobilă ierarhizare și clasificație a direcțiilor. Marile promoții cunoscute de istoria literară s-au cristalizat sub ochiul extaziast și vigilent al unor critici, adesea colegi de generație. Numai o prejudecată primitivă întărită vanitatea măruntă a cîte unui autor care declară sgomotos că se dispensează de controlul lucid al cronicarului și că opera, zămislită într-o elipă de grație, își ajunge ei însăși. Triste accese de grandoare ! „Scriitorul care nu crede în critici și fuge de ea — spunea G. Călinescu — fuge de însuși sensul artei, care este sentimentul contactului sufletesc real cu conștiința umană luată în abstracțiunea ei, și cine fuge de critică înseamnă că nu crede în puterile proprii. Iar cine nu crede și nu înfruntă nu creează". Critica, devotată menirii sale, descoperă frasee fecunde pentru creație, semnalează și susține aptitudini autentice, previne sau respinge argumentat erori de înzestrare și de opțiune literară. Conștiință de sine a unei generații de scriitori, critica este inevitabil cenzurare la destinul ei.

De netăgăduit că cele mai recente promoții de poeți și prozatori s-au lansat la noi odată cu ivirea și a unor tineri critici talentați. Există între ei o solidaritate de debut, dar și o firească înrudire de sensibilitate și năzuințe. Criticii tineri, afirmați în ultimii ani, se caracterizează în genere printr-un spirit dinamic de investigare a realităților noi și de deslușire în producția literară curentă a semnelor promițătoare pentru marile construcții de mîine. Se observă lesne în activitatea lor o sporire a eforiului de receptare estetică, un gust mai sigur în discernarea și reliefarea valorilor. Criticii tineri manifestă, simptomatic, o curiozitate vie pentru zone mai puțin cercetate ale trecutului cultural și pentru reinterpretarea, din unghiuri inedite, fertile, a personalităților proeminente și a perioadelor de răspîntie din istoria literaturii. S-a mărit astfel aria explorărilor și s-au perfecționat, evident, uneltele de măsurare și evaluare. Se pot cita lucrări remarcabile de exegeză, care aparțin celor mai tineri autori, lucrări ce se disting prin seriozitate și rigoare, prin originalitate de substanță.

Pentru criticul tînăr, decisivă este sforțarea de a cuceri autoritate. Prestigiul depinde, intîi de toate, de clarviziunea de concepție, de rodnicia direcției estetice pentru care pledează. Nu e posibilă azi, o critică nouă eficace, care să nu reflecte preocupările veacului, să nu fie adînc implicată în istoria contemporană. Apare cu totul anacronică postura cronicarului lipsit de simțul evenimentului, opac la frămîntările din jur, narcisic cufundat în ecuații pur estetice. Cu o astfel de viziune, nimic nu poate înțelege din sensul vremurilor și implicit al artei care le oglindește. Un critic tînăr, crescut în trepidația epocii, citește cu înfrigurare ziarele, urmărește pe viu și participă la dialectica rapidelor modificări de trai și de mentalitate, raportează normal, inerent lecturile sale la această pulsație a secolului. Lectura la gura sobei, în halat și papuci, ferită de orice imixtiune a existenței zilnice — este o imagine muzeală, care nu mai exprimă condiția reală a criticului de azi.

Toate acestea fiind mult prea clare, enigmatice rămîn unele comportări izolate. Totuși sînt recenzenți, uimitor, chiar dintre cei mai tineri, care recurg la o recuzită foarte prăfuită. Bizare apucături ! De unde vin ele ? Aflăm din cele cîteva pagini ale recenziilor că ei au repulsie față de civilizație, nu agreează uriașa prefacere a deprinderilor provocată de revoluția tehnico-științifică, își întorc fața de la prezent. Cînd închid ochii, reînvie conturul unei lumi incrementite, în afara spațiului și a timpului, oază a nostalgiilor eterne.

Acești tineri care arborează parcă în transă mitul unei retrageri ascetice a spiritului se îmbracă în costume foarte moderne, beneficiază din plin de tot confortul imobilelor recent date în folosință, utilizează mijloacele de deplasare în viteză pe care li le pune la dispoziție civilizația. Nu-i stinghерește contradicția. Curios sună tînguitul lor nostalgic cînd intră în rolul de comentatori literari !

De aci, din această îndepărtare de nou și actual, derivă poate și reacția lor alergică în fața explicației raționale a fenomenelor și în fața criteriilor științifice de apreciere. Cu ce delicii se lasă ei însă în voia discursului metaforico-existențial, prin care speră să pătrundă, minune, în zonele inefabilului. Noțiuni pretențioase, abia întîlnite se aglomerează, ca atrase de un magnet, în paginile acestor critici debutanți, contaminați atît de devreme de bîlbîiala solemnă. Subit, actul critic capătă pentru ei virtuți magice și se convertește într-o exaltare aproape mistică, într-un ritual. Ce judecată limpede, exactă, se mai poate formula într-o asemenea ipostază ? Un publicist, încă destul de tînăr, a reușit să editeze pînă acum două volume de Critice, în care găsim la tot pasul metafizica increatului, logodna cu absolutul, predestinarea ontologică, datul transcendental. Extaziat de tot ce ține de forțele inexplicabilului și misterului, el refuză, în analiza operei, indiciile de organizare rațională a cugetului și a traiului, de integrare în social, de prezență în istoria concretă. Astfel ajunge să reducă unele cărți de seamă la cîteva trăsături, uniforme, care semnifică, vezi doamne, constanta unui spirit tribal (el spune duh arhetipal !) la care trebuie să se întoarcă pocăită, orice creație.

Autoritatea unui tînăr critic se sprijină, incontestabil, pe conduita lui etică. Fără o consecvență a atitudinii, independentă de fluctuațiile de grup sau de interese, orice opinie se discreditează în mod fatal. Nu e de înțeles de ce unii tineri critici care semnează abia a treia sau a patra oară, apelează atît de iute la tonul sentențios și insolent, ca și cum totul începe de la zero, de la intrarea lor în literatură. E o deplorabilă eroare a socoti că violența injuriei devine o cale mai lesnicioasă de ajungere, și că prin defăimarea unor autori consacrați, prin declanșarea unui scandal, numele lor de cronicari incoruptibili va fi cunoscut și temut. Pînă la urmă manevra din culise, lipsa de convingeri fundamentale ies la iveală și nimeni nu mai crede în inocența foarte timidului cenzurator literar, care neagă de-a valma toate generațiile anterioare și părerile exprimate pînă la el. E cunoscut că el [illegible] bine cum trebuie să se facă totul și, vai, nu vede ridicolul înfățișării sale agresive.

Cine spune critic tînăr, spune luptător neostenit, curiozitate, vocație de descoperitor. Ca și în oricare alt domeniu, progresul se obține prin pregătire destoinică, tenace, neîntrerupți. Numai gustul și intuiția nu sînt suficiente pentru a clădi o magistratură critică reală. Cunoașterea este, prin fire, inepuizabilă, un simțămînt, bineînțeles dar și înnăscut de actul lecturii. E de așteptat ca tinerii critici tineri, încă departe de rutină și plafonare, să arate interes față de curentele noi de gîndire, față de mișcarea vie a ideii. Nu se poate dezbate un dialog fructuos cu structuralismul, cu psihanaliza, cu teoriile genetice, cu critica tematică etc. fără o deschidere adecvată spre toate domeniile cunoașterii contemporane. Eficacitatea criteriilor de semnificare a adevărului și de eliminare a erorilor și exceselor — deplinde de spiritul marxist în care se duce cercetarea. Numai situarea valorilor într-o perspectivă istorică îngăduie o atitudine deschisă de absorbție a tot ceea ce reprezintă căutare a științei și de înlăturare a mistificărilor cu și a închistării dogmatice.

E profund regretabil că unii tineri critici, în goana după succesul facil, abandonează drumul anevoios al muncii serioase, al cercetării oneste, aplicate. Ignoranța este uneori chiar teoretizată ca un deziderat. E destul ca harul să coboare asupra recenzentului și totul se luminează, judecata devine infailibilă. De precizie, de rigoare, de stiloță nici-un cuvînt, te poți dispensa, ea poate fi chiar dăunătoare, fiindcă tulbură puritatea inspirației critice. Cît de simplu dispare astfel cazna învățăturii și a disciplinării gîndirii. Recidivele impresionismului steril găsesc un teren ospitalier tocmai acolo unde lipsește vocația reală de cunoaștere și cercetare.

Nu se poate concepe, desigur, o lărgire a orizontului criticii tinere, fără participarea intensă, în acțiunea de îndrumare, a revistelor și editurilor. Aproape peste tot ușile sînt deschise, tinerii sînt încurajați, ajutați să se dezvolte. Ba, în unele locuri, stimularea se arată chiar prea grăbită. După primul sau al doilea articol publicat, tînărul recenzent este înscăunat titular de rubrică, și uneori chiar îndemnat să parcheze din culțul lui de revistă sau editură campania de surdinizare a cine știe cărui rival. Nici exigența în triere și îndrumare nu este pretutindeni la înălțime. Cîteodată rodul ultimei lecturi cam superficiale și neterminate, este expediat imediat la tipar. Limbajul gîlgîitor, peste care revine insistent suflarea mitică și bazarea ocultă, fără ca emitentul să știe prea bine despre ce e vorba, află în mod neașteptat audiență, uneori la reviste prestigioase. Sînt edituri care o-au avut răbdare să se mai sedimenteze cunoștințele și să se mai limpezească cugetările tinerilor autori, și au încredințat publicului volume hibride, confuze, care nu vor lăsa nici-o urmă.

De fapt ar trebui să se stimuleze ambiția tinerilor critici de a alcătui lucrări care să devină puncte de referință în materie, prin justețea perspectivei, originalitatea de gîndire, exactitatea și vastitatea informației. Ne-am referit aci la cazuri mai mult particulare, fără extindere — evitînd tonul alarmant — spre a atrage însă atenția asupra necesității unei atitudini de luciditate deplină.

Revista noastră, deschisă, cum se știe, tuturor generațiilor literare, se ocupă cu precădere de formarea celor mai tineri scriitori și critici. Am găzduit în acest an articole, studii, eseuri ale unor tineri critici, aflați la începutul drumului. Respectînd independența de opinie și diversitatea gustului, am încercat să orientăm critica tînără spre o unitate de concepție, care să adere cît mai ferm la dinamica istoriei, la raționalism, la deschiderea spre nou și autenticitate. E posibil ca uneori să se fi comis excese în numele unei pledoarii juste și nobile în esență. Poate că preferința pentru unele luări de poziție n-a fost întotdeauna destul de nuanțată și n-a ținut seama de întreaga complexitate a fenomenului literar. Nu toți criticii tineri de certe promisiuni s-au bucurat de o atenție egală. Oricum nu e cazul încă să fie identificate — așa cum se mai întîmplă — fermitatea în apărarea unei concepții, cu ingustimea și intoleranța de vederi. Sîntem convinși că perseverența în pledoaria pentru o orientare istoristă, în concordanță cu tendințele spre radicalizare ale epocii, își va dovedi roadele. Avem mari speranțe în cîțiva tineri, foarte tineri colaboratori, care se remarcă prin pasiunea pentru adevăr, prin spiritul militant umanist, prin intuiția valorii, prin simțul nuanței și al eficienței estetice.

Ne preocupă în chip stăruitor problema orizontului criticii tinere de azi. De aceea am inițiat în acest număr o dezbatere largă (PAGINILE 1, 3 și 7) la care am solicitat prezența activă a unor scriitori și criticii cunoscuți. Spre a fixa mai exact albia discuției, am propus participanților să răspundă la trei întrebări, care au însă un caracter facultativ și nu împietează cu nimic expunerea liberă, în orice ordine, a opiniilor. Iată întrebările :

1. CARE ESTE CONDIȚIA DEBUTULUI ÎN CRITICĂ ?

2. CUM POATE FI CĂLĂUZITĂ RODNIC FORMAREA TÎNĂRULUI CRITIC LA REVISTE ȘI EDITURI ?

3. CE NUME IVITE ÎN ULTIMUL AN LE CONSIDERAȚI CELE MAI PROMIȚĂTOARE ?

Sperăm că părerile diverse, exprimate în paginile revistei noastre vor oferi o imagine a situației criticii tinere și vor stîrni și alte comentarii, în completare sau rectificare, pe care ne declarăm dispuși să le publicăm în numerele viitoare.

Luceafărul

Marele Edificiu

A trebuit să treacă aproape trei decenii de la evenimentul dramatic al bombardării clădirii istorice a Teatrului Național de pe Calea Victoriei, pentru ca o epocă de pace și de avuție să-și marcheze durata în noul — amplu și bogat, — Edificiu al unei conștiințe culturale și naționale în care socialismul a venit să înscrie, — ca într-o sferă identică, în viața social-politică românească, — ideea de continuitate și ideea de progres.

În istoria culturii românești, ca și în a culturii universale, componenta genului dramatic, a istoriei artelor spectacolului, s-a integrat cu drept de cetate ; dar pentru români, în special, cetatea însăși a teatrului național s-a bucurat de privilegiul unui orgoliu și al unei izbînzi seculare, la care au contribuit, cu altruism și pasiune, generații întregi de intelectuali patrioți și în primul rînd scriitorii.

Este poate vrednic de a fi adăogat acestui edificiu și un alt atribut, și anume acela de combatant pe tărîmul propășirii politice a poporului român.

Fiindcă întru începuturile istoriei moderne a României, — adică în climatul intelectual al revoluțiilor lui Tudor și Bălcescu, — acolo se află simburele de lumină din care s-a întruchipat Monumentul acesta. Și fiindcă Teatrul Național a pășit prin veacuri umăr la umăr cu revoluția națională și socială, ca martor și participant entuziast la făurirea istoriei patriei. El a fost mereu „acum și aici".

A fost martor și participant și la istoria noastră „dintre cele două războaie", adică în perioada trăită de națiune și de Teatrul Național între gloanțele din 13 decembrie 1918 și bombele hitleriste din 1944.

A fost și este martor-participant la făurirea țării și culturii socialiste.

Ce-i mai putem ura acum, la poalele noului său mare edificiu ?

La mulți ani !

Mihnea Gheorghiu

Condiția criticului în tinerețe

N-am cunoscut nici deliciile, nici anxietățile tînărului critic. Primul articol de critică l-am scris și publicat la nouăsprezece ani, al doilea la patruzeci. Am cunoscut, însă, anii lungi de meditație, de întemeiată lectură, de studiu inversunat. Ani aventuroși în care mă văd străbătînd încet interminabile culoare tapetate cu cărți, pe care le-am umplut cu visuri și gînduri.

Cum voi vorbi, așadar, despre condiția tînărului critic pe care eu n-am trăit-o ? N-am avut nici măcar o zi, fastă sau nefastă, în care să fi simțit, deodată, chemarea de a face judecăți literare împietrindu-mi inima și pasul, „lăsîndu-mi forma, nu și putința mișcării" — cum spune Maestrul.

Și, înainte de toate, este oare critica o condiție a tinereții ? Nu pretinde ea tocmai împietrirea pasului, imobilizarea dinamicii creatoare pe care o atribuim — pe drept ori pe nedrept — vîrstelor fragede ? Critica presupune, printre altele, o distanțare, o detașare, o punere în paranteză, fie și momentană, a detestabilului eu. Dar este cu putință, oare, în tinerețe, o asemenea jugulare a unui sine dornic de a se propune ? Se cunosc poeți, compozitori și matematicieni nevîrstnici, străbătuți de harul Numărului. Sunetului sau Verbului, dar niciodată critici, exegeți, comentatori, judecători. Și totuși, chiar dacă nu vezi critici purtători ai togei praetextae, dacă judecata literară, pentru a putea fi exercitată, pretinde înveșmîntarea cu toga virilă, totuși există o condiție a criticului tînăr, în formare, a aceluia care simte și știe că puterea vine prin exercițiul eu. Și odată cu puterea, autoritatea.

Nu voi spune nimic despre alegerea criticului în tinerețe. Există un moment sau, poate, mai multe, un proces în care ceea ce numim vocația precipită o existență în această direcție. Sînt mai mulți factori în joc care determină cristalizarea unei asemenea chemări. Voi spune, însă, cîteva cuvinte despre școala criticului tînăr. De obicei, acesta este un absolvent al vreunei facultăți de limbă și literatură. A făcut el acolo, pe băncile universității, o bună ucenicie pentru disciplina care-l așteaptă ? Nu o existat și cred, nu poate exista o școală ideală, o facultate de critică. Dar, fără îndoială, ar putea exista cercuri, conventicule de studii în care să se formeze tinerii critici. Aș putea spune, privind în urmă, că „Cercul literar" din Sibiu a jucat un asemenea rol, prin atmosfera mai curînd decît prin studiul concertat, și nu e de mirare că s-au format în sinul lui, înainte de toate, critici. Dar, firește, în zilele noastre ar trebui să arate altfel o „școală" a tinerilor critici. Ar trebui să existe cercuri de studii în care să se exerseze noile instrumente, noul limbaj al criticii, istoriei și teoriei literare. Din clipa în care părăsește băncile școlii (adesea conservatoare), tînărul care se dedă criticii (precum „risipei se dedă florarul"), el crește se dezvoltă, evoluează sau involuează singur. Nici-o legătură cu demersurile celorlalți decît poate unele — rare — de prietenie, sau altele — mai puțin rare — de concurență pe piața literară. Că în zilele noastre, critica trece printr-o profundă mutație, că trăim într-o epocă în care critica este și trebuie să fie mai mult decît o simplă instanță de judecată estetică, de cele mai multe ori tînărul critic o știe prea bine. Dar de procedat procedează conform șabloanelor unei critici „bătrîne", constituite. Într-un secol în care Avangarda a clamat, pe diferite glasuri, moartea artei și a artisticului, în care valorile estetice au fost supuse unor grave seisme, și creația s-a vrut altceva decît producerea unor obiecte estetic delectabile, era firesc ca critica să nu se mai mulțumească cu orizonturile, clișeele și uneltele străvechi ale unui tribunal estetic. Critica actuală utilizează spațiul creației artistice pentru a constitui dezbateri ce nu sînt numai estetice. Sau, mai exact, opera de artă se oferă criticului ca un univers ce se cere explorat, pus în relații cu alte universuri și valorizat cu judecăți de valoare ce țin de un orizont axiologic mai vast decît cel strict estetic. Tinerii critici (sau unii, cel puțin, dintre ei) dovedesc adeseori cunoașterea, asimilarea unor categorii noi, a unor modalități noi de acces la faptul literar. Aș vrea să dau fie și numai un singur exemplu : acela al lui Al. Călinescu ale cărui tablete critice din revista Cronica *(pe lîngă lucrările mai ample, precum eseul despre Al. Holban) probează nu numai informația diversă, studiile bine asimilate, ci o orientare perseverentă spre noile planuri ale criticii literare. Dar nu este singurul caz exemplar. Aș putea cita cîteva chiar dintre colaboratorii tineri ai revistei* Luceafărul. *De pildă, Florin Mihăilescu și Artur Silvestri, la care remarc îndeosebi puterea speculativă. Dar, din nefericire toate acestea rămîn cazuri, inițiative izolate. Lipsind o anume convergență în formarea tinerilor critici, este firesc să lipsească o coeziune în activitățile lor. Or, o nouă școală de critică românească nu poate fi formată decît printr-o atare convergență în voința perseverentă de a realiza un statut nou al criticii literare. Într-o epocă a modernizării agregatelor, uneltelor de lucru și a procedeelor, critica se cere revitalizată, înainte de toate, prin eforturile convergente ale tinerilor.*

De aceasta depinde autoritatea criticii. Desigur, autoritatea nu se obține decît în timp, printr-un fel de încăpățînat efort în lupta cu obstacolele. Autoritatea consacră nu numai gustul estetic ci și perseverența pe o cale, deci o virtute etică. Ea nu se obține prin cîteva foiletoane, nici printr-un pamflet scandalos, ori prin mici note insidioase, ci prin lucrări de anvergură. Criticul — ca și profeții din vechime — se judecă după roadele sale, după formele împlinite, realizate ale artei sale.

Prin inițiativă, prin opera monumentală și, în sfîrșit, prin acțiunea fermentativă a verbului, tînărul critic poate obține autoritatea de care condiția sa nu se poate dispensa. Acțiune fermentativă ? Desigur. Criticul exercită sau ar trebui să exercite o maieutică a spiritului, să urmărească fenomenul artistic în continua sa ecloziune — aceasta pe planul creatorilor dar și pe acela al literaturii în genere. O critică de direcție, este o critică fermentativă care aruncă germenii unei arte a viitorului, care protectează și face conștient ceea ce, încă, în creația artistică este latent.

Cerem tinerei critici ceea ce noi înșine — care nu mai sîntem chiar tineri — am vrea să dăm.

Nicolae Balotă

ÎN ACEST NUMĂR:

Articole despre
ORIZONTUL CRITICII TINERE
(pag. 3 și 7)
de Paul Georgescu, Alexandru Ivasiuc, Ov. S. Crohmălniceanu, Al. Paleologu, Alexandru George, Radu Boureanu, Ion Vlad, Silvian Iosifescu, M. Ungheanu

VERSURI DE
Nichita Stănescu, Petre Stoica, Adrian Beldeanu, Stela Vinițchi
PROZĂ DE
Nicolae Jianu și Vasile Andru
ISTORIE LITERARĂ :
„Metafora drumului în opera lui Creangă"

cronica literară

D. R. Popescu: „Cei doi din dreptul Ţebei", „Vînătoarea regală"

Rar prozator român contemporan a cărui operă să manifeste tendinţe mai contradictorii în raport cu nucleul ei de originalitate, precum aceea a lui Dumitru Radu Popescu. Dată fiind vădita ei aplecare spre pitorescul spectaculos, mulţi consideră această operă uşor de clasificat, încadrindu-l pe autorul ei la capitolul rezervat povestitorilor dominaţi de propriul lor talent nativ şi, ca atare, incapabili de a se proiecta în afara propriului instinct creator, pentru ca în felul acesta să se poată angaja la elaborări narative metodic conduse. Examinată cu multă atenţie, după opinia noastră, o atare judecată este însă susceptibilă de serioase amendamente. În primul rînd prozatorul este acela care ne obligă să fim mai circumspecţi, dacă avem în vedere constanta sa preocupare pentru autodisciplinare. Efortul de captare a inspiraţiei sale de povestitor în tiparele unor modalităţi narative caracteristice prin exigenţele lor de ordinul tehnicii literare este peste tot sezisabil. Mai mult decît atît, am spune că D. R. Popescu, adesea, este hotărît să meargă, în această direcţie, pînă în pînzele albe, neluîndu-şi nici o măsură de precauţie. E de presupus astfel că neobişnuitul său dar de a scoate la lumină zonele primar-autentice ale existenţei umane îi dă o încredere în sine nelimitată. În consecinţă, scriitorul nu pare de loc dispus să admită că materialul de viaţă ce-i stă la îndemînă, mai exact, pe care îl stăpîneşte cu inflexibilă autoritate, ar fi în vreun fel incompatibil cu cutare sau cutare formulă epică de largă circulaţie, la modă, chiar, în cîmpul prozei moderne. Cine şi-ar propune să urmărească anume această chestiune şi-ar da seama, cu oarecare stupoare, că „instinctivul" prozator care e D. R. Popescu are la activul său unul dintre dosarele cele mai bogate în experimente, din cîte există în proza noastră de azi. Aria căutărilor de această natură este atît de întinsă încît, în cele din urmă, nu poţi să nu-ţi spui că tocmai aici, în acerba confruntare dintre zestrea nativă a talentului său şi voinţa de revalorificare a acestuia sălăşluieşte însuşi miezul dramaticei căutări de sine a scriitorului. Autorul nuvelei Ploaia albă şi al romanului F. a pătruns atît de adînc în hăţişurile acestui proces încît dacă l-am cere în ora actuală să se „cuminţească" ar însemna, pur şi simplu, să nu-l înţelegem însăşi personalitatea artistică. Precum în faţa oricărei fatalităţi, critica e mai degrabă datoare să se resemneze şi să acţioneze în consecinţă, adică să aprecieze, de la operă la operă, rezultatele concrete obţinute de prozator şi, pe cît posibil, să se elibereze de propriile-i prezumţii. E însă tot atît de adevărat că, în textele critice consacrate lui D. R. Popescu, ceea ce la prima vedere apare ca emanaţie a unei atare alunecări în prezumţionalitate, adesea exprimă stări de lucruri reale, prezente în însăşi structura artistică a scrierilor sale. Prin urmare dacă, de pildă, eventualul îndemn ca prozatorul să revină la îndelungi verificatele practici ale povestirii tradiţionale (al cărei adept, de fapt, el nu a fost niciodată !) trebuie considerat absolut aberant, în schimb, nu putem să nu luăm în seamă propriile lui ambiţii de sincronizare cu viziuni şi tehnici narative dintre cele mai dificile.

Nu mai departe, ultimele două romane ale lui D. R. Popescu (Cei din dreptul Ţebei * şi Vînătoarea regală **, în acest sens, ne pun în faţa unor întrebări imposibil de ocolit. Examinarea critică a acestor romane nu poate fi niciodecum limitată doar la aprecieri vizînd aspecte precum tensiunea elementar epică, atmosfera de un straniu aproape incredibil sau personajele înzestrate cu o vitalitate care nu o dată înspăimîntă. Sigur, toate acestea sînt însuşiri indiscutabile şi ele nu lipsesc aproape niciodată din nuvelele şi romanele lui D. R. Popescu. Dar, şi în Cei doi din dreptul Ţebei şi în Vînătoarea regală, dorinţa prozatorului de a realiza un anumit tip de roman apare atît de expresă, încît premisele analizei critice devin dintr-o dată altele.

Cei doi din dreptul Ţebei, în liniile lui dominante, aspiră la statutul unei balade epice, în care motivul iubirii adolescentine tragic încheiate (motiv al cărui prototip etern e, desigur, cel shakespearean din Romeo şi Julieta) este implantat în ambianţa inedită a anilor celui de-al doilea război mondial. Nu credem, deci, că forţăm lucrurile, dacă, de exemplu, asociem romanul Cei doi din dreptul Ţebei cu atît de cunoscutul roman Romeo, Julieta şi întunericul al cehului Jan Otčenášek. Ne gîndim, fireşte, la sursele de inspiraţie comună, la similitudinea problematicei şi mai ales la raportarea acesteia la motivul mitic shakespearean. În acelaşi timp, deosebirile de structură strict romanescă nu sînt mai puţin frapante şi tocmai asupra lor se cuvine să insistăm. Este adevărat că, după toate semnele, ambele scrieri pornesc de la întîmplări reale. Să reţinem, însă, că Jan Otčenášek urmăreşte epicizarea

fidelă a documentului, dînd la iveală o paralelă romanescă modernă riguros realistă. Aşadar, prozatorul ceh mizează pe însăşi capacitatea documentului de a emaţiona în cel mai înalt grad şi romanul său se înscrie în seria îndelungatelor reluări epice ce se sprijină nemijlocit pe întîmplări şi date extrase din arhivele istoriei, în cazul de faţă din arhivele ultimului război mondial. Prin contrast, D. R. Popescu purcede de la „arhivele" sui-generis ale tradiţiei populare, orale, care, chiar dacă la mijloc se află fapte atestate documentar, redimensionează totul la scara legendei şi a baladei. De aici, privind faptele din unghi artistic, libertatea deplină de mişcare a prozatorului, în sensul recurgerii la formule romaneşti care i se par mai potrivite. Judecind deci după natura specifică a materialului de viaţă original, este întru totul normal să ne aşteptăm ca şi Cei doi din dreptul Ţebei să fie un roman de tip baladesc, în a cărui substanţă fondul mitic autohton să se întîlnească cu de la sine înţelese. Într-o bună măsură, faptele se prezintă chiar în acest chip. Raportîndu-ne la cele trei personaje tinere — Ilie, Ilona şi Tibor dar, nepierzîndu-i din vedere nici pe bătrînul Gălăţican, există suficiente temeiuri să vedem în această naraţiune un autentic roman pastoral reînvigorat de evenimentele tragice, puse în circulaţie de istoria contemporană.

Necazul e însă că romancierul nu a avut tăria de a se menţine cu stricteţe între limitele acestei viziuni, captivantă prin hieratismul ei tragic. Cu totul neaşteptat, el procedează la reconsiderarea fondului baladesc, legendar şi, ca atare, îl alterează. Extinsele şi destul de artificioasele confruntări dintre presupuşii mariaţi ai tragicei întîmplări prin care au trecut tinerii Ilie, Ilona şi Tibor, departe de a avea efectul artistic scontat, nu fac decît să devieze romanul în proza banal cazuistică, pigmentată cu note de un pitoresc superficiu. Şi cît de mult ne-am fi bucurat dacă scriitorul ar fi avut puterea să nu se abată cu nimic de la tonul narativ pur, de baladă fantastică, pe care şi acuma dovedeşte că îl stăpîneşte precum puţini alţii ! Căci iată o singură mostră :

„Şi deodată s-a oprit în faţa unui mumin şi mi-a spus să văd de pe cal şi să mă plimb pe pămînt, şi el s-a rugat mumiului să se dea din roata norocului şi din grădinuţa plumburilor să dragostea să se dea unul altuia altuia, dar de ură, neamuri cu viaţă îndelungată — şi-atunci am băgat de seamă că eram lîngă ghetarul care nu se vede.

Răsărise luna şi lupa zisă Oradea a nechezat şi a venit între noi şi-a început să mănînce frunze din coroana de pe creştetul bătrînului şi el a mîngîia pe gît şi ne spunea nouă puindu-ne pe cap cununi de iarbă şi crengi, una mie şi una lui Ilie, ca două pirostrii, ne spunea că pirostriile o să ne lege de vatra pe care ne face mămăruca şi că ele au întotdeauna pămîntul — deci nicea astia şi rîdea şi parcă era înlăcrimat şi arunca peste noi din buzunare ghindă culeasă în drum şi boabe de porumb adunate de dimineaţa şi cîţiva bani ce-i avea întîmplător şi nicea că ani să cerem nimic altceva decît cîmpuri pline de porumb şi rediţoare de grîu şi păduri cu ghindă şi să ne ţinem de mînă fiindcă acum ne-am lepădat de jucăriile toate ale copilăriei".

Vînătoarea regală, indiscutabil, este cea mai ambiţioasă şi mai complexă scriere epică a lui D. R. Popescu. Îşi dau întîlnire, în acest roman, mai toate elementele şi caracteristicile scrisului său, începînd cu orizontul tematic, continuînd cu unghiurile filozofice şi morale de percepţie artistică şi încheind cu modalităţile de transpunere epică. În toate aceste privinţe, intenţia scriitorului (nedisimulată, dimpotrivă, divulgată cu orgoliu) e de a împinge faptele la ultimele lor consecinţe. Din această pricină, Vînătoarea regală e un roman al riscurilor maxime şi pentru această, sinceri să fim, lectura lui declanşează o stare de spirit în care admiraţia, deruta şi iritarea conviecuiesc neîntrerupt. Încrederea prozatorului în capacitatea instinctului său creator de a supune şi preface totul după bunul său plac, de data aceasta, este suverană. La întrebarea dacă Vînătoarea regală e un roman unitar şi egal ca valoare, se poate răspunde, credem, cu adevărat, ţinînd neapărat seama de această stare de lucruri. E de văzut deci, de la un capitol la altul al cărţii, unde tenacea şi instinctiva încredere de sine a prozatorului îşi află sau nu teren propice de manifestare. Dată fiind aproape tranşanta lor autonomie (o autonomie care ne trimite cu gîndul la tehnica „romanului în roman"), fiecare din cele şapte capitole ale scrierii depun mărturii pe deplin elocvente în acest sens. Iată, fără a insista prea mult, secvenţa că, în esenţă, capitolul Moartea unui armăsar care nu se mai întoarce, deşi mai alese este intitulat Linii colorate şi Orizontul nu se pare întotdeauna mai departe decît neutru, confirmă cu o dezarmantă limpiditate magnitudinea lui D. R. Popescu pentru proza de analiză caracterologică, aşezînd în centrul atenţiei personaje aparţinînd mediilor intelectuale. Şarja exasperă, caricatura hurlează, îngemănate cu spectrul pentru neconformismul faciles sînt tot atîtea elemente ce vin în contradicţie flagrantă cu exigenţele unui proiect de „studiu" detaşat, de observaţie şi investigaţie obiectivă. Diferenţa calitativă dintre capitolele amintite şi celelalte (în special următoarele trei : Vînătoarea regală, Frumoasele bronzate pentru a Două sute de ardei) este atît de izbitoare, încît mirarea că ele au putut încăpea între coperţile aceluiaşi cărţi, pentru moment, cu greu poate fi explicată. Şi totuşi o explicaţie există : handicapul cunoaşterii de sine a prozatorului survenită cu deja amintita încredere în încrederea mistică, am spune în propriul instinct creator. Nerod deci că romancul, în cea mai mare parte, stă sub semnul fericitului hazard dintre aspiraţie şi împlinire şi să efectele strălucitul bevarism subconştientului de care suferă acest prozator se limitează doar la capitolele gumă, zise mai înainte. Revenind la capitolele Vînătoarea regală, Frumoasele bronzate pentru a Două sute de ardei, care, cantitativ, ocupă mai mult de trei sferturi din economia cărţii, să scriem că ele constituie tot ce-a dat mai bun în materie de proză D.R. Popescu pînă în ora actuală. Una din trăsăturile cele mai pregnante ale scrisului său — accentuarea mentală de către pitorescului insolit — se împlineşte într-un univers romanesc de o profundime existenţială neobişnuită. Cei puţin masivul capitol Vînătoarea regală, grefat şi fantezoreanismului său perfect asimilat, e de-a dreptul antologic. Sinteza romanului modern, spre care aliază dintre prozatorii noştri aspiră, sînteză în a cărui structură intimă îşi dă întîlnire tradiţia cu contemporaneitatea în toate nivelele, aici, în acest capitol (de fapt, un compact şi pe deplin conving „microroman") e de răsărit. Realismul magic de inflexiune balcanizantă, a cărui izvoare în proza românească nu e deloc neglijabilă, atinge unele cele mai ridicate în paginiile respective.

Dacă scrupule critice inconvenabile nu ne-ar îndemna să nu uităm nici un moment, că, totuşi, Vînătoarea regală se vrea un roman unitar, axat pe o unică temă şi pe un conflict central, am fi întru totul dispuşi să detaşăm aceste capitole excepţionale şi să le receptăm ca atare, acordîndu-le o existenţă de sine stătătoare. Din păcate, ambiţia prozatorului de a subordona totul unei întregi romanesc unificatoare şi, mai ales, unei „arhiprobleme" de anvergură ne constrînge să formulăm şi alte observaţii. Cea mai importantă este aceea că, pe acest plan, romanul e neîndestulă ; ancheta vizînd elucidarea împrejurărilor în care a dispărut învăţătorul Maria Dumitriu se pierde în complicaţii epice inutile. Trecerile de la ambiguitatea enigmatică la deznodăminte aparent lesnicioase sînt forţate, artificioase. Implicaţii „supraformă" romaneşti (în ordine morală, socială şi politică) rămîne şi ea nerezolvată.

Vînătoarea regală, fără a fi un roman într-adevăr eşuat, egal cu sine, este o „creaţiomanie" de „microromane" în care calităţile de mare prozator ale lui D.R. Popescu apar totuşi cu pregnanţă.

Nicolae Ciobanu

*) Editura „Dacia", 1973.
**) Editura „Eminescu", 1973.

punct şi virgulă

N. D. Cocea — dramaturgul

Recent, în cadrul seriei „restituiri" (atît de interesantă şi de utilă !), editura „Cartea Românească" ne pune în contact cu o faţetă inedită a personalităţii lui N. D. Cocea : aceea de dramaturg. Masiva culegere de Teatru tipăreşte pentru prima oară cea mai mare parte a operei dramatice scrise de autorul romanelor Vinul de viaţă lungă şi Fecior de slugă în decursul frenezicei şi inegalei sale cariere literare. Dovedind o răbdare şi o minuţiozitate de autentic cercetător în domeniul istoriei literare (fapt, de altfel, confirmat şi de activitatea sa desfăşurată în paginile revistei Manuscriptum*) Nicolae Florescu, autorul ediţiei, a extras direct din arhive un număr de cinci piese :* Sub coasa morţii, Pe cînd era bunica fată mare, Corabia, Petite princesse d'Orient, Competenţa. *Textele literare sînt însoţite de succinte note istoric-literare şi de addenda. În felul acesta, culegerea întruneşte caracterul unui singur instrument de lucru.*

Cît despre prefaţa cu care Nicolae Florescu îşi deschide ediţia, să remarcăm viziunea sintetică din a cărei perspectivă este analizată opera de dramaturg a lui N. D. Cocea. Astfel, opinia că N. D. Cocea este un dramaturg înzestrat cu temperament de pamfletar — cu calităţile şi deficienţele ce decurg de aici — este pe deplin justificată şi se încadrează firesc în structura de ansamblu a ziaristicii şi a prozei acestui scriitor militant. Nu ţinem neapărat să ne pronunţăm asupra virtuţilor strict scenice de care dispun cele cinci piese ale culegerii. Ceea ce putem însă afirma cu certitudine e că lectura lor stîrneşte un real interes. Verva şi ascuţimea satirică, stringenţa social-politică, sinceritatea morală, însuşirile constante proprii literaturii lui N. D. Cocea, îşi vădesc prezenţa cu aceeaşi tărie şi în opera sa de dramaturg.

„Casa de piatră"

„Casa de piatră", reşedinţa de vară a lui Udriţe Năsturel, cărturarul, sfătuitorul şi cumnatul lui Matei Basarab, aflată pe drumul Bucureşti — Oltenita (la km. 37) a fost restaurată, — construcţia datează din prima parte a secolului al XVII-lea.

În camerele de odihnă, de studiu, de meditaţie şi lucru, unde Udriţe Năsturel a tradus din slavoneşte în limba română romanul popular „Varlaam şi Ioasaf", Muzeul de artă populara al Republicii Socialiste România a organizat prima expoziţie de mobilier şi feroneriе populară din ţara noastră.

De curînd, a avut loc solemnitatea inaugurării expoziţiei. Cu acest prilej cei prezenţi au putut admira exponatele, piese de mobilier popular (lăzi de zestre, scaune, dulapuri, cuiere, mese, etc.), modele de feroneriе cu variate aspecte funcţionale, vechi de mai bine de un secol şi achiziţionate de pe întreg cuprinsul ţării.

Manuscrise ale lui Lucian Blaga

În arhiva lui Sextil Puşcariu s-au găsit două caiete cu manuscrise de Lucian Blaga, care, recent au fost achiziţionate de Muzeul literaturii române.

O valoare deosebită prezintă manuscrisul original al „Poemelor luminii", care este însoţit de două scrisori : a Cameliei Brădiceanu, datată, Viena, 18 octombrie 1918 şi a lui Lucian Blaga din noiembrie 1918.

Pe ultima filă a primului caiet, prof. Sextil Puşcariu şi-a notat impresii de lectură. Cele două scrisori şi impresiile notate, lămuresc destinul manuscrisului pînă la apariţie. Acest caiet conţine şi cinci pagini de cugetări, care au fost incluse în „Pietre pentru templul meu", precum şi o poezie inedită, intitulată „Cerul", care va fi publicată în nr. 1/1974 al revistei „Manuscriptum". Celălalt caiet este destinat teatrului şi conţine manuscrisul integral al „Tulburării apelor" şi prima variantă a tabloului I, din actul III al poemului dramatic „Zamolxe".

Manuscrisele sînt însoţite de o serie de schiţe, prin care Lucian Blaga dă unele indicaţii de decor, deosebit de preţioase.

Revista de turism

Revista „România Pitorească" e una dintre acele reviste pe care le vezi în gară şi apoi în compartimentele de tren. În mîinile cititorilor îngrijoraţi de plictiseală. Fiind o revistă „de turism" ea are darul de a-i iluziona pe călător şi pe necălător de faptul că el poate fi un cetăţean al universului.

Din numărul 11 pe 1973 remarcăm ca întotdeauna frumoasele coperţi cu imagini din ţară, ilustraţia (care ar putea să mai cîştige în lupta cu textele lungi) şi paginaţia destul de modernă, hărţile care ar putea şi ele să se înmulţească deoarece se ştie că mulţi oameni îşi decupează aceste hărţi. Am putea să citam din numărul revistei articole, note interesante, reportaje pe care le citim cu o anumită reţiziune pentru că subiectele sînt senzaţionale (cum ar fi Eternitatea monumentelor naturii, Singur în ţinuta Artei, Pe malurile Sevarsului). În general specificul de magazin ungeră impresia de cuprindere a naturii umane adunată aici. Anchetele în legătură cu degradarea monumentelor istorice ar trebui să le amploare şi să cuprindă şi alte mari obiective turistice, cum ar fi mănăstirile din nordul Moldovei din care s-ar putea alcătui un adevărat dicţionar onomastic. Din aceste ziduri s-ar putea fotografia iscăliturile recente, cu adrese exacte ale celor care au ţinut cu orice preţ să devină nemuritori pe această cale. Sugerăm deci redactorilor o simplă ochire asupra acestor ziduri de unde nu ar afla cîteva adrese din care nu lipseşte nici măcar menţionarea funcţiei, cel care a scris, se vede treaba că, a vrut cu orice preţ să fie găsit.

Vrem să spunem că anchetele trebuie să fie mai combative, să pledeze cu forţă pentru o idee cum ar fi (în cazul acesta) păstrarea marilor monumente istorice, care sînt pentru turism adevărate bijuterii.

Serile de poezie de la Struga

De unsprezece ani, în fiecare vară, la Struga se desfăşoară un Festival de poezie, organizat de Asociaţia Scriitorilor macedoneni din Iugoslavia. Iniţial consacrat întîlnirii între poeţii macedoneni, Festivalul a luat cu timpul o tot mai mare amploare, căpătînd un caracter internaţional. În vara anului trecut, poeţi şi critici din nenumărate ţări ale lumii — printre care şi români — s-au întîlnit sub semnul „Întoarcerii la poezie". Mărturia acestei ediţii a Festivalului o oferă un volum, recent apărut, care — într-o frumoasă prezentare grafică — reproduce parte din poeziile recitate la „Casa poeziei", cît şi intervenţiile critice. Prezenţa română la Festival este marcată de poezii semnate de Virgil Teodorescu, Gellu Naum, Gabriela Melinescu şi de comunicarea Georgetei Horodincă Întoarcerea la poezie.

jurnal de lectură

ALEXANDRU IVASIUC
Apa

Editura Eminescu, 1973

Cu **Apa**, Alexandru Ivasiuc se abate hotărît de la ceea ce părea să fie tiparul definitiv stabilit al prozei sale, romanul — interesant şi în sine, cu multe părţi viabile şi conţinînd chiar cîteva remarcabile intuiţii în ordinea descifrării mecanismelor sufleteşti şi sociale — atrăgînd atenţia mai ales prin caracterul oarecum surprinzător pe care îl capătă din punctul de vedere al evoluţiei autorului. Deşi nu integral şi nici fără a evita întotdeauna un anumit simplism ca exces al unei ambiţioase voinţe de simplitate, scriitorul a renunţat într-o măsură aproape spectaculoasă cantitativ la descărnatele speculaţii aşa de caracteristice primelor sale romane, ducînd mai departe şi îngroşînd pînă la a o face dominantă tendinţa către o proză obiectivă, de observaţie caracterologică şi zugrăvire de medii, existentă firav în **Păsările** (1970) şi doar ca factor de dezechilibrare a compoziţiei. Acesta este însă numai primul semn şi cel mai superficial al schimbării produse ; fiindcă singeroasa plivire a consideraţiilor abstracte este consecinţa unei revizuiri, aş spune, radicale. Dacă în **Vestibul**, în **Interval**, în **Cunoaştere de noapte** şi chiar în **Păsările** construcţia se sprijinea pe un erou superintelectualizat, căruia îi revenea dificila misiune de a medita neîntrerupt asupra existenţei sale şi a altora, uneori lăsîndu-se cu totul absorbit de această indeletnicire şi substituind prin cuvinte faptele, în **Apa** locul individului solitar şi teoretic este luat de o masă agitată, cu precădere formată din oameni de acţiune, a căror capacitate reflexivă este mai mult prelungirea unor instincte. Singură această noutate ar fi fost suficientă pentru a se încerca presupunerea că scriitorul re-debutează ; dar şirul transformărilor nu se opreşte aici. Căci, în vreme ce fiecare dintre romanele precedente conţinea exprimarea unui eşec — eşec al unui personaj, de regulă personajul pivot, eşec al unui mod de a înţelege viaţa, eşecul unei conduite sociale, eşec sentimental etc. — în **Apa** se face cunoscerea unui triumf. Există, desigur, şi învinşi, mulţi dintre ei chiar asemănîndu-se pînă la un punct cu învingătorii, însă accentul decisiv este aşezat deasupra zonei succesului. Observaţia care mi s-ar putea face, susţinîndu-se că modificarea aceasta s-ar datora materialului înfăţişat şi nu optici scriitorului, nu e deloc greu de înlăturat fie şi preventiv ; deoarece hărnicia statistică, a unor forţe politice şi sociale, nu exclude, ci dimpotrivă, presupune, aşa cum de altfel întîmplările romane ale lui Alexandru Ivasiuc arătaseră, existenţa unor înfrînţi. Iar inedită în proza lui Alexandru Ivasiuc este tocmai această mutare a atenţiei ; roman al victoriei, **Apa** conţine de fapt prezentarea unei galerii de învingători, care, dacă se urcă uneori foarte rapid, fulgerător aproape, sînt totuşi văzuţi cu deosebire în momentul de apoteoză. Atras, în romanele de pînă acum, de explicarea unor eşecuri, scriitorul îşi dezvăluie în **Apa** o neaşteptată predilecţie pentru fenomenele de ascensiune ; dar, dacă precedentele sale personaje se adăugau lungul şi tradiţionalei serii de inadaptabili din proza românească, nici eroii din **Apa** nu se situează în afară de un rînd precizat. Ca şi întreg romanul, de altminteri, apropiat nu numai prin datele epice ci şi prin spirit de filmul şi piesa de teatru **Puterea şi Adevărul** de Titus Popovici, dar şi de **Setea** aceluiaşi autor, perspectiva fiind însă, în mod evident deosebită prin decantările fireşti aduse de cu cinegrescu ani care le separă apariţia, în comentator mai pedant putînd găsi şi alte teleuri, şi alte nume, de la Camelia Leu la Francisc Munteanu sau invers. O arpagonie, bucurii, a datelor romanului nu este de prisos. Sînteem în epoca tulbure şi frămîntată a primilor ani de după războiul încheiat în 1945—1946, într-un oraş, capitală de judeţ ardelenesc ; întreaga lume se află sub teroarea organizaţiei a unui grup de speculanţi conduşi de Leo Lamei zis Piticu, fiul lui Hirtiă, unul dintre acei gangsteri specifici momentelor de criză a ordinii de stat, un fel de Al Capone autohton, semianalfabet, crud pînă la bestialitate, iluminat uneori — în măsura în care o asemenea natură poate fi „iluminată" — de descoperirea puterii. Reprezentanţii puterii oficiale i se supun lui Piticu, recunoscîndu-i dominaţia brutală ; comisarul şef al oraşului, Meseşan, îi este subordonat, prefectul însuşi nu este cu totul străin de afacerile teribilei organizaţii. Piticu locuieşte în vila unui fost baron, printre vestigiile nobiliare el semnificînd biruinţa unei ordini a duritaţii şi a crimei. Un incident la prima vedere fără însemnătate pune însă capăt imperiului individualist al lui Piticu ; oamenii lui ucid, oarecum întîmplător, un paznic de la gară, muncitorii încep să protesteze împotriva speculanţilor şi a autorităţilor corupte, formaţiunile politice din oraş încearcă, fiecare, să exploateze întîmplarea în folosul propriu. Secretarul judeţenei de partid, Dăncuş, are sentimentul că a venit în clipa înlăturării de la putere a prefectului burghez, gruparea marelui om politic dr Şuluţiu vede aici o posibilitate de destrămare a blocului democratic, unul acţionînd ferm şi decis, celălalt recomandînd o caracteristică „temperantă". Oraşul fierbe, se mai petrece un asasinat, Piticu şi oamenii lui sînt asediaţi de o mulţime revoltată, care aşteaptă de la comunişti semnalul declanşării unei acţiuni. Dăncuş nu primeşte însă de la „centru" confirmarea necesară ; o înlăturare brutală a prefectului ar fi zdruncinat alianţa cu grupările burgheze ; el va fi înlocuit de un imputernicit al Capitalei, care, conştient de riscurile înfruntării, cere să fie numit prefect, ceea ce se şi întîmplă foarte rapid, pentru a nu pierde sprijinul muncitorilor dar şi pentru a evita o depăşire a cadrelor legale. În acest fel, soarta lui Piticu este hotărîtă ; puterea individului cedează în faţa puterii organizate. Noul prefect, şi secretar al judeţenei de partid totodată, în locul lui Dăncuş, inaugurează astfel trecerea puterii de sub controlul unui individ în patrimoniul unui mecanism bine pus la punct. Piticu, personaj memorabil, fusese un triumf al individualismului şi al anarhiei ; puterea lui, deşi slujită şi respectată de autorităţi, era lipsită de cadru instituţional ; noul prefect este însă reprezentantul unei ordini sociale, acţiunile lui nu reprezintă individul ci autoritatea socială constituită, el este în fond, dincolo de calităţile excepţionale în virtutea cărora fusese ales, un funcţionar dintr-un aparat a cărui forţă este dată tocmai de caracterul impersonal. Între fostul şi noul deţinător al puterii în oraş este aşezată bariera legalităţii ca expresie a unei deosebiri profunde de concepţie şi poziţie ; căci unul îşi dirijează acţiunile în funcţie de orientarea maselor (trimisul special se hotărăşte să devină prefect în momentul în care sesizează că muncitorii doresc înlăturarea, împreună cu Piticu, şi a vechilor autorităţi, compromise şi corupte), celălalt le ignoră sau le dispreţuieşte. Început cu imagini ale anarhiei impuse de Piticu, romanul se termină cu victoria ordinii stabilite de noul prefect, între aceste simetrice repere evoluînd o lume ce-şi schimbă faţa şele de existenţă. Însă interesul aproape exclusiv al prozatorului este fixat asupra procesului de transferare a puterii, al cărui curs este reliefat nu o singură dată sacrificîndu-se latura asaziind omenească a personajelor, de multe ori simple instrumente ale unei forţe pentru care nu individul contează. Eroii din **Apa** au o înfăţişare de esantion, cusurul lor — din punct de vedere literar — fiind caracterul prea apăsat „reprezentativ" şi scriitorul comite în plus şi eroarea de a le însoţi mişcările prin comentarii explicative, dovadă că tehnica totuşi subtilă pe care o presupune fresca n-a fost în totul asimilată. Un exemplu va fi, cred, suficient. Noul prefect numeşte comisar şef al oraşului pe un tînăr muncitor după numai cîteva replici ; scena are o expresivitate deosebită, dar scriitorul o lungeşte în mod inutil prin explicaţiuni banale, gen „Nici noul prefect nu văzu nimic excepţional în faptul că el decidea cine să fie poliţist şi care să fie soarta oamenilor. Amîndoi trăiau revoluţia ca o stare absolut normală de lucruri". De asemenea, e oarecum mecanică utilizarea procedeului amintirii revelatoare ; eroii lui Alexandru Ivasiuc sînt parcă branşaţi cu toţii la o bine încărcată baterie de amintiri şi cum se află în faţa unei situaţii mai deosebite, cum îşi rememorează cîte un episod biografic semnificativ ; în aceeaşi ordine, romanul cuprinde neglijenţe de stil, (deşi dezacordurile pot fi puse şi în sarcina rapidităţii de-a dreptul uimitoare cu care s-a tipărit cartea — încheiată de redactat la 15 septembrie a.c., bună de tipar la 30 XI, publicată la jumătatea lui decembrie ; un personaj gîndeşte — în 1945 — cu viteza unei staţii cosmice, o bătrînă doamnă nu se gîndise „decît la aceste mereu prea triste şi prea urîte fapte", parafrază după un cunoscut vers al lui Adrian Păunescu, oricum de dată mai recentă ; în sfîrşit, un oarecare exces de caracterizare a personajelor prin detalii fizice dă impresia unei penurii de mijloace. **Apa** este totuşi o apariţie deosebită în proza acestui an, foarte promiţătoare pentru viitoarea evoluţie a autorului !

DOINA CIUREA
Tu, care treci pe aici...

Editura Cartea Românească, 1973

Prelungind preocuparea autoarei pentru exilul tomitan al poetului latin Ovidiu văzut ca ipostază istorică a unei stări morale, perspectiva din romanul pseudo-istoric *O lacrimă de privit* (1970) menţinîndu-se aşadar, şi încă în perimetrul aceloraşi date faptice, achiziţie din recenta culegere a Doinei Ciurea par să fie o anexă a romanului amintit, un apendice conţinînd părţile rămase neutilizate dar la care, totuşi, scriitoarea nu poate sau nu vrea să renunţe. Volumul este de aceea umbrit ca interes de precedentul roman ; după o „sinteză" remarcabilă, autoarea aduce o suită de fragmente disparate, de materii ce dau, prin comparaţie, impresia de crochiuri părăsite şi apoi recuperate. Există, desigur, cîteva texte scrise cu o mînă sigură, bine conduse, alături de altele în care „tema" este prea vădită ; dar, unitară prin concepţie şi prin atracţia pentru dramatismul situaţiilor banale, răscolite nemilos, proza Doinei Ciurea ajunge la repetiţie prin ignorarea necesităţii de variaţie epică. În schiţele din *Tu, care treci pe aici...* (titlu oarecum ostentativ, în ciuda aerului comun) avem aceeaşi deliberată indiferenţă pentru culoarea istorică, aceeaşi ridicare a datelor (fictive sau reale) biografice ale lui Ovidiu la rangul de simboluri, aceeaşi caracteristică voluptate a observării fenomenelor de înaderenţă sufletească şi spirituală a poetului atît faţă de îndepărtata Romă cît şi faţă de lumea în care fusese silit să-şi treacă zilele de amar exil ; iar faptul că în fiecare bucată se relatează o împrejurare suspect de „semnificativă" pentru această înţelegere a Relegatului, suspendat între două lumi, confruntînd neîncetat amintirea cu prezentul, realitatea cu imaginarul, creaţia cu viaţa etc., trădează o anumită monotonie, pe care materia epică nu o mai ascunde, ca în povestirile din volumul de debut al scriitoarei (*Dialog - despre eroare*, 1969), ci o face, dimpotrivă, mai vizibilă. Dar nu este aceasta riscul oricărui prozator care nu mai vrea să nu mai ştie să „povestească", fascinat de „înţelesuri" pînă la a ignora „faptele" ?!

Mircea Iorgulescu

Garoafele roşii

Pe întuneric din dimineaţa lui decembrie 1956. Cineva a coborît treptele spitalului de urgenţă ţinînd în mînă o garoafă ofilită, vestind neverosimila moarte a lui Nicolae Labiş.

GHEORGHE TOMOZEI

Multă viaţă n-au aceste garoafe roşii culese în zori cu mare trudă de pe un pat de spital ! Sînt lucrurile pentru care Poetul nu poate să mai dea nimic în schimb, neverosimile lucruri umile...

Ridic pînza îngheţată ca pleoapa în zvonul oraşului trezit prea devreme. Cobor. Soarele de decembrie îmi leagă buzele : acest aur fals coborît printre oameni din imensitatea fără răgaz.

Ninge peste El floare mărunţă de aiesă zăpadă, floare de tei pentru inima lui ca în Mai. Ninge pentru cel mai tînăr trandafir culeş la ora primelor ninsori. Ninge. Pasărea nu-şi mai părăseşte cuibul, Poetul nu-şi mai găseşte locul printre ai săi. O, şi cît era de frumoasă iubita lui...

Peste cheiurile Dîmboviţei, ca altădată peste cele ale Senei, o fată îndoliată trece plîngînd ca un abur, ca o pasăre prin inima mea...

Am vîrsta pe care o aveai tu odinioară, vîrsta secretă a îndrăgostiţilor de dimineaţă, Nicolae. Eu nu ştiu să plîng. Cuvintele mele, ele poate ştiu mai mult decît mine, poate învaţă prin tine tăcerea, plînsul stins al garoafelor roşii. Neliniştile, tristele garoafe roşii

Tu dormi dar patul tău e gol. Tu dormi, dar aşternutul tău nu-ţi mai poartă sufiarea...

Şi daca te voi întreba unde ţi-ai mutat casa, printre ce flori, printre ce riuri ale cerului, întrebarea mea să fie fără răspuns.

Ai răsărit peste noapte în bătaia caldă de aripi a lunii ca florile cele rare Şi te-ai stins o dată cu zorii. Ai crezut că-i de ajuns să visezi şi să crezi. Poezia, prinţ al lăptoşilor nori, iată steaua, iată iluzia ta luminînd spaţiul !

Gabriel Stănescu

azi în librării

EDITURA „EMINESCU"

— ŞTEFAN POPESCU : „Zăpezi", poeme — 160 pag., 8,75 lei.

— THOMAS HARDY : „Departe de lumea dezlănţuită". Traducere de Bianca Zamfirescu şi Eugenia Popescu-Cîncea. (Col. „Romanul de dragoste") — 440 pag., 12 lei.

EDITURA „UNIVERS"

— „Basme ruseşti". Traducere de Iulian Vesper şi Andrei Ivanovschi — 342 pag., 16,50 lei.

— LEONID JUHOVIŢKI : „Mai stai şi te uită în urmă", roman. Traducere de Marcel Gafton şi Dan Lăzărescu — 362 pag., 12 lei.

— URLICH BRÄKER : „Povestea vieţii şi aventurile hîtelului om din Tockenburg". Traducere şi prefaţă de Ion Roman — 192 pag., 7,50 lei

EDITURA „ION CREANGĂ"

— „Cartea amintirilor" (Col. „Biblioteca şcolarului") Din copilăria şi tinereţea scriitorilor noştri. Antologie de C. Fierăscu. Prefaţă de Gh. Ghiţă — 288 pag., 4 lei.

— MARIN IORDA : „Meşterul Strică" — povestiri. — 268 pag., 11 lei.

— BALINT TIBOR : „Năzdrăvăniile Robinetului Robi", povestiri. Traducere în limba română de Erika Petrusa. — 90 pag. 4,25 lei.

EDITURA „DACIA"

— FRANZ G. BENGTSSON : „Vikingek" (Vichingii) — 2 volume, 15 şi 15,50 lei.

— „Contribuţii ale cercetării ştiinţifice la dezvoltarea agriculturii", — 279 pag., 12,50 lei şi 19,50 lei, cu bibliografia fiecărui capitol.

orizontul criticii tinere

Meseria de a fi debutant

Debutul e vîrsta ingrată a scriitorului, confruntat cu două soiuri de dificultăți : primele îndelungate și îndurerate, țin de dificultatea de a te afla, de a găsi stratul autentic și a te exprima în felul tău ; celelalte provin din necesitatea de a fi publicat, acceptat și recunoscut. Prima luptă cere duritate autocritică, nemulțumire de sine, cealaltă cere încredere în sine, exigență față de alții. Cei mai mulți rezolvă dilema transferînd toată nemulțumirea asupra celorlalți. Dar dacă orice debut e dificil, acel al criticului tînăr e și cel mai complicat : mai întîi durează teribil de mult. Criticul are nevoie de talent și vocație și acestea, cînd sunt, sunt de la început, dar... Criticul are nevoie de lecturi și relecturi, de evaluări și reevaluări ; ca să-și găsească drumul, trebuie să greșească și să se corecteze. El are nevoie de multe calități care toate cer timp, mult timp. Or, acest timp, trebuie să i-l acorde ceilalți.

E posibil — deși nu e de dorit — ca un poet sau un prozator să lucreze față în față doar cu el însuși, nepublicat ; dar ca un cineva să scrie ani articole despre cărți sau despre problemele literare ale vremii sale — fără a fi publicat — asta nici nu e posibil ! Critica e un act secund, legat de cărțile altora, de problemele altora și ca atare poate exista doar inserată în publicistica timpului. Or, aici e nevoie ca redacțiile să dea dovadă de perspicacitate, desigur, dar și de curaj și de răbdare. Răbdare fiindcă, așa cum se știe, criticul se maturizează lent. Au existat și excepții : Crohmălniceanu și-a desfășurat de la început forța lui logică, Tertulian și-a desfășurat coloanele blindate lente dar implacabile, iar Matei Călinescu, grațioasele și derutantele lui sofisme. Dar să-i trecem printre debutanți, la vremea lor, pe Al. George intrînd în zale în arenă, pe Iorgulescu fin tehnician al decapitărilor fulgerătoare ? Aceștia se formaseră înainte, luînd lecții de scrimă și floretă în particular : cazuri rare. Singurul exemplu de îndrăzneală fericită a fost acela al lui George Ivașcu, acordînd cronica unui abia absolvent, necunoscutului N. Manolescu. Nici alții nu l-au imitat, nici Ivașcu n-a recidivat. Competența se dovedește, dar numai în presă.

Cazul istoricului literar este, desigur, altul, dar noi cei vii, mai avem încă un secol de așteptat pînă vom intra în conul atenției lor. Iar de la Esteticieni, slabă nădejde să ne arunce o privire.

Dar nu toți tinerii merită a fi încurajați, cel puțin în „forma" lor actuală. Zgomotul și furia însoțite de confuzie, ce se strigă interjecțional, metaforele căsnite înlocuind conceptele, paseisme arogante dezgropind ciolanele unei ideologii moarte de ciumă, atacuri de mistreț cu ochi mici sub steaguri din care n-a rămas decît prăjina, refuzul rațiunii și al metodei (care e o disciplină a minții), un stil critic în bocanci al „increerii, conjugarea lui Pitagora cu Niță Pipalac, beții de cuvinte și foamete de idei — greu să crezi că asemenea pagini iscate pe ici, pe colo, și mai ales pe colo, ar putea vădi talent. Vinovate nici nu sînt aceste nume mici, pe care le uit, ci gîrul unor reviste ce confundă urzicile cu ghiocei și care, nemulțumite să-i publice, îi mai și apără. De ce ? Faptul că sunt puțini nu e un motiv să-i ocolim, nici să-i protejăm.

Desigur debutanți în critică sunt mulți și de alt sex, prea timpuriu să-i caracterizăm. Cîțiva mi-au atras totuși, atenția. Îndrăznet, combativ, atras de aspectul ideologic al operei, Adrian Isac are personalitate, deși ar trebui — are timp — să descopere și nuanțele criticei pe text. Nuanțat, fin, Artur Silvestri e atras mai mult de comentariul pe text dar ar fi bine să iasă din umbra călinescianismului — știu că e greu. Atras de estetică, plin de fantezie, Vladimir Simon mai are să deprindă asceza pe textele obișnuite fiindcă o literatură nu e formată numai din capodopere. Sunt dezolat dar toți trei scriu în *Luceafărul*. În *România liberă*, Tia Șerbănescu are vocația concentrării, calitate ce se cucerește greu. Speranțele ne fac să sperăm. Tinerii au de partea lor calitatea superbă a viitorului.

Paul Georgescu

Atitudinea față de valori

Cînd vorbim de critica tînără, desigur că nu ne referim în sensul strict la vîrstă. Nicolae Manolescu este un om de 34 de ani, el este un om tînăr și nu un critic tînăr, după mai bine de un deceniu de activitate susținută în centrul criticii românești. Cred că adevărata problemă este de a vedea dacă după afirmarea generației care s-a impus în deceniul trecut, mai tineri sau mai bătrîni, se conturează vreo schimbare în direcția criticii, dacă a apărut o nouă școală critică în ultimii ani. Răspunsul este numai parțial afirmativ. Au apărut cîteva nume noi, cum sînt cele ale lui Liviu Petrescu, Alexandru George, Dinu Flămînd, Petre Poantă etc., dintre care, cu adevărat, foarte tînăr este Dinu Flămînd. Acești critici însă nu au lansat o nouă generație de scriitori așa cum Paul Georgescu și Crohmălniceanu în anii '50 au lansat pe Marin Preda și Eugen Barbu, așa cum generația noastră a fost lansată de S. Damian, Nicolae Manolescu, Lucian Raicu, Matei Călinescu, Valeriu Cristea, Eugen Simion și alții.

Ciudat este faptul că s-au produs mutații în proză și chiar în poezie dar colegii noștri mai tineri n-au beneficiat de o critică a lor, adică susținerea lor nu a căpătat o expresie teoretică. Se remarcă, dimpotrivă, o foarte serioasă întoarcere la analiza vechilor valori, noii critici exersîndu-se nu numai pe scriitori contemporani cît pe valori certe chiar din trecutul nostru literar.

E caracteristic faptul că Alexandru George de pildă s-a impus printr-o carte polemică față de ideile obișnuite, despre Arghezi.

Chiar criticii generației noastre se interesează din ce în ce mai mult de marile valori consacrate, nu numai românești, ci și internaționale. Astfel, S. Damian a scris o carte despre G. Călinescu, Eugen Simion a scris despre Lovinescu, Valeriu Cristea despre tînărul Dostoievski, Lucian Raicu a publicat cîteva fragmente excelente dintr-o carte despre Gogol.

Ultimele nume apărute în critică nu formează o categorie de entuziaști care lansează valori. Ei au o tendință spre stabilitate, spre consacrări, spre monografii, spre opera rotundă și constituită.

Se produce o anumită diferențiere în cadrul acestui fenomen, o polarizare a criticii fie spre o analiză pur estetică, beneficiind de o informație mult mai largă decît generațiile anterioare la începuturile lor, fie, și aceasta îl consider un fapt îmbucurător, spre explicația integratoare a fenomenului artistic luînd permanentă filosofică, sociologică.

Revista „Luceafărul" de pildă, a început să lanseze unele nume noi care nu se mai feresc prin reacție de explicația sociologică. Desigur, că și unii dintre foarte tinerii critici nu și-au decantat limbajul și beția de cuvinte nu le este străină. Nu mă refer la numele citate mai sus. Dar poate că stăpînirea perfectă a unui limbaj critic este un semn de maturitate. Un tînăr critic se impune prin noutatea punctului de vedere.

Un alt fenomen pe care l-am observat cu destul regret și pe care îl pomenesc numai în treacăt, sînt spectaculoasele schimbări de poziție, din extreme în extreme și cu totul ex-traliterare a unor critici destul de tineri. Îmi aduc aminte că unul dintre ei scria lungi studii, e drept extraordinar de confuze, despre poeții și prozatorii generației mele, adică despre Nicolae Breban, Fănuș Neagu, Nichita Stănescu, Cezar Baltag și alții, ca recent să scrie un articol într-un cotidian în care respingea întreaga creație literară a deceniului trecut, ca nesemnificativă. Dar acestea sînt fenomene strict de etică și sociologie culturală.

Poate că în viitor vom trăi o nouă epocă de expansiune a literaturii, similară cu cea din urmă cu cinci ani și atunci vom putea vorbi despre o nouă școală critică. Deocamdată impresia mea generală este că e vorba mai degrabă de un fenomen de acumulare.

Alexandru Ivasiuc

MARIA CIUPE : Meșteceni

Formația ideologică și estetică

Ce înseamnă azi, la noi, să fii „critic tînăr" ? Să ai 30, 25 sau 20 de ani ? Dar cîți, pentru ca să știm despre cine e vorba ? Avem astfel critici care au peste treizeci de ani, sînt cadre universitare superioare, fac parte din conducerea principalelor noastre reviste literare, li se spune „maestre" și vorbesc, totuși, în numele „tinerei generații". Alții, proaspăt absolvenți ai Facultății de litere, dacă nu chiar studenți, le contestă acest drept și-i consideră „bătrîni". În sfîrșit, unii, oricît i-ar necăji reumatismele revendică o „tinerețe spirituală", care ar fi singură decisivă în asemenea clasamente.

Merită oare numele de critici tineri numai acei care semnează recenzii, cronici și articole prin gazete și n-au apucat să publice încă „volume" ? Dar exigența editurilor noastre e atît de elastică, încît mereu noi și noi juni poligrafi stăruitori ajung să-și tipărească foarte rapid două și chiar trei culegeri alcătuite din nimicuri. Cine rămîn atunci să fie socotiți debutanți, critici care ca M. Iorgulescu, deși n-au volume, s-au remarcat de mult prin siguranța gustului și limpezimea judecăților ?

Îi disting eventual pe reprezentanții ultimei generații o sensibilitate mai ascuțită la noutate ? Inclinațiile statistice ale unora, ca și mitologoreea altora nu prea o dovedesc. Mulți dintre criticii tineri apar academizați prematur. Altfel, cum să ne explicăm slaba lor reacție la epigonismul în care se complace o bună parte a liricii noastre ?

Diferențiați sau nu de ceilalți, critici tineri răsar. În ce condiții își croiesc ei azi drum la noi ? Posibilitatea de a se face auziți e, la prima vedere, mai largă ca oricînd altădată. Ei asigură rubricile de recenzii ale revistelor, ba adeseori și cronicile literare. Nu le e prea greu, cum poate constata toată lumea, să publice și cărți. De ce atunci, printre tinerii critici, afirmările reale sînt, totuși, mai rare ca înainte. Paradoxal, cred că din cauza debutului prea facil. Acolo unde intervin nenumărate voci, începe să nu se mai audă niciuna. Grămezile de cărți anodine sfîrșesc prin a îngropa sub avalanșa lor și pe cele bune. O cultură, înfloritoare își concentrează interesul într-un focar și el implică, fatal, selecție. Ideea că aceasta are loc spontan și indiferent de ce apare pe piață nu rezistă confruntării cu practica. Într-un ocean de hîrtie tipărită publicul cititor se pierde și primele victime ale fenomenului sînt autorii tineri, fiindcă insulele salvatoare sînt căutate atunci exclusiv printre numele cunoscute. O atitudine mult mai selectivă a revistelor și editurilor ar favoriza vocațiile autentice și le-ar da posibilități sporite să se impună.

Cred, apoi, că redacțiile nu contribuie îndeajuns nici la educarea tinerilor critici. Am în vedere mai cu seamă cultivarea acelei rectitudini morale, asupra căreia insistă atît, pe bună dreptate, Eugen Lovinescu. Ce se întîmplă destul de frecvent ? Debutantul e pus să facă recenziile „de serviciu", cerîndu-i-se să scrie despre cărțile pe care criticii cu nume le ocolesc din diferite motive. Tînărul colaborator, ca să-și vadă textul tipărit, trebuie să renunțe la opinia personală și să asculte recomandările redacției. O astfel de ucenicie nu e din păcate pentru el o școală a probității profesionale ci dimpotrivă. În munca de recenzent cuminte învață să-și plieze opiniile la diverse considerente extraliterare și să utilizeze limbajul echivoc care „scaldă" lucrurile. Înainte de a deveni critic, un astfel de tînăr ajunge, vai, un regretabil „tactician" ! Și formația lui ideologică nu pare a avea multe de cîștigat din contactul cu gazetele și editurile. Ne putem convinge ușor, privind puțin mai atent ce se publică. Problemele de orientare ideologică sînt rezolvate uneori expeditiv, prin tăleturi. Îndărătul lor însă concepții estetizante sau idei misticoide continuă să-și arate urechile. O orientare marxistă militantă nu se obține prin compromisuri tacite. Pentru aceasta sînt necesare discuții inteligente de fond. Dar unele redacții parcă nu găsesc timp, pentru așa ceva ; manipularea foarfecilor e mai comodă. Și e păcat, fiindcă tocmai tinerii care vin să împrospăteze rîndurile criticilor, sînt chemați să aducă în mișcarea noastră literară un spirit cu adevărat înnoitor.

Ov. S. Crohmălniceanu

Un critic se naște ca Pallas Athena

Vocația critică e o vocație timpurie și un critic talentat se impune de la primele articole. Vocația epică, cea dramaturgică, uneori chiar și cea lirică pot fi tîrzii și eventual fără imediată recunoaștere, dar e aproape fără exemplu ca un mare critic să nu fi debutat foarte tînăr și să nu se fi impus de la început : vezi Sainte-Beuve, Maiorescu, Iorga. În unele cazuri, e adevărat, împrejurările pot amîna debutul public, dar un critic autentic devine notoriu și ascultat de la primele manifestări. Nu există (și **funcțional** nu poate exista) un critic necunoscut ori un „critic blestemat". Autoritatea intră neapărat în zestrea profesională a criticului și el trebuie să și-o poată impune fără întîrziere. El poate fi contestat de alții, care nu-i împărtășesc metoda, punctul de vedere, preferințele, dar importanța unui critic e atestată chiar de cea a adversarilor săi. Un critic fără audiență e o **contradictio in adjecto** ; nu e decît o pseudomorfoză culturală.

De aceea debutul în critică trebuie să coincidă cu consacrarea : criticul se naște ca Pallas Athena gata înarmată din capul lui Jupiter. Elev de liceu încă, Mihail Sebastian a trimis unui ziar din capitală un studiu despre Proust, prin care s-a impus imediat. Sainte-Beuve a devenit celebru de la o zi la alta prin articolul său despre **Odes et ballades** a lui Hugo, apărut în **Le Globe** cînd criticul avea 22 de ani. Articolul publicat de N. Iorga, la 18 ani, despre **Năpasta**, a constituit în literatura noastră o dată, al cărei semicentenar a fost marcat de un articol omagial al lui Șerban Cioculescu în 1940. Acesta din urmă a deținut, de la 26 de ani, cronica literară la „Adevărul", (cel mai serios ziar de atunci) și opiniile sale erau primite cu toată atenția de scriitorii consacrați, fie că se numeau Mihail Sadoveanu, Rebreanu, Arghezi sau Galaction, care-i acceptau obiecțiile fără iritație (sau avînd în tot cazul decența ori cochetăria de a o disimula și în nici un caz dezonoarea de a-i da o urmare vindicativă).

Cum spuneam, **vocația** critică e totdeauna timpurie : nu devine critic cine nu a avut această am-

MARIA CIUPE : Fructul de aur

biție din adolescență, adică de la fervoarea primelor lecturi decisive. Acestea pot stîrni trei feluri de emulație : de a imita pe eroii cărților, de a imita pe autorii lor și de a imita pe comentatorii lor. Aceasta din urmă înseamnă a avea de la primul contact cu cultura o pasiune reflexivă, un gust al meditației și filosofării și a citi o dată cu operele de creație și opere de critică, adică a citi literatura din unghiul specific al exegezei și discuției. Vocația critică presupune la adolescent o preferință pentru inteligență, o exercitare conștientă și deliberată a inteligenței, un patos al culturii și o voluptate de glosator, care pot merge pînă la sacrificarea altor apetituri. De unde inevitabil și o lipsă de modestie, cel puțin aparentă : simplul fapt de a-și aroga inteligența ca presupusă și imanentă profesional, și de a lua asupră-și sarcina de a judeca, reprezintă o declarație de nemodestie, chiar la criticul care, devenind matur, dobîndește acea virtute tehnică a modestiei, acea **Skepsis** a cunoașterii, fără de care maturitatea e doar biologică, nu și intelectuală. Nu există mare scriitor, deci nici mare critic, care ajungînd la maturitate și cunoscîndu-și valoarea cu relativă exactitate, să nu fi abandonat pe drum orgoliul inițial ca pe o haină ce nu-i mai vine.

Din motivele pe care le-am arătat îmi pare indecentă și ridiculă pretenția de a-l „călăuzi" pe „tînărul critic". Între criticii autentici nu poate exista decît un statut de egalitate, indiferet vîrsta sau numărul de volume publicate. Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, ca să nu mai amintesc de Maiorescu, erau autorități înainte de a fi împlinit 30 de ani și mult înainte de a-și fi tipărit primul volum. Cel mult respectul mutual, experiența, colegialitatea, pot autoriza unele consilii și observări, fie cordiale fie polemice, dar numai pe termen de egalitate.

Criticii nu apar an de an, pe promoții. Menționez doar, cîteva nume, bineînțeles afirmate, nu numai „promițătoare" (în critică promisiunile nu există decît imediat onorate) : Mihai Ungheanu, Dan Cristea, Al. Ștefănescu, Florin Mihăilescu, Mircea Iorgulescu, Al. Călinescu, Al. Dobrescu.

Al. Paleologu

Spiritul de continuitate

În genere se vorbește în publicistica noastră literară despre critica tînără cu un aer de condescendență și, de cele mai multe ori, pentru a-i asigna acesteia un statut pe cît posibil special. Cei care o fac sunt critici care, firește, au fost și ei tineri și au ținut ca la vremea junеței lor să fie considerați orice altceva decît niște tineri.

Dacă într-un fel critica tînără se vede depreciată, aceasta se întîmplă numai datorită lipsei ei de autoritate. Se crede anume că autoritatea e o realitate din afara actului propriu-zis critic și că ea ar conferi acestuia vreun spor de prestigiu. Există chiar unii critici care merg pînă într-acolo cu uitarea de sine încît neagă altora dreptul de a practica orice fel de critică sub cuvînt că sunt tineri și formulează împotriva lor obiecții de tipul acesta : Cum îndrăznește cutare să se ocupe de Cutare și mai ales de CUTARE (în această din urmă categorie intrînd de fapt tocmai criticul indignat de judecata critică a altuia). Cu privire la aceasta, istoria criticii românești oferă cîteva prețioase și semnificative exemple. Iorga, de pildă, a publicat foarte tînăr unul din cele mai violente pamflete din cultura română, acea serie de *Opinions sincères*, comparabile doar cu *În contra direcției de azi în cultura română* de T. Maiorescu, și în care ataca o sumă întreagă de personalități de mare prestigiu cultural ca Hașdeu, V. A. Urechiă, Gr. Tocilescu, și, prin ele, Universitatea, Academia, Societatea „Ateneului", Liga Culturală. Aceasta nu l-a împiedicat ca numai peste cîțiva ani, atunci cînd el însuși s-a văzut atacat de un altul, să se burzuluiască, să vorbească de cel în cauză ca de un „tînăr" și să invoce cu totul alte argumente decît acelea care-i susținuseră lui însuși acțiunea : „rînduială", „bună cuviință", „seriozitatea" etc. Și, de fapt, era vorba de niște simple rezerve pe care tînărul pe atunci E. Lovinescu le risca la adresa unor scriitori de la „Sămănătorul", pe baza eternului drept al oricui de a-și spune opinia despre artă.

Căci, fără acest drept, un critic n-ar trebui să debuteze niciodată, dacă în prealabil i s-ar pretinde să aibă (obținută nu se știe prin ce mister) autoritate. Dealtminteri, „autoritatea" este o noțiune antinomic opusă criticii, și în momentul în care un ins care a scris critică izbutește să-și impună pe cale autoritară vreo opinie, el încetează de a mai fi critic. Criticul există atîta vreme cît i se verifică în practică capacitatea de a formula verdicte juste ; aceasta e o acțiune permanentă și deci nu-i e deajuns criticului să fi formulat „cîndva" sau chiar „de multe ori" adevărul în legătură cu vreo operă pentru a fi mai apoi crezut pe simplul cuvînt. Lovinescu, cel mai mare critic al literaturii noastre, a fost și cel mai contestat și cel mai lipsit de autoritate. Abia cu puțin înainte de a muri, în timpul ternarei fasciste, cîțiva critici botezați de el maiorescieni s-au strîns în jurul lui, schițînd un fel de solidaritate, pentru că omul doar de litere devenise un simbol al libertății de opinie, al intransigenței morale, dar ne îndoim că vreunul dintre ei i-ar fi acceptat numai pentru acest cuvînt opiniile. Aceștia erau oameni care nu cu mult înainte îl atacaseră sau întreținuseră decenii întregi împotriva lui o harță cu totul altfel decît amabilă. Soarta lui Lovinescu a fost să rămînă pînă la moarte un critic „tînăr", adică să se verifice în fața mai ales a acelora pe care istoria literară a viitorului îi va trece printre discipolii săi.

Toate marile momente ale criticii românești se leagă de acțiunea unor tineri : Maiorescu a scris cele mai virulente pagini ale sale înainte de a fi împlinit treizeci de ani. Unul dintre aceste atacuri, *Contra școalei Barnuțiu* (1868), a fost considerat de un Iosif Vulcan o profanare, deoarece cel vizat, decedat fiind, nu mai putea răspunde ! Și totuși Maiorescu însuși a negat îndreptățirea criticii în cazul altora ; nu desigur în forma directă și naivă a lui Iorga, ci indirect, de pildă în cazul lui Gherea, cu care propriu-zis n-a acceptat să se afle în dispută și nici măcar în vorbă, iar ideile acestuia nu le-a supus analizei niciodată.

Chiar lui Lovinescu, spirit mult mai deschis adevăratei înțelegeri a exercițiului critic, i s-a întîmplat să afirme o dată acest spirit de intoleranță la adresa criticii altuia : nu altceva credem că e rezerva formulată în preambulul unor pagini elogioase la adresa

Alexandru George

(Continuare în pag. 7)

Stela Vinițchi

Într-o imensă

noapte clară

Cine îmi va spune pînă aici e un timp
acum ascultă-n goluri altul
cum se-ncheagă
dezleagă-ți vorbele de înțelesul lor
și faptele dezleagă-le de carne

Cine îmi spunea degetele tale mărunte
vor clătina frunzișurile grele
de singe și nu știu nu știu pe unde
și cine apoi mă va fi dus
într-o imensă noapte clară
nici somn nici lacrimă de-apus

Pășeam pe-un pămînt ca pe-o apă
și se vedeau
zilele ca mișcătoare globuri
și în adîncul lor vedeam copacii
și seva cum curge amară

Aprinde aprinde un ochi
mai mare ca tot ce acum te-nconjoară
aud aud răspundeam într-un dor
de pămînturi și parcă simțeam
tremurîndu-mi pe umeri o seară

Înalt

Îmi trec înalt pescărușii
prin somn
spintecînd întuneric
și nisipoasele liniști
cresc în adîncuri coline
și bolți
mai lin un pămînt mai cald
mai ușor
îmi curge prin aerienele vine

Ogoarele timpului sînt mai
afinate
un soare alb un soare crud
se-așterne cîntînd
pe sub pleoape

Îmi trec țipînd pescărușii
prin vis
și sînt în cer
un cer înalt deschis
în umed abur spre ziuă
și se aude de departe
cum mi se umple carnea
de lumină!

Cu dungi greu de singe
în clopotele verii
iubire în iubire
ca într-un joc de răni
și crește întunerecul
umbra de azi
în umbra mărunță de ieri

MARIA CIUPE: Bufnița

pragul

Nicolae Jianu

După discuția aspră cu profesorul Barna, de altfel fără vreun rezultat folositor mie, mă așteptam la o dimineață grea, încărcată de acea confuzie mocirloasă, înjositoare și inutilă care urmează totdeauna unui act definitiv, închis oricărei explicații exterioare. Deși se apărase bine, aruncînd asupra mea partea cea mai grea a răspunderii, uzînd cu abilitate de nesiguranța acuzațiilor mele, de violența disperată a întrebărilor, mișcîndu-se cu prudență în spațiul devastat al conștiinței mele. Barna nu era deloc liniștit cînd a coborît în hol. Nu se bărbierise și bătrînețea îl invadase, nici nu mai încerca să și-o ascundă, puteam să văd că înfățișarea asta îi convenea, nu mai era bărbatul încremenit într-o ipostază fericită a virstei, ci un mogneag, martor întîmplător al unei drame și implicat doar prin jocul înrobitor al convențiilor și prejudecăților. Nici mișcările lui nu mai aveau ceremonia și distincția obișnuită, își căuta hainele, mă întreabă cît e ceasul, uitase să-l întoarcă pe al lui, avea aerul unui drumeț adăpostit într-o casă oarecare și acum nu știe ce datorează. Ar fi fost firesc să am în clipa aceea revelația eroării mele, să înțeleg că zelul meu justițiar, goana după adevărul salvator, se orientase greșit și mă împotmolisem. Dar o altă cale nu exista, deocamdată eram condamnat să rămîn în acest punct, să-mi adun puterile și să merg înainte, asemenea unui ocnaș care a început să sape un tunel de evadare cu o biată lamă de cuțit. Nu dormisem deloc dar eram limpede, nu-mi scăpa nici una din mișcările lui Barna, îmi spuneam cu un orgoliu de care mi s-a făcut silă mai tîrziu, că el e străvit de luciditatea mea, de tăria mea de călău. Eram la pîndă, așteptam momentul în care să-i spun că voi fi mereu pe urmele lui, să-mi fac iluzia că acum seamă, împăcîndu-se cu mașina lui veche sore culcușul în care eu nu mai puteam intra, de groaza amintirilor sale de rușine sau de silă. În închipuirea puternic răscolită greu, voi să spună ceva dar intră femeia de serviciu cu surcelele și cu sticla de gaz. Era adînc, încă nefardată, nu se aștepta să mă găsească treaz la ora aceea, dar își îndreptase un halat murdar, cu părul vîlvoi, cu fața roșie și albă ca o pîine, mirosind cumva a mîncare și ger, lipsită de podoabe vulgare, se potrivea bine cu dimineața care începea pentru alții sub auspicii supărătoare.

— Lasă focul, i-am spus, stă un om pentru domnul profesor Barna pentru că și el are ochi cu eterna batistă albă, mare cît o față de masă, așteptă să iasă femeia și voi răspunde.

— Sper să mă înșel, o să plec de aici cît mai repede, în așteptare chiar în prima gară, am stăul cinci ore în Adînc, să vină o cursă, o birjă, am aflat că o așteaptă la Fîntîni...

Eram aiurit, dorul nu vrea să știe de ceas, de oraș, bănuiala se întărea o dată cu lumina zilei. Barna vrea să mă vindecească, să mă neutralizeze, încercară să anuleze eroziunea care-mi era limpede că mă mișc, să cresc, să trăiesc, să recunoaștem un proces prin care treceam noi, oricum și oricare ar merge tandem, ani de zile, alergînd bine, pedalînd împreună și pierdu absurdă de curînd. Bine, am să vin. Nu știam dacă știe ceva sau poate nu știe și voi răsturna strategia lui. Oricum, în acea clipă mă simțeam tare, dar nu eram decît efectul inerției al unui mecanism de locomotivă care, pornită odată, merge înainte de a trăi, care se aliază în mișcare, cu deosebirea de noapte, că aici în lumină adevărul, singura în care se poate păși.

— Am să vin, domnule Barna, am să vin, fiecare cu bilețel acolo, mai am ceva de pus la punct, știi în biserica mea unde aștept oameni, bețivănci, prostituate... și Dumnezeu apoi prostituția nu aparține de altă religie, trebuie să-i slujească.

Vorbeam ca un nesimțit, ca un actor, știam exact ce pot să spun, adevăruri și cît mai tranșe, așa îi erau, cu bănuiala de minciună, cu respectul de rutină, dar cu autoritatea bătrînului care își dăduse toate rolul și voia să-și pună pecetea pe ele, pentru ultima oară, poate pentru prima oară în viața lui cu adevărat sinceră.

Femeia aceea dusă, Barna nu mai vorbea și îl auzeam cu greutate, era limpede, știam mult timp în prăjină, știa că un cuțit, oricînd, poate să-l înjunghie, dar nu-l temea, nu-l interesa, nu-l privea, ca și cum ar fi dorit ca totul să se termine, să se întoarcă la liniștea lui de dinainte și aceasta îndeosebi. Luam aminte cînd la mașina de scris, cînd la ușă, cînd la fereastră, cînd la mine, și a început să-și facă bagajul, o valiză mică, cu cîteva haine, cu cîteva cărți, cu ceva bani, cu puținele lucruri ce aveau rămas în această casă, în această viață.

— Nu știu ce să-ți spun, Barna, mă simt vinovat, dar nu știu de ce, mă simt vinovat, ca și cum aș fi făcut ceva în lume, trecerea ta ar fi fost desigur asemenea unei nave prin marea liniște a oceanelor. Sau măcar pe înserat, cînd ferestrele caselor par luminate de iubire, și se pot bănui în cutiile de beton trupurile albe arzînd în singurul incendiu care scapă morții. Nu știu dacă un oraș își are clipa lui de taină, în care toate semnele vieții se adună într-un înțeles, într-o lege a sufletelor, dar este sigur că nimeni nu poate ajunge la această lege și astfel anonimatul ne prinde în fatalitatea lui monstruoasă. Fuga ta prin zarva acelei amiezi era ilustrarea desăvîrșită a singurătății, a izolării sociale împotriva căreia luptasesi cu înversunarea teribilă a firului de iarbă, condamnat să spargă scoarța pămîntului pentru a ajunge la fărîma lui de soare. Nu izbutisesi într-un tot și mă tem că Liviu Barna are dreptate aruncînd asupra mea răspunderea unei recluziuni egocentrice, cu efecte tîrzii dar definitive. Prețul resemnării este uneori mult mai greu decît cel al înfrîngerii. Imaginea trecerii tale prin oraș se stinsese brusc în clipa cînd am atacat partea finală a cvartetului dar în timp ce Secui și cei doi violoniști își pregăteau sus bagajele și eu mă întrebam ce voi face cu restul zilei, am văzut din nou automobilul

MARIA CIUPE: Seara

pe care, nu știu de ce, mi-l imaginam hodorogit ruinat de goana neobosită între o lume și alta, cu banchetele roase de agitația zadarnică și grotească a pasagerilor, vehicul fără vîrstă dar destul de încăpător pentru ceea ce nu mai poate fi rostit. Ar fi fost firesc în acele momente să fiu preocupat de plecarea lui Secui, să stabilesc o întîlnire cu el la București, să-i rog eventual să treacă cu Filarmonica în numele meu, dar întreg spațiul conștiinței mele era acum ocupat de imaginea automobilului cu care plecaseși tu. Aveam intenția să cobor pînă la gară dar, cu o voce care nu era a mea, i-am spus lui Secui că nu mă simt bine, l-am rugat să mă ierte și să mă aștepte la București peste cîteva zile. N-a fost surprins, m-a crezut, dar felul cum mă privea nu era al unui om liniștit, mi-a făcut chiar impresia că se grăbește, voia să pună capăt unei situații apăsătoare. I-am condus pînă la ușă, dar și acei cîțiva pași i-am făcut greu, doream acum ca ei să mai rămînă, să-i aud umblînd prin camerele de sus, să nu fiu singur lucrînd cu ei îmi păstram sentimentul că rămîn pe un drum început demult și nu-l voi putea părăsi. Deși imaginile vechi ale cvartetului se răsturnaseră, rămîneau ale trecutului, mă țineam într-o existență care abia acum ieșea din găoacea ei convențională, arătîndu-și farmecele cu senzualitatea violentă și irepetabilă a viziunilor erotice. Tot ceea ce părea demult căzut în uitare, stratul gros de existență devenită informă prin condensare și putrezire, se arăta mult mai deslușit decît clipa de față și, oricît m-aș fi temut, știam că în orele care urmau voi fi prizonierul trecutului. M-am repezit la fereastră, voiam să-i mai văd pe cei trei oameni, singurii pe care i-aș fi putut păstra lîngă mine, dar era prea tîrziu, nu le-am mai zărit decît capetele coborînd sub linia albă a străzii înzăpezite. Partiturile erau răvășite pe pian și pe scaunul lui Secui, le-am adunat ca pe niște obiecte oarecare, acum cînd cvartetul exista, acele hîrtii își pierduseră orice mister sau eu mă îndepărtam de ele cu sentimentul încă nemărturisit al inutilității. Cu o liniște desăvîrșită m-am dus în camera mea și le-am așezat în fundul valizei, am pus și niște haine și alte cîteva lucruri mărunte, ceea ce putea să însemne că mă pregăteam de plecare deși nu luasem o hotărîre și nu știam încotro voi porni. Propunerea lui Barna, neașteptată și primejdioasă rămînea deocamdată singura soluție concretă, mai bine zis singura cale de a mă păstra într-o realitate controlabilă, locuind la el aș fi avut sentimentul că acționez în continuare în sensul investigațiilor începute noaptea trecută. Dar nu puteam hotărî atunci și rămînem descoperit în spațiul acelei după-amiezi, nu mai aveam nici măcar sprijinul cvartetului de care începusem să mă detașez cu o ușurință suspectă, după ce abia cu puține ceasuri în urmă Secui se apropiase de mișcarea gîndită de mine și ar fi fost normal să fiu multă vreme sub stăpînirea acestei intîlniri fericite. Probabil tocmai starea de mulțumire în care căzusem lăsase liber întreg teritoriul conștiinței mele și astfel a pătruns destul de ușor imaginea automobilului traversînd orașul. Trebuia să-mi explic de ce tocmai acest moment mă obseda și nu altele din cîte s-au succedat în acea zi. Nu te mai văzusem din clipa intrării tale în clădirea de pe cheiul Dîmboviței, logica elementară a întîmplărilor de acest fel mă obliga să imaginez tot ceea ce se petrecuse în absența mea, simplificînd desigur, reducînd totul la traiectoria existenței noastre. Astfel, automobilul nu urma traseul cel mai scurt, cum se obișnuiește, un capriciu curios sau o pietate generoasă îl îndemna pe șofer să caute cartiere vechi, străzi, case, hîrturi economice, grădini, ezitînd în locurile care-și schimbaseră înfățișarea, așteptînd să iasă cineva la o fereastră să te strige, să te recunoască, să se înghesuie lîngă tine în mașina grăbită să care cît mai multă lume înainte de a încrementi ea însăși într-un munte de fierărie veche. As fi vrut ca această goană nebună să țină cît mai mult dar, deși era numai a închipuirii mele, n-o puteam împiedica să ajungă la capătul ei. Trebuia s-o opresc, am început să cercetez pereții camerei, ferestrele cu închizătoarele lor, lampa, litografiile cu peisaje germane și idile rustice, ca pe cutiile de bomboane fondante, ușile cu clanțele ruginite, masa și scaunele și trăim senzația liniștitoare că toate aceste obiecte se uită la mine și așteaptă semnul meu, că sînt gata să mă ajute în clipa cînd aș fi luat o hotărîre.

— Am făcut ceva de mîncare... să vă aduc?

N-o auzisem urcînd scara, probabil pășise ușor, cu intenția de a mă surprinde, ascultase la ușă sau se uitase pe gaura cheii, glasul și mișcările calme ale îngrijitoarei nu erau ale unui om care făcuse un efort. Nu voiam s-o privesc, o uitasem cu totul, oricum nu puteam s-o mai aud acum și am spus întorcîndu-mă spre fereastră:

— Nu-mi trebuie nimic mulțumesc.

Dar ea rămînea în prag, nedumerită sau de-a dreptul ofensată de atitudinea mea la putină vreme după ce îi cerusem să nu se fardeze și acceptase să se supună ca un bătrîn ciine de casă. M-am dus repede spre ușă dar nu ca să-mi repar greșeala, probabil nici nu avea nevoie de așa ceva pentru că mă privea cu aceeași ochi mari și goi, nu-mi reproșa nimic, sînt sigur că voia s-o las în apropierea mea, să mă apere sau să se bucure cu sadism inconștient de singurătatea și dezechilibru meu, trăind probabil senzația unei posesiuni totale. Putea fi nedreaptă judecata mea, nu cunoșteam niciodată sensul real al elanului erotic dar totul intra acum într-o zonă obscură, se mistuia în raza de luciditate care mă lovise și i-am vorbit ca unui străin:

— Nu am nevoie de nimic... poți să te duci.. dacă ai unele treburi în oraș.

— Să fac măcar focul.

— Dar nu e frig, nu vezi că nu e frig?

Cu mîna încă pe clanța ușii m-a privit cîteva secunde cu o intensitate pe care nu o bănuisem, era în ochi ei ură sau teamă, sau ceva din furia neputincioasă a copiilor cărora li se smulge obiectul dăruit cu puțină vreme înainte. S-a retras lăsînd ușa deschisă, se aștepta să o chem sau i se părea că lasă astfel un mic spațiu de comunicare. Am închis ușa, am răsucit cheia ușor, fără zgomot, și am regăsit lucrurile din cameră în aceiași stare de așteptare încrementă, o fremătare ascunsă, reținută ajungea pînă la mine dar nu mă puteam hotărî să mă apropii de unul anume și să-i cer să mă ajute. Vorbele lui Barna îmi rămăseseră suspendate într-o margine a creerului: „Puțini oameni sînt capabili să înfrîngă legea în mod deliberat... dumneata ai putea-o înfrînge din disperare". Dar nu eram în starea pe care o presupunea el, dimpotrivă, o mare liniște stăpînea în adîncul ființei mele, iar „legea" nu exista devreme ce mă găseam în afara ei. Am mai rămas în cameră vreo jumătate de oră, pîndit de obiectele din jurul meu sau eu însumi cercetîndu-le, cu tot mai puțin interes. Curios este cîte alibiuri își poate găsi lașitatea, ce mari rezerve are conștiința noastră cînd ni se cere să plătim prețul cel mai mare. Dacă Barna ar mai fi fost de față, puteam să recunosc că atunci, în seara cînd am intrat pentru întîia oară în casa lui, eram într-adevăr de o nepăsare stupidă, cum spunea el de o încrementare care pornește totdeauna dintr-o iubire tiranică și nu peste multă vreme am ajuns în situația unui om sterilizat de o pasiune totală. Mai era încă mult pînă seara, mi-am luat haina și am ieșit, cu gîndul de a ajunge pe muntele înzăpezit exact la ora cînd cele din urmă raze ale soarelui cad acolo ca o pulbere violetă, dînd locului o înfățișare nepămîntească. Cerul nu era pregătit pentru acest spectacol, nori grei lunecau pe crestele pietroase aruncînd peste păduri săgeți înghețate. Din poartă m-am uitat înapoi spre coliba îngrijitoarei și am văzut perdeaua de creton căzînd repede peste suviță de geam prin care eram urmărit. Am părăsit drumul bătut și am intrat în pădure pe urmele mari ale unor pași care spărseseră crusta zăpezii dimineața sau în ajun, cu o țintă necunoscută, dar evident în sus, spre vîrf. Pînă acolo dacă îmi era dat să ajung, trebuia să hotărăsc dacă mă voi întoarece în casa profesorului Barna. El afirmase, cu certitudinea omului obișnuit să se miște pe tărîmul singur al materiei, că intuise de la început răul ascuns în sînul iubirii noastre.. Mă îndoiam întradevăr de adevărul acestei supoziții sau îmi căutam un nou alibi, voiam să cîștig timp, mă agățam de valul înșelător al timpului care împingea înainte spre un țărm posibil numai într-o imaginație lașă. Dar este sigur că răul i s-a relevat mai tîrziu, cînd unele semnale erau captate și de noi dar le-am dat un înțeles mediocru, de obișnuită sau de mărunte adevăruri acceptate. Există un prag la care se opresc datele psihologice codificate dincolo se află spațiul nesfîrșit al neprevăzutului, al acumulărilor îndelungi pe care nici o observație, oricît de riguroasă, nu le poate înregistra. Astfel, judecata tîrzie a lui Barna nefiind cu totul greșită, trebuia să o accept sau să o resping încă în cuprinsul acelei nopți.

Episod din romanul „SCRISORI PENTRU MORȚI".

Poeme de Petre Stoica

Cine

Cine este omul acela care se plimbă cu un tigru pe acoperiș?
cine este omul acela care în locul capului are un ghiveci cu mușcate?
cine este omul acela care plînge în hohote pe țărmul mării înserate?
cine este omul acela care patinează cu un șarpe înfășurat în jurul gîtului?
cine este omul acela care tocmai acuma face gălăgie pe scară?
cine este omul acela care viră o spadă în gura mincinosului?
cine este omul acela care așteaptă de o sută de ani sosirea scrisorii promise?
cine este omul acela care își ascultă simfonia neagră din stomac?
cine este omul acela cărula scorpionul îi mănîncă o unghie de la picior?
cine este omul acela care își plaptănă părul cu o greblă uriașă?
cine este omul acela care atîrnă de firul balonului transparent?
cine este omul acela care își tatuează pe piept o fecioară o pipă și-un balaur?
cine este omul acela care mănîncă usturoi în timp ce se gîndește la glorie?
cine este omul acela care aleargă după un iepure șchiop?

desigur găsiți un răspuns potrivit
în tratatele de filozofie din raftul de jos

Îndemn

Să părăsim încrederea în vînătorii de rațe sălbatice
iată-i cum seara se reîntorc rontăind biscuiți făinoși
fiecare poartă pe umeri cufere cu lăcăte perfect lustruite
cu toții sînt niște mari mincinoși
se cred amirali se cred filozofi se cred dansatori de elită
cu toate că noaptea dorm lîngă aceași femeie cu aspect de igrasie
să părăsim încrederea în valoarea vînătorilor de rațe sălbatice
întrucît ei emit aceleași idei preconcepute
gîndul nostru curat să se îndrepte mereu
spre locomotiva cu aburi care se plimbă independentă prin lume
spre ultima lampă cu petrol care visează blîndețea cîmpiilor înoptate

și gîndul nostru curat să se îndrepte
spre pînza aceea în ulei în care cineva tremură

Este adevărat

Este adevărat că istoria mai deține anumite rezerve
este adevărat că ceaiul de sunătoare are și el clopoței
este adevărat că dincolo de orizont ideile au o nuanță diferită
este adevărat că lămîia nu potolește euforiile ducesei
este adevărat că cine nu vorbește intră în conflict cu greierii
este adevărat că nu am cravașă mă mulțumesc în schimb cu supleteа pipirigului
este adevărat că și fantomele se gîndesc la riscurile bătrîneții
este adevărat că faimosul cal de curse transpiră rouă de argint
este adevărat că șoarecii se încălzesc uneori la subțioara bunicii
este adevărat că bunicul mai rătăcește uneori prin dulap
este adevărat că levănțica îndrăgește intimitatea rufelor
este adevărat că pălăria mea tirolează a rămas definitiv agățată în cuier
este adevărat că morile de vînt ne intimidează dacă nu suntem precauți
este adevărat că mi-ar plăcea să fiu milionar pentru a putea despăgubi fluturii
de noapte
este adevărat că iarna nu e bine să umblii fără mustăți

este adevărat că adevărul se compune
din cești extrem de fragile

Poem clasic

Chiar în această clipă cineva prăjește pîine pentru iepuri
chiar în această clipă un filozof își pune lipitori de import
chiar în această clipă fata grădinarului își plaptănă peruca de mărar
chiar în această clipă cineva mănîncă o ureche de porc sculpîndu-i cercelul
de aur printre dinți
chiar în această clipă cineva scrie pe garduri cuvinte lipsite de sens
chiar în această clipă cineva are nostalgia execuțiilor prin streang
chiar în această clipă pe planeta Marte izbucnește un mare incendiu
chiar în această clipă cineva ucide un crocodil sosit în ținută de gală
chiar în această clipă cineva inventează o bicicletă și mai teribilă
chiar în această clipă se prăhușește Turnul din Pisa
chiar în această clipă simt că mă doare capul

De altfel

De altfel nici Fratii Wright n-au avut asemenea preocupări
de altfel marile confruntări cu realitatea încep în prezența trandafirilor
extrași din mănușă
de altfel velocipedul este confratele unui poet demult decăzut
de altfel felul acesta de bucate este felurit savurat
de altfel m-am întîlnit cu poezia pe o pantă abruptă
de altfel broasca țestoasă e-o bijuterie în palmele tale parfumate
de altfel nu sunt singurul în acest tablou atît de viu colorat

de altfel acum sunt mai bătrîn decît anul trecut

MARIA CIUPE : Vînătoare domnească

dezlegarea

Vasile Andru

„Îți voi povesti totul, continuă bărbatul. Mi se va incredința o muncă de răspundere. Sînt aproape sigur. Așteaptă, vei afla despre ce este vorba. Ieri am fost pe la secretar și mi-a vorbit o oră. Mi se cere consimțămîntul. Secretarul mă susține, mă cunoaște bine, a vorbit pentru mine, mă bizui mult pe ajutorul lui. Am nevoie de un sfat. Tu trebuie să-mi spui numaidecît ce crezi. Nu este o hotărîre oarecare de tînăr care caută o viață plină de acțiune și risc. Nu e numai o nevoie de a părăsi viața reglată ca un mecanism pe care o duc cu îngăduință de zece ani. În hotărîrea mea e ceva mai mult, ai să înțelegi pînă la urmă. Dar să mă asculți. Tu crezi în mine ? Vezi doar că sînt departe de vîrsta la care se improvizează o carieră. Am pe cap multe fire de păr cărunte. Suvițe întregi mi-s cărunte".

El privește gura imobilă a femeii. O nemișcare deplină face dificilă surprinderea unei expresii grăitoare. Ochii iscoditori ai bărbatului se străduiesc să citească un răspuns în necliitirea buzelor frumos desenate. Colțurile gurii, două gropițe fermecătoare, ascundeau un simbure de suriș, rămas neîmplinit, renunțînd să se împlinească pentru a nu se risipi. Starea de suspendare a mișcării gurii făcea extrem de anevoioasă descifrarea unui răspuns. Totuși el exista acolo, ca o promisiune care-ți naște o disperare de a o zmulge. Bărbatul continuă :

„Ai cumva rețineri în privința mea ? Sfatul tău deschis mi-ar prinde bine. Vreau acum să văd clar. Nu mă întreba dacă am vocație. Există o șansă a vieții a cărei venire îți dublează puterea ; există un risc a cărui asumare răscolește mai multă energie și iscusință decît o vocație. Te îndoiești că firea mea este potrivită cu munca pe care vreau s-o fac ? Te îndoiești că este o treabă pe măsura mea ? Ai dreptate întrucîtva. M-am analizat bine, un pas ca acesta nu se face în fiecare zi, nu mă pripesc deloc. Tu vrei să spui că firea mea m-ar împiedica uneori să-mi fac bine noua îndatorire. Pentru aceasta trebuie un om întru totul obiectiv, degajat de orice izbucniri pătimașe. Ți se dă o putere, iar puterea rău stăpînită poate conduce la abuz. E drept, sînt un pic exclusivist. Ai intuit bine unde este punctul meu slab, nu mă sfiesc s-o recunosc. Sînt extremist. Daria ; mă înfierbînt repede. Dacă aș deține o putere care se exercită aproape fără replică, aș putea să abuzez..."

Ochii femeii sînt imobili. Două măsline pîrguite într-un ținut mediteranean. Au un luciu aparte, un luciu seducător, o umezeală plină de scînteieri, ca o chemare la dragoste. Totuși nimic frivol nu este în aceste priviri. Ci sînt imprimate aici multe litere de carte, aglomerații de verbe adînci, culese în mari biblioteci. Năvală de cărți, vălmășag de cuvinte, depozitate în fiecare celulă a retinei. Bărbatul nu va putea desluși un răspuns pentru sine în ochii aceștia, derutat de fermentarea de verbe din fața sa. Se citea totuși în ei o încuviințare indiferentă,

MARIA CIUPE : Vrăjitoarele

o încuviințare dată universului, că are drept să trăiască ; și că galaxiile au drept să existe, să prolifereze viață ; că steaua mi Cefeu are tot dreptul să se răcească, periclitînd viața unui mic sistem stelar. Ce tulburare născuseră privirile Dariei, aceste două porți mari ale ființei, privite într-un moment încordat !

„Știu că sînt susceptibil. Sînt bănuitor și aș putea nedreptăți oameni nevinovați. Totuși nu uita că nu mai am douăzeci și trei de ani cînd aceste porniri subiective încă te biruie. Îmi voi impune un control riguros, cu atît mai mult cu cît mă cunosc bine. Un om atent în fiecare moment cu stările lui interioare, cu gesturile lui, nu se poate să greșească ușor. Te îndoiești ? Da, sînt susceptibil ; firea mă predispune la tot felul de procese de intenție... Oameni ca mine, care pun între ei și lucruri explicații și ipoteze, nu sînt făcuți pentru acțiune. Cu firea mea imposibilă — îndrăznesc să lucrez într-un sector atît de pretențios ! Cînd pentru un gest și pentru o fizionomie eu caut șapte interpretări posibile, cum vrei să dau sentințe drepte și să acționez fără greș ? Interpretările nenumărate ale unui om bănuitor pot conduce la concluzii scandaloase. Sub fizionomia calmă a unui trecător — bănuitorul descoperă un pervers unelitor, un ins care plănuiește sabotaje internaționale, vînzări diabolice... Sub cea mai inofensivă și dezarmantă expresie, bănuitorul vede pe intrigantul posibil. Iar în bătrînul care-și citește ziarul în parc, bănuitorul imaginează pe un vechi dușman, ascuns cu iscusință sub masca tăcerii, pîndind momentul să lovească ! Oh, Daria, oare eu voi comite asemenea erori ? Oare cînd voi fi pus să fac o relatare despre cineva, firea mea bănuitoare, și zelul meu, nu ar cauza năpastă unui nevinovat, și nu ar semăna tensiune în orașul nostru, și ar aduce un prejudiciu față de îndeletnicirea aceasta !"

Bărbia femeii are o neclintire perfectă. Rotundă și mică, născută parcă dintr-o teamă de lucruri mari, de cuvinte mari, de decizii mari. O bărbie pe care natura a făcut-o ca într-un efort de măsură și cumpătare, dintr-un dispreț pentru volume imense, inutile. Bărbia mică era, fără îndoială, ca o hotărîre de a nu irosi materie vie. Se zămislise mică, nu din nevoie de finețe, de rafinament ; ci dintr-o lege a chibzuinței, pe care natura o traduce în exemplarele ei reușite.

„Cred că te gîndești că vor suferi și oameni care mi-au făcut altădată șicane la serviciu. Domnul Cordoneacu de pildă, care e numit acum în locul meu la agenție. Tu mă socoți invidios, Daria. Dacă vo! avea o oarecare putere, voi căuta oare să-mi fac și mie dreptate, să-mi satisfac unele ambiții personale, să aduc niște reparații vanității mele rănite adeș ? Am fost jignit în orașul acesta. Un om jignit are oare drept la putere ? Un om care a avut eșecuri, care a intrat în niște contradicții personale cu orașul — are oare drept să fie investit în judecător ? să i se dea acces la decizii grele ? Voi putea să particip la deliberări dificile fără să amestec în ele și dorința secretă, nemărturisită niciodată, de a obține un profit moral, de a înfrunta pe cei care m-au iritat cu pretențiile lor, cu reflexele lor vechi de seniori, cu nevoia lor primitivă de vasalitate ? Știi că am avut conflicte cu șeful de secție ; pentru că eram un subaltern orgolios. Ce rău se potrivesc aceste două cuvinte : subaltern orgolios ! Iată de ce m-a disprețuit. Și eu știu asta. Și cîte mai sînt ! Am fost un om abandonat în spatele unui ghișeu, un om care a ratat cîteva avansări... S-au acumulat niște nemulțumiri, și un gînd al ratării. Oare investit cu o autoritate, această fiere lent acumulată nu se va revărsa asupra unor oameni care-și văd de treabă ? Sau faptul că azi sînt conștient de toate, este un semn că nu sînt chiar atît de rău ? Tu ce crezi ?"

Obrajii femeii sînt mici. Linia lor oblică a fost copiată după un fruct într-o toamnă cînd Dumnezeu se plimba prin livezi cu meri. În obraji se vede o subțiime, ca un refuz cert al maxilarelor. Ca o rușine că omului i-a fost lăsat să și mănînce. Nu, nimic nu permite să se ghicească existența maxilarelor. Sau dacă o imaginație prea terestră o ghicește, — descoperi imediat și o explicație, o scuză : este un organ atavic, o reminiscență a unei funcții primitive, evoluția nu l-a putut elimina, l-a lăsat, este ca o probă că drumul a fost lung și a fost învinsă o noapte mare. Explicația rămînea acolo ca un complex psihic grav, ca o apăsare a conștiinței. Acesta e trupul pe care l-am primit la naștere : Dacă ar fi fost să mă inventez eu, m-aș fi făcut altfel, cu totul altfel. Dar nu se poate, așa sînt. Oh, dacă ar fi fost să mă inventez eu singură ! părea să exclame cu amărăciune ovalul frumos al feței.

„Tu ești utilă, ți-ai găsit locul. Dar hai să vedem ce fac eu acum. Să mă angajez sau nu ? Voi avea pe mînă hîrtii în care se închid existențe. Crezi că voi fi abuziv și voi nedreptăți oameni nevinovați suspectîndu-i sau judecîndu-i în raport cu pretențiile mele riguroase ? Oh, Daria, eu știu cît pot învenina pe un om sensibil și corect acuzațiile nedrepte, hîrtuielile, bănuielile. Daria, vreau să fiu cinstit, să mă opun oricărei porniri subiective, să-mi înăbuș deformația aceasta de a vedea în orice om un posibil răufăcător. Dacă îmi voi face meseria cu multă onestitate, cu omenie și onestitate dementă, nu-i așa că aprobi alegerea mea ? Orice funcție exersată cu onestitate și omenie este nobilă, nu ? Spune, aprobi alegerea mea ?"

Fruntea femeii e ascunsă sub un breton lung și aranjat cu grație. Privind bretonul și strălucirea lui de jad, îți vine repede în minte că în compoziția părului intră și aurul. Un mic procent de metal prețios, hrănit cu sînge. Dar surprinzi o adiere de încruntare care îți cere să adîncești interpretarea prezenței bretonului. Și după o scrutare descoperi un înțeles nou : Fruntea s-a retras sub ascunzișul bretonului ca la un adăpost. O frunte este mereu un prilej de trimitere la cugetare. „Frunte" se asociază cu noțiunea de cugetare. O frunte e o mare referință la inteligență. Oh, e supărător să arăți fruntea la toată lumea. E ca și cum te-ai lăuda că ai minte. Ca și cum ai spune : priviți, posed un mare privilegiu, gîndesc ! — E insultător pentru colegi, pentru director, pentru rude. E supărător să vă pun mereu în față fruntea mea, ca o laudă arogantă, ca un afiș pe care scrie : am aici un lucru rar, de preț, gînduri. Eu nu vreau să îndispun pe nimeni. Voi sînteți buni, de ce să vă provoc prin spectacolul fascinant al unei frunți ! O frunte e un motiv de deznădejde, ca un vis imposibil. Nu mă tem că mi-ar putea face dușmani. Dar e un semn de bună cuviință, de decență, să-ți acoperi fruntea sub un breton inofensiv.

„Vrei să spui că un om dat afară de la serviciu duce cu sine o sumă de scrîșniri, care sînt păgubitoare... De aceea am nevoie de răspunsul tău. Îți spun deschis, nu simt nici o avesiune împotriva nimănui, nu mă apasă ranchiuna, nu am de reparat nimic, ideea de răzbunare mi-e străină. De altfel am lăsat să treacă un timp și nu am luat nici o hotărîre la un moment de furie, atunci cînd am fost dat afară de la agenție. Săptămîna trecută m-am întîlnit cu șeful agenției și mi-a spus că mă reîncadrează, mi-a vorbit cu un ton omenos, ca și cum și-ar fi cerut scuze. Vezi dar, un motiv în plus ca nervii mei să fie destinși. I-am răspuns că nu mai vreau să lucrez la el, mi se oferă un post mai bun. Ne-am despărțit prieteni. Nu, nu am nici un gînd de răzbunare, am o mare înțelegere pentru toate. Crezi oare că, în aceste condiții, investit cu o autoritate, voi fi ferit de orice pericol de a fi nedrept ? Cum aș putea avea părerea ta ?"

Privește chipul femeii. I se pare că de pe acest chip tăcut se desprindeau straturi de verbe, care veneau spre el, într-un efort de a-l naște în sine răspunsul ; simțea presiunea cuvintelor ei nerostite, și în același timp o disperare că nu va înțelege niciodată sensul cert al adevărurilor spre care era împins. Îl cuprindea o panică a neputinței sale. Privește în continuare, căutînd febril. Umerii femeii. Umeri mici, lăsați în jos ușor, parcă se desprindeau pregătind un zbor ; ei desenau acea formă geo-

MARIA CIUPE : Domnița

metrică în fața căreia aerul are o minimă rezistență. S-ar fi așteptat să-i descopere plini de liniștea unui soclu, dar își dădu seama că un cliseu vechi îi deforma aprecierea. Pe umerii aceia parcă nu apăsa nimic, decît poate nostalgia continuării trupului... Și pentru că nu m-am construit eu, nu m-am inventat eu, iată, am și umeri, rotunzi. Nimeni nu a venit să-mi ceară părerea dacă vreau să am trup, și dacă vreau să am o greutate fizică, și forme, fie ele și frumoase. Umerii... Nu trebuie însă să ne alarmăm. Nu aș spune că este o eroare a evoluției, o scăpare a evoluției, abatere de la eteric, atîta vreme cît au forma geometrică în fața căreia aerul are o minimă rezistență...

Bărbatul acoperă cu amîndouă mîinile fața femeii. Nu putem ști dacă era o izbucnire nervoasă, o ieșire brutală, o încercare de a lovi. E greu să credem aceasta, refuzăm să credem, e penibil, nu avem de altfel nici o probă grăitoare. Era poate, dimpotrivă, un gest tandru venit din surpriza mijirii răspunsului. Oricum, starea lui este încordată. Nu disperă, nu abandonează dialogul. După rătăcirea nervoasă de un moment, se destinde iar în fața chipului impasibil. Se vede că omul e decis să reia toate datele problemei încîlcite și să încerce încă o dată dezlegarea. Mai ales acum, cînd simte mai mult ca oricînd tovărășia Dariei, ajutorul ei. Dezlegarea este aproape ; ar fi păcat să subestimeze primul rezultat.

Adrian Beldeanu

Pereții subțiri

Ard vreascurile putrede din vie,
focul acesta seamănă cu un cerb doborît
sau ca o bufniță leneșe cu aripile întinse...
Lemnul e măcinat și frînt sub flăcări —
păstrează o clipă, îmi spun, dragostea sau ura
sau oricum ai numi-o
privind descătușarea fierbinte
din frumusețea care a început să plece,
din crizantemele îndoite ca genunchii
mieilor
întotdeauna amestecate cu moarte,
din norii amurgului gravați cu o sumedenie
de întrebări
la care nimeni nu va răspunde vreodată.
Jeraticul biruie : răsuciri descîntate de șarpe,
un șarpe roșu cu solzi albi —
să aținteso cu lăcomie focul
deasupra lui se plămădește un glob
cu pereții de aer,
un glob cu pereții subțiri ca o piele
de piersică.

Păsări de chihlimbar

Patrie —, întărește și îmbărbătează
fructele vîrstelor mele
îmbracă-mă în lumină ca într-o haină
de slavă
pe care ai țesut rădăcini lîngă păsări
de chihlimbar
norii sînt apeductele tale zburătoare
prin care hrănești țărina,
vîntul scoate semințe
din ghiocul uscat al florilor rătăcite
sub țeasta muntelui
însuflînd cu lujere pruncite tainul pădurilor, —
patrie, — flăcările cuptoarelor unde se leagă
fonta
unde se răsucesc pe țîțîni orbitoare
porțile cu sori ale fierului,
sînt peceți și solzi.
Prin mine trece hotarul tău,
visteria izvoarelor tale
se oblăduiește în inima fără de popas
a timpului nemurit.

Poeme de Nichita Stănescu

Falstaff sau evitarea unui mit

Din ceea ce știm noi că este și cade,
într-adevăr cade fără să cadă în totalitatea sa,
Rămîne pasărea
Cum ar putea să cadă totul dacă există
păsări ?
De ce să zboare un animal cu aripi
de ce să zboare el
în toiul animalelor în prăbușire și în cădere
Ar trece timpul dacă ar trece
și ar cădea tot și de tot
dacă ar cădea
Dar are și el în el o pasăre numită
oprește-te clipă...
stau și mă urițesc
trupul meu de odinioară de adolescent
gras și puțind de cuvinte
se distruge devenind hrană
Falstaff, rămîi și nu pleca
în tine nu cade o pasăre
tu ești la fel de pur și de frumos grasule
și de neștiutor, știutorule
cum erai născîndu-te
din gîngășia urlată a maică-tii
Feriți-vă de cascade
ceva este în ele zburînd
ce nu cade
Ceas îngrășat de turlă de primărie
care bate timpul libelulei
Ah, numai cadranul îmi crește
și numai timpul meu zboară
clopotul da, clopotul
e trupul pe care-l merită musca divină.
Falstaff, ah, Falstaff
deltă nemernică
neutîndu-și izvorul,
sexul suav pe care-l are zborul
pe care-l are ora
zburată pe deasupra și amîndurora
Falstaff, ah, Falstaff
Zepelin cu suflet de fluture
aer cu suflet de pămînt
ființare măreață la mijloc cu sunt
Aplecare de coloane,
moarte vie-n sărbătoare.

Evocare

Ea era frumoasă ca umbra unei idei,
a piele de copil mirosea spinarea ei,
a platîți proaspăt spartă,
a strigăt dintr-o limbă moartă

Ea nu avea greutate, ca respirarea.
Rizîndă și plîngîndă cu lacrimi mari
era sărată ca sarea
slăvită la ospețe de barbari

Ea era frumoasă ca umbra unui gînd.
Dintre pămînturi numai ea era pămînt.

Calul troian

Mie însumi îmi sunt un cal troian.
Propriul meu umăr îmi cucerește propriul
meu umăr.
propriul meu ochi se jefuiește pe sine.
Bătăile inimii mele
nu se pot auzi
din pricina bătăilor inimii mele,
glasul meu care strigă la cer
sugrumat este
de glasul meu care strigă la cer.
Viața mea nu mai poate trăi
din pricina vieții mele.
Dragostea mea tirăște dragostea mea
de calul dragostei mele
în jurul cetății dragostei mele.
Înfig lama cuțitului meu în lama cuțitului
meu
în timp ce secunda care îmi sună nașterea
se asurzește din pricina secundei care îmi sună
nașterea.
Sunt supărat pe propria mea supărare
sunt bucuros de propria mea bucurie.
Îmi sper propria mea speranță
îmi plîng propria mea lacrimă
și sunt în timp ce sunt
și nu mai sunt cînd nu mai sunt.

Meteoritul lent

Am presimțit că zeul doarme fără respirație
undeva în părțile mai albastre ale cerului.
Ca o sămînță luminoasă și leneșă
cîțiva meteoriți au trecut prin fața stelelor
fixe.

Cine știe cînd se va naște o altă lume,
Și în cel fel va fi aceea,
ce legi tragice și ce obiceiuri altele
vor fi fiind cîndva
în părțile mai albastre ale cerului.

Dar aceasta ne-o va vesti cometa
cînd cerește va șterge cerul,
iar noi din ce în ce mai inutili și mai
părăsiți
vom construi cu disperare temple.

Amurgul credinței

Cei care-și mai aminteau de trupul zeului
au murit fără să lase mărturie
decît locul plin de dale de piatră
de unde petreceau privindu-l

Chiar și copacii au început să crească mai
mari și mai strîmbi
pentru că nimic din ce este mare
nu mai are măreție
Plînsul și răcnetul, durerea și urletul
din pricina mutării cerului
nu mai au nici direcție și nici înțeles

Numai atunci, vai, numai atunci,
cînd mîinile mele prelungi și febrile
ca din visul altora
așează piatră peste piatră
numai atunci uit ațipind
forma lor chinuitor de absurdă
E o tăcere atît de desăvîrșită
încît nici ruperea de carne vie
cu muget și cu dangăt
nu o poate clinti

Din ce în ce mai rar timpanele-mi flutură
născute pentru o altă vorbire
și rămase ca două steaguri interioare
pe cîmpul gol al existenței mele

Unde au plecat armatele ?
Ce fel de armate trebuiau să erau acelea ?
Unde o fi fiind acum războiul
de este atîta liniște în spiritul meu ?

Vederea cîntecului

Leneș cîntă piatra
cu păsările cerului
Leneș cîntă muntele
cu nisipul deșertului
Leneș cîntă morții
animalelor și omului
cu ierburile cîmpului
cu verdele pămîntului
Leneș cînt cu tine
sinele meu sine.

Dialog cu puricele verde de plantă

Furnica este o ființă cosmică,
îmi spuse puricele verde de plantă, —
da, într-adevăr, furnica este o ființă cosmică
— Cum poți să spui tocmai tu asta ?
— Pot foarte bine să spun
pentru că ea nu mă doare cînd mă mulge
și dealtfel
vorbirea este o rușine
pentru că uneori gîndim ca și cum am vorbi.

— Ce mai face frumoasa ta soție ?
— Îți mulțumesc și dacă ești bun spune-mi :
este adevărat că rasa albă e pe ducă
și este adevărat că ea a poluat atmosfera
terestră
și este adevărat că nici nu se mai vede
soarele ?
Și de fapt ce este soarele ?
— O defecțiune
O defecțiune luminoasă.
— Nu, nu ne înțelegem
chiar nu.
Ce crezi tu și ce crezi tu despre mine ?
Ce crezi tu, că dacă sînt păsări
rațe albe, bunăoară,
și dacă este iarbă
și ciini și frunze.
ce crezi tu că ele sînt fără noimă ?
Tu nu te-ai întrebat unde sînt trupurile
păsărilor moarte ?
În burta ciinilor vii, desigur
Și ciinii morți nu te-ai întrebat unde sînt
de nu se văd ?
Desigur, în burta ciinilor vii
Ce crezi tu
atunci cînd tai o oaie
tu crezi că o omori ?

Puricele verde de plantă strigă la mine :
Nu există decît o singură viață mare
noi nu luăm din ea și nu-i adăugăm ei nimic!
Ceea ce nu este începe să existe
numai atunci cînd
ea îl atinge !
..Puricele verde de plantă mi-a spus
cu o foarte verde tristețe :
Ai văzut vreodată vreo cioară zburînd ?
Cîtă meschinărie !

Puricele verde de plantă
a rămas mai multe secunde pe gînduri,
apoi, m-a întrebat visător :
dar tu, de fapt, ce faci ?
— Ce să fac ? Eu nu fac nimic...
Îl imit pe oameni.

Proprietate

Al cui ești tu șoarece de cîmp
al cui ai putea să fii tu cînd de fine
nimănuia nu-i este foame

Și tu, a cui ești tu
a cui ești tu miere luminoasă
care te lingi cu ochii

Ce tandru ficat de împărat
te varsă pe gura cărei stele
lumină, tu, boală, durere

A se fi

Mie mi se poate da numai
ceea ce pot uita

Sunt chinuit de zei
pentru că ei nu-mi încredințează
propria-mi suferință, — ci
lipsa ei, cunoscînd că am avut-o, —
adică.

Uitarea ei, neaducerea chiriașă
de aminte
a locurilor
și a timpurilor frumoase
din mine și de pe mine...
Sunt apăsat de amintirea
faptului că am uitat !

Mîine mi se va spune :
ieri ai omorît un zeu !
Voi fi, da, ghilotinat
pentru o crimă de care
nu-mi aduc aminte

Ah moarte, ești gluma cinică
a zeilor
care dau să mănînce ambrozie
de-aldeilor mine
care sunt de la inimă în jos
chiar ambrozie

..Sare din mine, liniștindu-mă,
lipsa mea de martori de rău și de bine, —
înțelegerea scurtă
a razei, a piramidei, a ierbii
sau a crimei
pe care am desigur făcut-o
și am uitat-o.

— Ești ?
— Mă sunt !

A se fi, sufletul,
îmi apare se fiind.
A fi e fără de suflet.

Liniștea de după mit

Mi se face somn de frumusețe
și moarte de sublim

Munții norilor și munții de piatră
la fel de repede se schimbă
sub briza timpului

Pentru cel cu vedere
se cuvine un arc,
pentru cel cu auz
se cuvine o săgeată

Munțele măreț și de abur
al norilor, —
se cuvine respirării
Munțele măreț și de piatră
al pietrelor, —
dedat e îmbrățișării

Tensiunea contemplației

Ca și alți poeți (Cezar Ivănescu, Mihai Ursachi, Emil Brumaru sau, mai recent, Dan Verona și Nicolae Ionel), pe care pămîntul Moldovei i-a dăruit literaturii române contemporane, Ovidiu Genaru s-a impus printr-un mare efort de clarificare a expresiei verbale, etapă hotărîtoare pentru esențializarea lirismului. Astfel, dacă putem spune că poezia este subconștientul limbajului, adică ceea ce nu se epuizează în procesul comunicării noționale, trebuie să admitem ca pe o axiomă necesitatea unei rigori cît mai înalte a nivelului ei conștient, articulat, ordinea exactă, organică între cuvinte instituindu-se ca singura șansă de supraviețuire a unei trăiri subtextuale condamnate, altfel, să dispară în timp. Reamintim aici imperativul rigorii stratului verbal al discursului liric pentru care am pledat cu atîtea alte ocazii nu în virtutea unui dogmatism academic sau de dragul speculațiilor teoretice atît de iritante pentru mințile omnisciente ci din pricina situației absurde că această necesitate de bun simț a fost numită nu numai o dată de către fini esteți drept calofilie și manierism, narcoză și drog metodologic ce ar paraliza impulsurile „vitale", în realitate bastice, ale cuvîntului. Este adevărat însă că în absența unui stil fundamental de percepție și reprezentare a lumii, lipsită de sursele elementare ale echilibrului și bucuriei creației, firea omenească este înclinată cel mai adesea să se răticească în fel de fel de nimicuri subtile, cu o dinamică iluzorie, dar care nu vin de nicăieri și nu duc nicăieri.

Poezia lui Ovidiu Genaru, la un pol tronică, la celălalt sentimentală, se înscrie deci, cu particularități specifice, în orizontul unor preocupări constante pentru conturarea unui teritoriu liric armonios în toate punctele sale, prin rezonanțe imanente cărora li se supune, născîndu-le. Debutul său din 1967 cu plachetа **Nuduri** stă sub semnul lui Eros, cartea alcătuindu-se parcă din fragmentele fără titluri ale unui singur poem invocînd anotimpurile dragostei. Tonul unificator este acela al rugăciunii profane, al adorației, și cu toată lipsa lor de pudoare ipocrită, poemele respiră un aparte pur, fecioresc: „O, ritualuri de spălare a femeilor / în semn! [illegible], apoi / chipul și gîtul. El iese din trup / ca fumul unor jertfe de arome, / urmînd subțiindu-se, mai și coborînd, / mîinile întunecă ordinea, / iar noi pedepsiți le turnăm apa" (p. [illegible]). Poetul își păstrează uimirea dinții a [illegible] pe sensibilitatea modernă: „În lumina amiezii a lunii / neprihănitele dorm. / O, pieptar de bucint, o, vestmînt, / muster al Zeilor de sus" / dar trup fără saț, străvezniu, fără bot. / Sufocînd prin preajmă vi-l simt. / Și la toate serile / preotesele Astarteei v-așteaptă. / Neprihănitele dorm profund în embrion". (p. 33). Aceasta inocență pură, aproape vegetală a femeii, se trăită într-o inimă inocentă, dar nu ignorantă, căci știa la ce grad de rafinament se poate declanșa emoția poetului: „Ostenit cel ce nu poate roua / și cu chipul în palme stă pe o piatră, / dar ce bărbat nu poate rosti? / Ostenit de glorie trăiul, fiul eroului / întreg nu mai poate iuba. / Ostenit și crinul de puritate / și de otrăvuri dezbrăcat / și păunul că nu poate vorbi. / Astru al gurii, cuvîntul, / emanație ce poate numi" (p. 33).

Următorul volum de versuri publicat în 1969, se îndepărtează de reveria aurită, contemplativă a **Nudurilor**, în schimb se diversifică în motive și se reliefează mai pregnant în desenul conturelor. Poetul parcă și-a pierdut inocența și încearcă s-o recîștige prin exorcizarea cuceririi exteriorității, prin integrarea și delimitarea vigilentă, cu ochii în patru, în variabila semnificativă a concretului, pară ei atît de banal și nespectaculos în perspectiva vastelor mitologie. Din ce în ce mai frecvente, ironia și sarcasmul își scot ghearele: „Am plecat la vînătoare... / Nu de foame vinați ci de dumicăm plictisitoare / de iarnă, echipați pînă-n dinți și puternici, / înspăimîntători, să nu te sperie de ger / vreo pasăre în țeava puștii. / Tulburați comitire de animale, / oul dintîi din care răsare soarele codrilor. / Ce căutați înarmați și bătăioși / la cine țipă cu plata în pustie?" (**Vînătoare**). Fixarea în peisajul urbano are un rost ca o naturală vehemență: „Era noiembrie decapitat în păduri, / era noiembrie cu barbarele lăsate, / în forță deci între două provincii! / „Doctore, vinul e toxic? dar Bach?" / am întrebat cu o voce de campion, / dar la vreme acea amețitoare era de prisos / fiindcă / era noiembrie cu mizgă periculoasă / cînd poți hemoragia sfînt / într-o aventură ce nicodată nu s-ar mai fi putut / repeta. / Era noiembrie ambiguu, noiembrie doping / pentru apăsarea pe accelerator, / și noi voiam să facem o spargere-n zare / cînd în parbrizul bombat, bombardat de picioare / (una din acele plăi hotărîtoare) / străluce lumina orașului, țesutul nebun / al valorilor și aproximațiilor, / străluci sau se înfiori / și apăsarăm cu toată ființa pe accelerator, / era imposibil soarece..." (**Era noiembrie**). Miturile sînt trăite, acum, cu simțurile celui trecut prin agora, prin inteligența cetății: „Dintre alaiurile mari de umbre / cel mai ades o invoc pe a ta, Dionisos / /.../ Veșnic adăpat și sătul, păginule, / dă-mi fără-de-grija ta / fie să am chiar soarta regelui Midas. / De ce mi-aș înșela firea?" (**Pentru Dionisos**); „taurul și iarba sînt cele două puteri: / Care laudă soma și toate muncile anului, / marathonul și cerealele, / care laudă faima unui atlet de provincie, / substanța vulgară, tangibilă, / lupta cu piedică pentru un rîvnit trofeu / expus în piața cetății:" etc. (**Taurul și iarba**).

Accentele ironice ori sarcastice detectabile în acest al doilea volum al lui Ovidiu Genaru se radicalizează în plachetа următoare, **Patimile după Bacovia** apărută în anul 1972 la editura „Cartea Românească". Poetul încearcă voluptăți acute în tratarea cu picături de vitriol a filistinismului mic burghez, a moravurilor grotești de provincie. Periferia de odinioară ori goana după plăceri sintetice, artificiale a „societății de consum" trec prin melancolia poetului ca printr-un purgatoriu menit să-i aducă aminte omului de el însuși, de condiția autenticității sale în lume: „Prin mahalalele dărăpănate floarea / de cireș scoate lacrămi cu doliul / va trebui să devansam aceasta hei / roua face ravagii va trebui păstrată / strada mare cu jidovul rătăcitor va / trebui să prindem iaurtgiu-n lanțuri / precum un tun din noiembrie-n / monumentul de la mărășești / ne-ar trebui o stropitoare comunală s-arunce panglici / colorate copiilor care știnteni ar / trebui să renovăm și cimitirul pe clase / și pe paturi sociale fiindcă toți / avocații ce pledau cu vigoare în chiocul / fanfarei stau laolaltă cu inculpații / în criptele universale" (**Bîzdîc**); „Arnăuți umezi de neobosite mînjeri / și reclamele consumați surogate și / aceste valuri de stofă și demodoriante / și de greșuri romantice de poțcoave / de cai morți aceste șiruri de trupi / bicicliști ce zic adio sarafelor trase / zvîrcolindu-se și cîntă din aceri [illegible] / [illegible] / și balerini troace de / [illegible] / [illegible] / [illegible]

orizontul criticii tinere

Nevoia de autoritate etică

Condiția sau condițiile debutului în critică, ar fi nu numai după a mea părere, ci după legile care organizează și conduc destinele criticii însăși, datele care generează pregătirea și afirmarea criticului de la debut: — pregătirea intelectuală la gradul și nuanțele care îngăduie discernerea sensurilor valorii unei opere. Să nu se mulțumească cu o analiză, o judecată impresionistă ci să meargă la esența lucrurilor, la analiza adîncită a substanței, adevărului, sensurilor etice, filosofice.

Criticul tînăr care se afiliază unui grup, (chiar dacă se reclamă structural spiritului acelui grup) căutînd să promoveze numai acel grup, își restrînge aria și puterea de a se obiectiva devenind unealtă nu forță de propulsie a fenomenului literar în sine.

Mai ales, un critic și nu numai tînăr, nu trebuie să fie purtat în judecățile sale de acțiuni de humoare, de bilă, de porniri interesate, fiindcă această poziție îi modifică atît linia înțelegerii estetice, cît și profilul moral.

În zadar un critic este într-o măsură anume dotat, dacă în judecățile sale critice își amintește că cutare scriitor sau cutare revistă nu s-au pliat intereselor sale imediate, polemizînd pe aceste date cu scriitorul sau revista în chestiune, nu sub impulsul unor judecăți obiective, nu căutînd să adopte o atitudine critică în sine, științifică, urmărind legile și sensurile etic-umane ale ideologiei marxiste, ci dînd frîu liber pasiunii oarbe și dezordinei morale.

Deocamdată vorbesc despre aceasta la modul general, fără a numi vreun caz, dacă el ar exista, și există, din păcate.

Iarăși, nu este normal, nici profitabil, ca un critic, care trebuie să-și cîștige poziția și autoritatea sa de „mentor", de îndrumător al gustului public în materie de spirit, frumos și valoare, să facă rabat de nu știu cîte grade și nuanțe, bunului simț, eticei, raporturilor intelectuale polemizînd ca altădată în revistele „revolver", cum am văzut de curînd, unul din aceștia căutînd să ridiculizeze un coleg de breaslă prin procedee și ton polemic facil, neurban, folosind replici caricaturale caragialești.

Nu vrea să știe stimatul polemist că în fond arma polemicei poate sta și la-ndemîna altora, că ea devine bumerang dacă nu este atent și abil folosită.

Sînt polemiști care fac pe teribilii ca să cîștige viteză, crezînd că vor avea replica definitivă. Mă rog, rămîne de văzut. Ironia este o armă cu două tăișuri, însă depinde de cuțit, de virulența susținută de adevăr, altfel cuțitul poate lovi cu latura care nu transează ci bufnește fără ecou.

Cum poate fi călăuzit criticul debutant la edituri și reviste? Cu aceleași procedee, cu aceleași legi obiective care i se cer criticului tînăr.

Circulă multe nume de tineri critici care au trecut de stadiul, de etapa debutului. Dar cum mulți dintre noi socotim să fiecare etapă străbătută e sinonimă cu un nou debut consider că unii dintre tinerii critici valoroși adoptă și ei această interpretare a debutului.

După cît am urmărit, cred că au serioase posibilități și rezerve, îndreptățesc, de pe acum, și ne îndreptățesc așteptări revelatorii critici ca Mihai Ungheanu, Mircea Iorgulescu, Valeriu Cristea.

Radu Boureanu

Spiritul de continuitate

(Urmare din pag. 3)

lui Șerban Cioculescu care încă de foarte tînăr (dacă nu ne înșelăm, student fiind) a înțeles să nu-l menajeze în nici un chip pe mentorul „Sburătorului": „Despre debutul d-lui Ș. C. de acum vreo șase ani în „Facla" nu se poate spune că ar fi fericit [cititorul a înțeles firește despre ce e aici vorba]; spirit polemic și contradictoriu prin însăși structura lui, el nu avea *îndreptățirea autorității vîrstei* [subl. noastră] și deci, a experienței și nici a talentului..." *(Ist. lit. rom. contemp.* VI, *p. 264).*

Invocarea juvenilității unui critic nu trebuie să însemne un blam pentru acesta, deoarece în multe cazuri un astfel de critic vine cu o anumită prospețime a viziunii și gustului, care trebuie luată în considerare. Poate că mai mult decît de critici tineri, ar trebui să vorbim de ei ca de niște exponenți și martori ai unei epoci sau arii culturale. Preferințele și domeniul de aplicație sînt cele care le determină configurația. În acest sens, cazul unor critici care să aparțină unei anumite generații literare și totuși să cuprindă în raza lor de interes epoci mult mai mari e foarte rar. Acesta pare a fi doar cazul lui Remy de Gourmont, autor al unei cărți „de generație" *Le livre des masques* și, totuși, critic de largă înțelegere al multor scriitori care ieșeau din raza strictă a contemporaneității autorului.

Criticii sînt îndeobște incomodați cînd e vorba să treacă de la o epocă literară la alta și, de aceea, sunt marcați de o anumită „vîrstă": primul război mondial a reprezentat în critica noastră o ruptură gravă prin moartea cîtorva scriitori foarte caracteristici pentru epocă și încă tineri (Iosif, Anghel, Cerna, Chendi, Gîrleanu), și erupția unei serii întregi de mari talente (Bacovia, Arghezi, Blaga, Barbu, Vinea) care au forțat critica la un mare efort de adaptare. Numai Lovinescu a dovedit această elasticitate de spirit de natură să-i permită să traverseze mai multe epoci ale literaturii și să se poată înfățișa pînă în pragul morții pe baricadele unor bătălii literare de stringentă actualitate. Cellalți au rămas pe celălalt mal, care separa o genune, fără să înțeleagă că de fapt adevărata literatură în parte contemporană cu ei se află acolo unde ei nici nu se gîndeau să o caute.

Critica postlovinesciană e recunoscută mai curînd a fi una „interbelică"; ea contează mult mai puțin prin confruntările ei cu literatura actuală, chiar dacă în parte i-a fost martoră prin cîteva personalități eminente în acest sens, nu avem decît de regretat că unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai acestei generații și care continuă să țină pana cu cea mai juvenilă ardoare — ne-am gîndit la Șerban Cioculescu — nu cuprinde în aria preocupărilor sale acute și literatura de acum cu atît mai mult cu cît structura domniei sale intelectuală este tocmai una de critic al problemelor acute și al confruntărilor curajoase verificată într-o lungă activitate de critic al actualității.

Desigur că la un critic, vîrsta biologică reprezintă un oarecare titlu de interes dar nu și un argument de prestigiu. Preferințele noastre merg spre acea fericită situație în care criticul se dezvoltă, crește, se maturizează, o dată cu o mare generație creatoare, ca un martor inteligent și ca o conștiință a ei. Ni se pare că mulți critici ai momentului actual nu trebuie să lase să le scape această șansă, ba chiar îndată ce au depășit o anumită vîrstă, în sensul francuzesc al cuvîntului, nu trebuie să ia atitudini de superioritate față de colegii lor mai tineri. Dacă una din pretențiile criticii e de a fi un dialog cu literatura, putem oare să admitem absurditatea că între critici să nu fie necesară o oarecare înțelegere, cu profit pentru toată lumea?

Condiția intelectuală și etică

În Gîlceava înțeleptului cu lumea, „pseudojurnalul de moralist" al lui G. Călinescu, înfățișat cititorului prin grija criticului Geo Șerban, un dialog cu un tînăr aspirant la riscurile criticii literare dezvăluie zîmbetul „înțeleptului". **Vrei să te faci critic?** întreabă nu fără îngrijorare și perfect avertizat criticul-filosof, și, în ciuda argumentelor adesea înfricoșătoare pomenite, „tînărul prieten" cutează să aspire la condiția de critic. „Vreau, nu mă sperii nici de injurii, nici de tăcere. Cine stă alături de adevăr nu poate să nu învingă" declară cel interogat. Sigur, primejdiile nu sînt atît de mari și raporturile criticului cu scriitorul nu stau totdeauna sub semnul suspiciunilor sau al conflictului gata să izbucnească. Inamicițiile, tăcerile sau lecturile grăbite, micile combinații provocate de iritația ulcerată a „colegului" nu au de ce să umbrească în cele din urmă plăcerea lecturilor afirmate sau contrazise prin argumente intelectuale inexorabile. Spectacolul descris de Înțelept vroia să fie, poate, o verificare a pasiunii statornice: examenul odată trecut, criticul are să se convingă de luminile arenei unde va pătrunde nu neapărat înconjurat de ostilități.

Sigur e mai apoi faptul că în critica românească, a cărei istorie s-ar cuveni scrisă, tînărul critic a constituit o prezență remarcată de cele mai multe ori în spiritul obiectivității și al înțelegerii. Tudor Vianu — ca să dăm cîteva exemple — colabora la 19 ani în periodicele vremii, comentînd fenomenul literar, intervenind în polemici sau (rețineți!) scriind cronici dramatice, iar în 1925, la vîrsta de 28 de ani, îi apărea primul volum, **Dualismul artei.** Cum se vede, debutul n-a însemnat o grabnică provocare a proiectelor pentru cărți, operație socotită, probabil, mult mai pretențioasă. Un alt critic, și încă unul dintre cei mai străluciți, Pompiliu Constantinescu, debuta la 24 de ani, iar doi ani mai tîrziu anunța primul său volum, **Mișcarea literară** (1927). Fără precipitații neapărat spectaculoase și fără ca intrarea criticului în dialogul intelectual al vremii să însemneze cu orice preț un fapt senzațional, personalitățile amintite au impus la vîrsta tînără a activității intelectuale. Dincolo de convenția acestei vîrste (debutul, primul volum etc.), rămîne anevoioasă orice tentativă de a fixa exact etapa primei cariere critice, adică a tinereții. Cu sau fără un volum deocamdată, criticul tînăr poate fi oricînd învestit cu dreptul participării la un colocviu unde are acces formația serioasă, reală **a cititorului de literatură.**

Prin urmare, condițiile de „examen" sînt aceleași pentru toți, indiferent de vîrstă, și examinatorul nu e, cum s-ar putea crede, personajul considerat „critic venerabil și reputat", ci fenomenul literar intrat în zona observației și interpretărilor. Vrem să spunem că literatura, textul literar în expresia și existența lui concretă, e acela care acordă învestitura cea mai prețioasă. Cu alte cuvinte, e critic (nu tînăr în consecință) lectorul avertizat, informat și cunoscător, interesat totdeauna de mișcarea ideilor,

MARIA CIUPE: Pasărea

receptînd prin disocieri și dintr-o perspectivă filosofică nesupusă fluctuațiilor și bursei aparente a valorilor. **Calitatea lecturii critice** ar putea fi, pînă la un punct, semnul de recunoaștere pentru criticul tînăr, anunțat prin pasiune și profesionalitate. Am înțelege astfel că un critic tînăr nu e neapărat cel care ignoră etapele parcurse de predecesori și vrea să ne convingă de o foarte relativă originalitate (de cele mai multe ori regăsită în pagini scrise mai înainte cu deplină probitate); criticul ar fi în opinia noastră un om deschis spre literatură, fără prejudecăți dar cu principii; cunoscător al soluțiilor, fără a cădea în eroarea de a le considera bune pe toate, știind că metodele se verifică prin resursele ideologice și estetice ale interpretării, act de cunoaștere și de descoperire în ordinea semnificațiilor comunicate de opere.

Pledînd pentru disciplina criticii (formație, cultură, gust etc.) sau, mai exact, pentru rigoarea severă a demonstrației critice (să nu ne fie teamă de o critică sistematică, pregătită și enunțată prin cunoașterea conceptelor), nu vrem să acreditățm ideea unei critici doar erudite și informate. Lectura este, în cele din urmă, faptul cel mai convingător, și frecventarea literaturii nu poate fi substituită oricît de savante ar fi soluțiile propuse. Citind și recitind literatura, criticul rămîne tînăr și la o vîrstă mai respectabilă. Necontenita revenire la opere, semnificînd dorința de a redescoperi în creații sensurile actualității (termenul de referință indispensabil al actului critic veșnic tînăr), păstrează vitalitatea criticii. Altfel, se instalează foarte curînd oboseala și blazarea (riscul pentru un critic tînăr intrat fraudulos în agora, fără certificate de cultură și probitate intelectuală), suficiența și acreala, aerul prezumțios și jalnica privire de invidie spre ceilalți, repetarea unor poncife de mult cunoscute tuturor aspiranților la bacalaureat etc. Codul criticii e, în ultimă instanță, un cod intelectual controlat de Etosul activității în domeniul vieții spirituale. Cum se afirmă oare în acest context criticul tînăr? Prin sete intelectuală, în primul rînd, și prin a nu ignora domenii diferite precum știința, artele, filmul, sportul (de ce nu sportul, cînd G. Călinescu scria despre acest fenomen?) prin respectarea celorlalte opinii, atît timp cît ele vin din aceeași afirmare a principiilor generale ale artei noastre, din aceleași premise filosofice călăuzitoare. Scriind aceste rînduri, ne gîndeam la prezența unor critici. Unul dintre ei e Liviu Petrescu, autorul volumelor **Realitate și romanesc** (1969) și **Scriitori români și străini** (1973). Un altul ar fi Mircea Iorgulescu, cronicar și interpret al faptului literar, prezent în publicațiile din capitală. În fine, cel de al treilea se anunță, și noi ne facem datoria de a-l aminti: tînărul (și prin ani) Ion Marcoș. Fiecare, în parte, poate trimite la unul sau la altul dintre termenii codului „tînărului critic".

Ion Vlad

Grișa Gherghei

Cum nu voi fi

Nu am nimic de spus cu noaptea-n cap
sînt așezate viețile pe mîine
să fie lună dacă nu sînt nori
cum va cădea norocul peste ciine

În patul meu zăpezi cu busuioc
îi dau făpturii semnele uimirii
și focul umblă gol cum l-am făcut
prin casa mea cedată amintirii

În căni de lut stau apele de veghe
umile întreruperi de izvor
cum nu voi fi cu sufletul la gură
voi fi trecut de dărnicia lor.

Pe cer

Pe cer sînt oameni stele
uitați în taina lor
lumini abia sfințite
cu-albastru nemiros

Privesc cu înălțimea
pămîntului cum ard
și cum rîvnesc la iarba
pornită lîngă gard

Nici pîntecul mioarei
prădat de timpuriu
nu povestește-n lapte
amarnicul pustiu

Hai să cînt

Hai să cînt și-n noaptea asta
poate n-o să-mi moară calul
nici nu știu cu ce povară
va urca sărmanu dealul

Greu e sufletul prea greu
iar durerea-n bici prea mică
doar lovit cu vorba bună
uneori trage de frică

Hai să cînt și-n noaptea asta
greu e sufletul de greu
poate n-o să-mi moară calul
și ajungem mai știu eu

Tapiserie de MARIA CIUPE

Ion Tudor

Reîntoarcere tîrzie

Crește trestia
între apele cerului
pînă în toamnă,
și crud mă nit
cum ea plînge
cînd pasările,
că moare, presimt.
Veștezit
cutreieră vîntul
în secile valuri.
dar nu eu voi fi
ultimul rămas!
În primăvară,
nopțile vor mirosi
a miere,
iar lemnul putred,
a mucegai.

De neam

Întinse flăcări, jerbe de lumină
Aduc cu tine neuitatul zeu,
Chemînd fecioare din păduri să țină
În părul lor, frumosul Prometeu.

Și luneci lin, pe dalbe policandre
Învesmîntat în falduri purpurii,
În urma ta, femeile sorb tandre
Iubirea dăruită în copii.

Iar ei aprind mereu cîte-o făclie
La porțile deschise pentru voi,
Lumina lor nemuritoare fie
Și cîntecul iubirii dintre noi.

Tratarea cu tact a bolilor infantile

Nu cred că există probleme și dificultăți speciale pentru debutul în critică, în raport cu cel în proză și poezie. Și — evident — spre deosebire de situația dramaturgului începător.

Rolul redacțiilor îl măsoară numărul impresionant de critici interesanți care s-au afirmat și format în ultimii zece ani în paginile revistelor.

Eficacitatea Poștei redacției este — mai ales pentru critici — parțială, de semnalare și triere. N-ar fi bine ca rubrica să capete forme didactice, să devină curs de critică sau de poezie prin corespondență.

Despre contactul personal sînt multe de spus. În anii mei de debut am frecventat o vreme redacția bucureșteană a Vieții românești. Era în 1940, cu puțin înainte de suprimarea revistei pe care o conduceau atunci Mihail Ralea, D.I. Suchianu, G. Oprescu. Le păstrase în redacția care avea mereu de furcă cu cenzura mult din ambianța anilor ieșeni, o atmosferă de cenaclu fără președinte, ordine de zi și lecturi anunțate în prealabil. Erau discuții libere, uneori acide.

De ce nu s-ar încerca în fiecare redacție mai importantă asemenea „cenacluri zburătoare"? Cu indispensabila grijă să nu se mărginească la șuetă, birfă și la recrutarea de clientelă scriitoricească pentru cîte un Maestru tratat și nu numai ortografiat cu majusculă. S-ar putea acorda acolo debutanților o atenție care să nu devină dădăceală iritantă. S-ar putea trata bolile infantile care se prelungesc uneori și dincolo de tinerețea biologică, aroganța atotștiutoare, verbalismul, confuzia între expresivitate și prețiozitate, între vervă și bîtă etc.

„Lucrul pe manuscris" sună rebarbativ. Cu tact, aplicat meticulos la obiect — fără îngustimi și fără dreptul aceluia aflat de altă parte a biroului de a-și impune părerea și stilul — poate fi foarte eficace. Am citit la scurt interval două articole semnate în aceeași revistă de același critic tînăr-student. Unul mi s-a părut foarte bun, al doilea haotic și pretențios; coada păunului se umfla trufaș. Inegalitatea nu e numai a debutanților. Dar, recitit atent de față cu autorul, al doilea articol n-ar mai fi apărut cum a apărut.

Nu pledez pentru o breaslă dacă afirm că — împreună cu poezia — critica tinerilor a cunoscut în ultimii zece ani progrese spectaculoase. Ca și în poezie, există reversul, riscul de a se crea un cod și o dezinvoltură a scrisului funcționînd în gol. Dar e reversul neplăcut al unui fenomen îmbucurător.

Nu am mare încredere în stabilirea de stricte ierarhii literare, în acordarea premiilor și a notelor cu zecimale. Nici n-aș avea calitatea să le propun. Nu voi cita nume. Lista posibilă e prea lungă și mai totdeauna se dovedește incompletă. Esențial e progresul cu răspunderile care le implică. După un decalc sportiv în circulație, șacheta e foarte ridicată.

Silvian Iosifescu

Precedentul „Jurnalului literar"

Tema rămîne interesantă chiar dacă formularea întrebărilor, seacă, rebarbativă, aruncă un val de frigiditate asupra chestiunii. Care e condiția debutului în critică? Pusă atît de tranșant întrebarea sugerează un răspuns la fel de tranșant, de felul celor de la Poșta juridică din anume cotidiene. Ceea ce este, însă, imposibil. Nu putem, stabili dinainte cînd poate și cînd **nu poate** debuta un critic. Cînd poate debuta poetul, cînd poate debuta prozatorul? Răspunsuri cu valoare de lege nu se pot da nici aici. Fiind vorba de personalități, și nu de absolvenți de școală de ucenici, data și condiția debutului unui scriitori nu stă scrisă nicăieri. Or, scriitori sînt toți cei enumerați: atît poetul cît și criticul, cît și romancierul sau dramaturgul. Ea se leagă, elementar răspuns, de o anume maturitate de gîndire și de expresie. Fără ele scrisul de orice specie este literă moartă. Credem de altfel că ar trebui să ne intereseze condiția celor ce-i promovează pe noii veniți mai mult decît condiția aspirantului la gloria literară. Semnificativă ni se pare inteligenta experiență pe care a făcut-o G. Călinescu cu **Jurnalul literar.** Ideea lui era de a forma o generație literară cu spirit critic, intenție nu fără sens polemic, desigur, motiv pentru care refuza publicarea întîmplătoare de colaboratori fără conștiința actului literar în totalitatea lui. El nu accepta, deci, numai poetul, numai prozatorul sau numai criticul ci Scriitorul și fiecare trimițător de versuri sau proză era îndemnat să se exerseze și să se exercite în critică, după cum celor ce făceau critică le era necesară, după aceeași opinie, trecerea prin cîmpul poeziei ori al prozei. „Simple poezii face toată lumea" spune G. Călinescu. Important este ca făcătorul de versuri să dovedească „lărgimea conștiinței lui estetice". În eseu sau în comentariul critic. Problema e, pentru cel ce tutelează spiritualmente o publicație, dacă cei pe care-i publică sînt viitori scriitori sau nu, iar robustețea vocației autentice are nevoie de o verificare pe întreg registrul de creație. Principii excelente, de multe ori uitate de cei ce au condus mai tîrziu reviste de literatură. Dar asta nu face decît să sublinieze importanța „condiției" promovatorului de scriitori. Unul din dezideratele scumpe lui G. Călinescu la **Jurnalul literar** era să formeze o echipă de critici care să pregătească calea viitoarei literaturi: **„Convorbirile** au apărut ani de zile numai cu intenții bune și cu literatură mediocră. Dar apoi au sosit Eminescu, Slavici, Creangă, Caragiale. A pregăti terenul, criticește, este și aceasta o acțiune utilă". Viața de scurtă durată a revistei n-a permis efectuarea pînă la capăt a experienței, dar roadele ei sînt incontestabile. Ideea tutelei spirituale, a directivei programatice, în sens larg, și nu a „călăuzirii" stă la temelia acțiunii călinesciene: „Un tînăr care voiește să publice în această revistă, trebuie să creadă în valabilitatea programului nostru și pînă la un punct în valoarea judecății aceluia care conduce revista. Se înțelege, noi putem să nu fim perfecți și să greșim, dar e admis că cel puțin avem față de alții mai tineri o experiență, de care cei tineri se pot ajuta, chiar dacă mîine ei o vor depăși. Acesta e mecanismul oricărei culturi. Nu **se poate crea o generație decît prin intermediul unei persoane.** Orice mare pictor a frecat vopsele în atelierul unui maestru, deși acest maestru s-a dovedit de multe ori inferior elevului". Citatul din G. Călinescu e, credem un fericit răspuns la întrebarea revistei. Importantă este prezența publicației și ascendentul personalității ei directoare. În interiorul revistei G. Călinescu postula o mare libertate de opinii și a invitat insistent pe scriitori să trimită colaborări indiferent dacă acestea se declarau de acord sau nu cu cele ale lui. De reținut rămîne deschiderea atitudinii, lărgimea programatică de vederi.

Din păcate nu întotdeauna rostul echipei de critici este înțeles și se face totul pentru formarea ei. Un moment simptomatic în acest sens l-a oferit revista **Luceafărul** în 1968 cînd strînse în chip programatic un număr de tineri critici pe care o vreme i-a cultivat stăruitor. Cultivarea sistematică a spiritului critic nu este însă mai niciodată pe placul tuturor și, după un promițător început, echipa s-a destrămat nemotivat, iar paginile revistei invadate de literatură ocazională ori de semnăturile unor anonimi care n-au depășit de multe ori două apariții în vreo publicație literară. Scriau atunci în **Luceafărul,** în afară de Magdalena Popescu, formată în paginile fostei **Gazete literare,** Mircea Iorgulescu, trecut întîi pe la **Ramuri,** ca și Dana Dumitriu, Florin Manolescu, Dan Cristea, Al. Călinescu, Ion Madoșa, Sergiu Sălăgean, Mihai Vornicu. Dotarea lor era incontestabilă și majoritatea trecînd peste impasul destrămării nucleului amintit s-au afirmat fie prin rubrici critice de durată, (M. Iorgulescu, Fl. Manolescu, Dan Cristea, Dana Dumitriu), fie prin volume (Al. Călinescu, Anton Holban, S. Sălăgean, Ion Vinea). Este regretabilă lipsa de cotinuitate publicistică sau pur și simplu dispariția unor tineri atît de promițători ca Al. Călinescu, Mihai Vornicu, Sergiu Sălăgean, Ion Madoșa, din paginile revistelor. Însemnat pentru critic nu este debutul ci permanența și consecvența de principiu a actiunii lui de unde nevoia unei minime stabilități în pagina revistei. În momentul de față revistele, nu folosesc potențialul real al criticii literare. Canalizarea activității critice doar către consemnarea de volume și menținerea ei sistematică în acest stadiu nu e de natură a crea condițiile cele mai potrivite criticii. Nu întotdeauna publicațiile sînt interesate de reala chemare și calificare a recenzentului pe care-l folosesc. „Cum poate fi călăuzită rodnic activitatea tinerilor critici la reviste și edituri?" sună una din întrebările anchetei. Răspunsul nu poate fi altul decît cel dat de **Jurnalul literar:** între tînărul critic și programul revistei trebuie să existe afinitate, dar o prea mare coincidență de opinie a tînărului cu opiniile revistei trebuie să ridice semne de întrebare atît asupra tînărului colaborator cît și asupra mentorilor săi redacționali. Se obișnuiește însă cultivarea acestui tip de debutant în critică chiar și în paginile revistei de față. Spirit de independență ceea ce însă nu este totul în critică, au arătat și C. Ungureanu, Al. Dobrescu, Z. Singeorzan. Scriitor înainte de toate criticul nu-și poate îngădui să fie lipsit de personalitate.

M. Ungheanu

ARTE PLASTICE

Ilustrația de carte

Val Munteanu știe foarte multe lucruri în ceea ce privește înfrumusețarea prin desen a cărții. Am putea spune chiar, cu puțină exagerare, că știe totul. De la unciala deschizătoare de capitol și pînă la seria desenelor compoziționale, răspîndite printre file, arta lui, pornind de la străvechile în luminuri, învecinată cu măsură și nu fresca, nu stampa și gravura în lemn, cu covorul și icoana pe sticlă, cu tipăritura de orice soi, cochetează cu meșteșugul și tehnica cea mai avansată, realizîndu-se în formă de sine stătătoare pînă la urmă, adeseori.

Disponibilitățile inepuizabile ale autorului, pe care i le știm din atîtea cărți ilustrate de el, de unde am putea observa și o anumită rarefiere sau chiar inadecvare în unele cazuri, se restrîng, în actuala expoziție de la „Orizont", demarcînd o arie tematică mai restrînsă, mai unitară. Basmul, epopeea populară sau cultă, fantastică și realistă, reprezintă materia primă din care-și extrage autorul viziunile lui, probabil cele mai îndrăgite, și, din punctul nostru de vedere, cu unele excepții, și cele mai frumoase. Eroii lui sînt personajele din „Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte", sînt „Harap-Alb" și „Cuhulin, viteazul din Ulster", „Til Buhoglindă", „Gargantua și Pantagruel". În unitatea oarecum generală a surselor se caută un stil. Înainte de a încerca să-l definim, să-i urmărim meandrele, aspectele varii.

În „Harap-Alb", suita cea mai disonantă față de original, eroii, bizantinizați nu fără oarecare ironie, se grupează însă bine compozițional. Aceeași detașare, mai vizibilă în ceea ce privește culoarea, o putem sesiza și în „Cuhulin, viteazul din Ulster". Prin vigurosul desen alb-negru, din „Pantagruel și Gargantua", artistul își ascute observația realistă, păstoasă în formă, subtilă în conținut. Dar, într-adevăr excepționale, reprezentative pentru stilul de care vorbeam și care se realizează deplin aici, mi se par ilustrațiile la basmul „Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte". Desenul, compoziția și culoarea, se armonizează, dincolo de virtuozitate, cu o excepțională forță de sugestie plastică. Artistul reușește să topească în creuzetul acesta minuscul, care este foaia de carte, tot ceea ce știe mai bine despre iconografia pe sticlă și fresca voronețiană. Stîngăcia mimată a desenului, compoziția aglomerată, fără perspectivă, culoarea smălțuită, îndeosebi albastră, fascinează. Încă o dată, pentru artistul adevărat, limitele impuse de gen devin iluzorii, sînt spulberate fără nici-o reticență. Astfel, basmul nostru poate cel mai frumos, este recitit plastic, rămînînd, din acest punct de vedere, creația exclusivă a graficianului.

În avalanșa cărților tipărite cu o repeziciune care amenință să ne sufoce, informația fiindu-i zeul tutelar, aparițiile înfrumusețate plastic, după un vechi canon, cînd între scris și desen nu exista o delimitare atît de exactă, nu pot decît să ne bucure. Artiștilor împătimiți acestei meserii trebuie, mai ales noi, scriitorii, să le fim recunoscători. Printre ei se numără, cu prestanță și notorietate, și Val Munteanu.

Grigore Hagiu

ARTE

CHAGALL : Parisul văzut printr-o fereastră

Primiți sincere felicitări cu prilejul...

Citind, zilele trecute că Leopold Tyrmand, scriitor american însă trăit multă vreme în Europa și posesor deci de reacții vechi-continentale, a fost iritat de excesele societății de consum în general și de avalanșa de „felicitări" tipărite, în special, am tresărit, așa cum ni se întîmplă ori de cîte ori cineva... undeva... observă fenomene pe care le-am intuit noi înșine de-a lungul vieții, fără ca, însă, să punem punctul necesar pe i-ul semi-văzut. Asemenea tresăriri (extraordinar, și eu am avut aceeași impresie !) declanșează contactul dintre cititor și scriitor (iar, cîteodată — sînt cazuri — chiar și pe-acela dintre scriitor și scriitor) avînd cele mai profunde și trainice complicități din lume : acelea dintre ființele care nu s-au văzut niciodată la față. Dar, întorcîndu-mă rapid din paranteză, trebuie să recunosc că iritarea lui Tyrmand este întru totul justificată și că erupția de felicitări de la Los Angeles (ca și — pentru a nu fi părtinitori la adresa continentului propriu — la Paris, Frankfurt sau Milano) a atins proporții copleșitoare.

Gata oricînd a satisface nevoile populației (și mai ales, a inventa altele, noi) fabricanții de urări au aruncat pe piață, așa cum notează confratele citat, cartoane superb tipărite „pentru Paști, Crăciun, Anul Nou... pentru toate etapele vieții umane[1]), după vîrstă, condiția socială a familiei, societate și grad de educație". Ai un băiat care-a dat bacalaureatul ? Magazinul de peste drum îți stă la dispoziție cu o felicitare cuprinzînd vorbe pe marginea succesului amintit. Ai plecat la drum pentru două săptămîni ? Cumperi un text gata tipărit din care reiese că ți-e dor de nevastă, de casă, că viața de hotel la Paris e searbădă și că arzi de nerăbdare să te-ntorci la domicilin. Prietenul tău s-a mutat într-o locuință nouă ? Achitînd casierului 2 calari pui mina pe-un „să fie-nir-un ceas bun în casa nouă".

Pornind de la analizarea temeinică a vieții și obligațiilor cotidiene, editorii furnizează magaziilor urări sincere pentru cumnați și șefi de la serviciu, pentru fotbaliștii învingători în campionat, pentru actrițele tinere aflate la primul rol în carieră („să le țină gura toată viața" !), pentru actrițele bătrîne care se retrag de pe scenă („ai dominat cinci decenii cu zîmbetul tău"), pentru logodnă, căsătorie, vizita de urgență și divorț („a doua oară va fi mai bine" [2]).

La început, călătorul cu educație europeană, cum ne spune Romain Gary, percepe această cascadă de urări de bine cu o ironie rea : n-o să trimită subiectul meu fraze scrise de un băiat plictisit în timpul orelor de serviciu și tipărite într-un milion de exemplare. La început. Pe urmă, fie din pricina lucrărilor grafice ale ilustrației (nostimă, cred c-o să-i placă), fie din simple grabe (n-am cînd să găsesc vorbe de clasă pînă la prima și, decît mimic, mai bine să-i trimit un semn : esențialul), contemporanul nostru recurge la serviciile întreprinderii de salutări călduroase, expediind pe adresa ființei unice, sentimente multiplicate. O dată. Pentru că, după cum știm, o dată nu înseamnă nimic.

Odată am căutat și eu, într-un dragoste din Texas ceva potrivit pentru cineva la care țin (sincer) foarte mult. În primul rînd erau obosit de căutat. În al doilea rînd, n-aveam timp. (De altfel, nu știu dacă ți-am observat : de la o vreme nu mai avem timp. Din această cauză, ne pierdem dreptul la toate comorile rezervate — cu ce preț ! — pierderii de timp).

— Cu ce vă pot fi de folos ? — mă întrebă vînzătoarea.

— Aș avea nevoie de o... — eu răsfoiam cu mîinile cu degetul înspre rîsul cu ursuleți.

— Pentru cine ?

— Un unchi.

— Mai concret.

— A ieșit din spital.

— Standul 2, raftul 3.

Informația se dovedise a fi exactă. Ajungînd la raftul amintit, am găsit o felicitare-s mai caldă, cuprinzînd următoarele cuvinte : „Ce e rău nu piere ! O să mai bem, mănînce, în curînd dumneata, o să fie bine". Locul pentru iscălitură era indicat mai jos.

Studiind evoluția felicitărilor de la cîteva decenii fundamentale, la-acceptarea (Anul nou, mărțișor) la specializarea de astăzi, observăm că tendința respectă avansează necontenit : pe unele cartonașe vezi scris că editorii sînt hotărîți să dăruie cititorilor rînduieli și formule pentru toate întîmplările vieții și ședințe reflecteși. În felul acesta, dacă greșelile vieții nu vor fi greșite, măcar vom avea posibilitatea să cunoaștem regrete c-am întîrziat la întîlnire, scuze pentru mîncărici de gelozie și reținerări pentru ei nu-mi înțeleg nevasta sau, în planul relațiilor sociale, felicitări cu prilejul instalării în fruntea de gestionar or cu acela al ieșirii de la pușcărie.

Dacă mă gîndesc patin (operațiune deocamdată necesară, deoarece Universul, spre deosebire de alte publicații — n-a elaborat încă formulare pentru articole) sînt silit să constat că, oricît de ciudat sună forțat ar suna paralela, dorința autorilor de felicitări de a sări în ajutorul nostru rîvnește cu voința anumitor personaje de a ne scuti măcar de întrebări și căutări istovitoare. Un pictor amator se angajase, generos, acum vreo patruzeci de ani, să gîndească pentru toată lumea. Editorii de felicitări și-au asumat misiunea de a simți pentru noi toți. Pictorul furniza suvoiilor săi convenționali. Editorii la care mă refer furnizează sentimente. Recunoscînd deosebirile categorice (în intenții și rezultate) dintre cei dintîi și cei de pe urmă, nu mă pot împiedica, totuși, așa cum spuneam, să recunosc, cu-o fior, înrudirea. Cu atît mai mult cu cît setea de a modela spiritele se întîlnește cu setea spiritelor de a fi modelate... De cîte ori, de pildă, paralizat în fața unui teanc de felicitări pentru Anul nou, n-am rîvnit obscur la cîteva propoziționi bine simțite care să-mi vină de-afară, ca o asuprire eliberatoare... Și de cîte ori, silit fiind să dau autografe în zece minute la treizeci de liceeni respectuoși, nu mi-am dorit (lovindu-mă, totuși, cu mîna peste poftă) o frază ideală pentru băieți: Domnului (numele și pronumele) în speranța că această carte... etc, etc... și una pentru fete : Domnișoarei (...) pentru ochii săi ca niște...

Al. Mirodan

[1]) Pleonasm ? Nu-s convins. Poate că, privind lucrurile în perspectivă, autorul mizează pe editarea, într-un viitor apropiat, de felicitări pentru uzul vieții de pe alte planete etc.

[2]) Există variante cu „a treia oară", „a patra oară" etc.

CHAGALL : Aniversare

ARTE

TELEVIZIUNE

Enigme

Televiziunea avea și mai are și — acuma — în sarcinile măsurii — buna obișnuință de-a informa spectatorii despre identitatea autorilor ce emisiuni. Aflî laurul cît și unzica se pot expedia la adresă exactă numai dacă numele și prenumele destinatarilor se cunosc. Ca să nu mai spunem că micul ecran găzduiește un act de creație colectivă, în care munca operatorului trebuie și ea judecată separte de munca redactorului, a regizorului, a scenaristului, a muzicianului. Ca să nu mai spunem că o emisiune este servită adesea de cei mai mulți operatori deodată, de unii bine, de alții nu bine, și că ar trebui să putem ști cine de ce răs, pentru ce, și astfel să diferențiem. Iată încă de-acum bunul început de vreme cînd mulțe emisiuni se stremerară pe micul ecran fără nici o identitate, gîfîi fetid aceste fără nici un stăpîn. Chiar și cele mai pălpîitoare romane de aventuri, numerii în cele din urmă filmați, ci numai emisiunile în direct — nu. Enigma lor rămîne nedesvăluită, cu toate că fiți de fiți de pretenție apar în cadru cu microfonul, aplaudați după toate legile genului. Dar cînd sînt ei și ELE intră un „or" amvon. Auziți :

— În regretul nu foarte multe aduceri aminte, deoarece și cam amîndoi, ne-a aflat în emoționa de domnișoara dispecerată a Vasă vînzătoare, vorba cîntecului, „în un glas, par", ale lor dimpreună cu mărturisirea noastră de dragoste, ne-a amintit de cîteva momente hazlii, petrecute cu patruzeci de ani în urmă, în timpul unui concurs de copii. Dar nu uitați să-i zvîrliți și un colac de salvare.

Ca să merg mai departe cu acest raționament (care evident nu schimbă cu nimic practica) aș preciza că la atletism (sportul sporturilor) există o probă supremă decatlonul. Învingătorul ei, campionul celor 10 probe atletice, ar trebui să fie cel mai bun și totuși niciodată un decatlonist nu a fost urcat în vîrful piramidei. Poate mai aproape de adevăr sînt clasificările pe sporturi pentru că criteriile sînt aceleași, cu toate că și ele nu sînt întotdeauna exacte. Ca și în alte domenii și în sport ultima ispravă lasă o adîncă impresie și poate decide.

Titlul de cel mai bun fotbalist român al anului 73 a fost decernat lui Dumitru. Ori dacă răsfoim presa sportivă din această primăvară calificativele obținute de el sînt mediocre, evoluțiile sale șterse. Doar ultimele meciuri ne-au amintit de forma sa din anii trecuți. Undeva mi se pare că acest clasament în care Dumitru fără să strălucească cîștigă cununa cu lauri demonstrează că fotbalul nostru a scăzut valoric mult.

Nici Dinu, cel de al doilea clasat, nu a convins. Aparent el fuge la fel de bine ca înainte, ambiția sa se menține, tehnica-i aceeași, dar parcă tot travaliul său nu mai are aceeași eficiență.

La toate anchetele la care am răspuns l-am preferat pe Dobrin. În primul rînd pentru talentul său deosebit, pentru tehnica sa ireproșabilă, pentru spectacolul ce-l oferă de fiecare dată. Dacă pot să mă exprim astfel, el reprezintă la ora actuală (alături de Dumitrache) fotbalistul de rasă, fotbalistul pur sînge.

Dar, am mai spus-o, anchetele au decis ierarhiile, și trebuie să ne supunem lor.

În lume mai toate agențiile l-au decretat drept sportivul anului pe scoțianul Jackie Stewart. Ca o ironie a soartei, tocmai acum cînd peste tot benzina are greutatea aurului, șufragiile generale le-a obținut un automobilist.

De trei ori campion mondial, la 34 de ani, scoțianul zburător sau îngerul de formula I, cum a mai fost denumit, a triumfat. Pentru curajul și îndemînarea sa, într-adevăr, neobișnuite.

Jackie, îngerul Jackie, a anunțat că anul acesta se va opri din această cursă nebună Se va opri într-adevăr ? Aș vrea s-o facă, s-o poată face. Altminteri nu-i exclus ca porecla să capete contururi reale. Pentru îngeri și pămîntul este destul de frumos.

Radu Dumitru

SPORT

Îngerul de formula I

În postările zile ce-au mai rămas pînă la bătaia ultimului gong lumea sportului face un bilanț.

Se organizează anchete, se pun întrebări, se fac calcule, se dau verdicte. Agențiile de presă, marile reviste și chiar posturile de radio și televiziune încearcă mai toate să facă o ierarhie a valorilor sportive din anul care acum își trăiește ultimele ceasuri.

Pentru învingători, lauri, pentru cei ce n-au ajuns încă în frunte, îndemnuri.

Sigur însă că toate aceste clasamente finale suferă de o serioasă notă de subiectivism. Este foarte greu dacă nu imposibil să afirmi cu certitudine cine a fost cel mai bun. Și de ce. Pentru că în fond nu prea poți să compari ciclismul de exemplu cu înotul sau tenisul cu fotbalul. Dar cum de aproape trei decenii s-a împămîntenit obiceiul trebuie să luăm drept bun ceea ce s-a botărît.

Există o notă de senzațional în toate aceste anchete. Este o atîta foame în lume de neobișnuit, de fapt senzațional, încît ea impune chiar ierarhii. Cel mai rapid, cel mai puternic. Mai rapid decît ce ? Un campion al campionilor ar trebui să fie, la urma urmei, mai bun decît toți ceilalți. Dar mai bun la ce ?

La proba sa de specialitate sau la toate sporturile ? Este imposibil. Nu văd de ce un jucător de golf ar fi mai bun sportiv decît Năstase, sau un aruncător cu greutatea să-l depășească pe campionul greilor la box.

Aruncați-l pe Gruyff într-un bazin cu apă în timpul unui concurs de copii. Dar nu uitați să-i zvîrliți și un colac de salvare.

Nici măcar contra ris nu se poate face. Am ris, în ocaia unde eram, toți la un loc, multă lume, din toate puterile. Nici măcar contra ris nu se poate face. Altminteri nu-i exclus ca porecla să capete contururi reale. Pentru îngeri și pămîntul este destul de frumos.

Sânziana Pop

Context

Actualmente, globul se confruntă cu problema penuriei de combustibil, de energie, dar — în fond — dacă stăm strîmb și judecăm drept, cîte alte lipsuri (penurie) nu ar trebui să-i preocupe simultan pe contemporani. De pildă: penuria de timp (cel de banal simț !) Totuși, o paralelă — fie și relativ forțată — între „criza de timp" și „criza de combustibil" se poate face (chiar și numai de dragul jocului gîndirii). Iată, printre altele și altele ipoteze cu privire la natura timpului, se numără și aceea care — schematic — susține că : de vreme ce timpul este un rezultat al vitezei — și cum natura fizică a timpului este, la ora aceasta, mai puțin cunoscută decît natura fizică a spațiului — logic deducem că scurgerea timpului are aceleași proprietăți ca și viteza de rotație și că acțiunea forțelor tumultului deformează Pămîntul sau orice altă planetă — de unde posibilitatea (neprobată, dar imaginată de cineva) ca stelele să fie gigantice ruguri pe care arde timpul, acțiunea timpului avînd, tocmai, scopul de a împiedica împrăștierea energiei, fiind totodată capabilă să „întinerească" și acele corpuri în care energia a ajuns la o stare de echilibru.. Fascinant ?

Concret însă, penuria de timp se traduce — cînd stai cu picioarele pe Pămînt — în **suprasolicitare.** Și cum, de la Adam și Eva încoace, zeii par să fi lăsat, pe umerii Femeii, mai multe răspunderi și griji decît pe umerii — prometeici — ai Bărbatului, constatăm cu satisfacție înmulțirea — în progresie geometrică — a vocilor înălțate întru apărarea Ei. Oricît de vehement ne-am ralia acestora, „practica ne omoară" (pe noi și pe alții). Un confrate englez a avut ideea trăznită și binevoitoare, de a-și filma, neîntrerupt, pe parcursul unei întregi zile, propria soție. Concluzie cutremurătoare : în ciuda „tehnicii avansate care a invadat bucătăria omului modern", dumneaei, doamna — să-i zicem Smith, dar putem să-i zicem și Ionescu — execută un travaliu însumînd mișcări și gesturi demne de un îndelungat exercițiu de gimnastică (probă : absolut toți mușchii doamnei S. au fost solicitați în ziua respectivă și, desigur, în cele următoare, nefilmate). Mai mult chiar : cercetîndu-se, paralel, teste efectuate în anul 1874 cu altele efectuate **în prezent** (peste 100 — una sută ani) s-a constatat că efortul Evei n-a scăzut, avantajele dobîndite pe parcurs au fost, numaidecît, încorporate cu alte obligații (specifice existenței moderne !). Morala ?

Și bogăția poate însemna penurie : de timp, de combustibil, de afectivitate — atunci cînd iroseștî, atunci cînd nu știi ce ai și ce n-ai, atunci cînd îți rezolvi „problemele" din aproape în aproape, fără perspectivă, fără cuprindere. Printre atîtea lipsuri care bîntuie — mai vizibil sau mai puțin vizibil — încercata noastră planetă, oare n-ar fi înțelept să înscriem, cu un creion chimic (ca să nu se șteargă deloc ușor) și **lipsa de orizont ?** Carpe diem ?! Penuria de simț prospectiv și proiectiv nu merită aceeași atenție pe care globul — la unison — o acordă acum combustibilului, energiei ? În fond, dac-ar fi să luăm doar exemplul consoartelor noastre — la care ne-am referit mai înainte — și tot am băga de seamă că ele, exprimînd voința Naturii, sînt acelea care (în ciuda atîtor și atîtor vicisitudini) se străduiesc să asigure, tocmai, perspectiva omenirii. Așadar, **tot ele.** Cinste lor ! (și nu numai în cuvinte și peliculă).

Mihai Stoian

Creion

Vocația culturii este o componentă a spiritului nostru românesc, dovedită cu prisosință de-a lungul unor secole, de cîteva ori potrivnice afirmării lui. Cînd era mai neștiut și mai scufundat în hesnele trecutului, țăranul a izvodit „Miorița" și pe Făt-frumos pe care l-a logodit cu Cosînzeana speranțelor lui... Cînd era mai împovărat de pietrele istoriei, el a dat, din vatra satului, apărătorii pămîntului strămoșesc... Cînd n-a știut să scrie cu pana, a scris cu împunsătura de ac și cu tăișul în birne, legendele sufletului lui, rămase capodopere ale unei culturi originale... Cînd a învățat carte, a sărit din brazdă tocmai pe treptele la care alte popoare vecine sau mai îndepărtate, au pus veacuri de școală îndirjită ! În vîlvătaia *Școlii Ardelene* ardea spiritul satelor și cătunelor dintre munți, după cum în societatea *Ateneul Român* zvicneau energiile unei afirmări politice, sociale și culturale, totale.

În noaptea grea pentru satul transilvănean a secolului trecut, apare, din neștiut, o figură scînteietoare și vibrația unui nume nou, devenit simbol : Procopie Pătruț, după tată Oprea zis Picu, din Săliștea Sibiului.

Picu Pricopie Pătruț este una din sintezele mari ale autenticilor valori românești acumulate, ca apele subterane, și izbucnite într-un izvor de ape limpezi acolo unde nimeni nu se așteaptă. Cărturar prin rîvna învățăturii, singur. Stihuitor prin potrivirea-la frumoasă a vorbelor care-l duce în miezul marei poezii populare. Zugrav de chipuri și felurite înfățișări ale lumii, pe cărți scrise ori copiate de el. Izvoditor de cîntări pentru obște și însuflețitor al adunărilor de zi ori de seară prin casele oamenilor. Născocitor de scrieri alese, printre care și o piesă de teatru mult jucată în Săliște și prin satele din jur, *Mironosițele*. Iubitor, pînă la marea pasiune de artă, al scrierii curate, citețe, completate cu discrete întorsături de linie ori literă de început croită cînd ca o floare, cînd ca o frunză, cînd ca o cumpănă de fîntînă... Ca scriitor, Picu Pătruț a lăsat peste 1 400 de pagini, manuscris în „versuri" cu cadență laică, de strană ori folclorică. Ca desenator a lăsat peste 300 de miniaturi, culoare și tuș, trecute, prin mîna meșterilor iconari pe glajă de mai tîrziu, în puternice mărturii ale sensibilității lui artistice, adăogîndu-se naivitatea noilor interpreți din Săliște sau din Laz. Ca pildă de viață, a lăsat imaginea omului cumpătat, inimos, săritor la nevoie, multiplicată de urmașii lui ca o legendă...

Picu Pătruț a fost, cum zicem azi, un om de cultură, un artist, un animator al vieții satului, cu atît mai valoros cu cît a apărut într-un moment de luptă pentru afirmarea valențelor naționale în Transilvania, într-un moment dominat de ideile revoluționare pe tot cuprinsul pămîntului românesc. E de notat, pentru sublinierea epocii, că în timpul vieții lui (a murit în 1872) a debutat Eminescu la *Familia*, că s-a ținut adunarea de pe *Cîmpia Libertății* și de la *Islaz*, că a debutat Alecsandri și Slavici, că Anton Pann scrisese *Povestea vorbii*, că Timotei Cipariu alcătuise „Extract de ortografie cu litere latine" la Blaj, că sibienii inițiaseră o fabrică de hîrtie la Petrești, că apăruse *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, că Bălcescu purta drapelul noilor năzuințe românești !

Serile trecute, pe cînd în așezămintele culturii se cuceri Unirea Transilvaniei cu România, Universitatea populară bucureșteană oferea unui public ce umplu pînă la refuz sala Dalles, un simpozion „Picu Pătruț". Paul Anghel, prof. O. Chibu, Mircea Tomuș, Vasile Drăguț și Mircea Deac au vorbit documentat, cu inimă și respect, despre viața, opera și moștenirea culturală pe care a lăsat-o posterității acest înțelept țăran român din Săliștea Sibiului, descoperit și pus în lumină cu aproape șaptezeci de ani în urmă de alt mare și harnic cărturar, Onisifor Ghibu...

Baruțu T. Arghezi

Eva

Concret însă, penuria de timp se traduce — cînd stai cu picioarele pe Pămînt — în **suprasolicitare.** Și cum, de la Adam și Eva încoace, zeii par să fi lăsat, pe umerii Femeii, mai multe răspunderi și griji decît pe umerii — prometeici — ai Bărbatului, constatăm cu satisfacție înmulțirea — în progresie geometrică — a vocilor înălțate întru apărarea Ei. Oricît de vehement ne-am ralia acestora, „practica ne omoară" (pe noi și pe alții). Un confrate englez a avut ideea trăznită și binevoitoare, de a-și filma, neîntrerupt, pe parcursul unei întregi zile, propria soție. Concluzie cutremurătoare : în ciuda „tehnicii avansate care a invadat bucătăria omului modern", dumneaei, doamna — să-i zicem Smith, dar putem să-i zicem și Ionescu — execută un travaliu însumînd mișcări și gesturi demne de un îndelungat exercițiu de gimnastică (probă : absolut toți mușchii doamnei S. au fost solicitați în ziua respectivă și, desigur, în cele următoare, nefilmate). Mai mult chiar : cercetîndu-se, paralel, teste efectuate în anul 1874 cu altele efectuate **în prezent** (peste 100 — una sută ani) s-a constatat că efortul Evei n-a scăzut, avantajele dobîndite pe parcurs au fost, numaidecît, încorporate cu alte obligații (specifice existenței moderne !). Morala ?

Și bogăția poate însemna penurie : de timp, de combustibil, de afectivitate — atunci cînd iroseștî, atunci cînd nu știi ce ai și ce n-ai, atunci cînd îți rezolvi „problemele" din aproape în aproape, fără perspectivă, fără cuprindere. Printre atîtea lipsuri care bîntuie — mai vizibil sau mai puțin vizibil — încercata noastră planetă, oare n-ar fi înțelept să înscriem, cu un creion chimic (ca să nu se șteargă deloc ușor) și **lipsa de orizont ?** Carpe diem ?! Penuria de simț prospectiv și proiectiv nu merită aceeași atenție pe care globul — la unison — o acordă acum combustibilului, energiei ? În fond, dac-ar fi să luăm doar exemplul consoartelor noastre — la care ne-am referit mai înainte — și tot am băga de seamă că ele, exprimînd voința Naturii, sînt acelea care (în ciuda atîtor și atîtor vicisitudini) se străduiesc să asigure, tocmai, perspectiva omenirii. Așadar, **tot ele.** Cinste lor ! (și nu numai în cuvinte și peliculă).

Mihai Stoian

Poeme de Michel Deguy

Mărul

Seara cînd intru în pădurea somnului, cu ochi împovărați sub ochelari de umbră, mărăcinișuri de raze dind într-o parte, pe-ntunecate cărări lunecînd spre izvorul lacrimilor, fascia nopții îmi deschide calea. Ceea ce dăinuie din zi — înaintează către ochii imobili.

Noapte bogată-n vinat: să nu știe ea să lege mîinile poemului? Aș vrea să te iubesc dar mai bine veghează! căci pămîntul e marele vestigiu. Dezgroapă obîrșia pe care el o păzește, marea amprentă în care se încheagă absența. Nădejdea murmură că te-așteaptă o patrie al cărei act de naștere e această dorință de a scrie.

*

* *

Între marea totdeauna prezentă și uscatul niciodată cucerit pe de-a-ntregul există regiunea aceasta amfibie, cameleonul acesta rînd pe rînd lună și heleșteu, meduză și mlaștină, care trădează tot la șase ceasuri o dată și trece ba de partea mării, ba de partea uscatului: un condamnat la tortură căruia nu i se ține capul sub apă îndeajuns de mult încît să se înece, după cum nici timp să răsufle îndeajuns și să mărturisească că nu i se lasă.

Chiar sub ochii mei regiunea aceasta mimează uscatul, și printre movile cu ierburi lipite ca niște șuvițe de păr pe tîmplele cuprinse de febră un canal imită riul, în vreme ce rațe și pescăruși și cocori și bîtlani se joacă de-a pescarii în apă dulce; marea cu

unduiri de tiglă romană se revarsă-n curînd ca o invazie arhaică: jugulînd orice fel de germinație — copleșește gîzele întîrziate, alungă vacile rătăcite pînă la țărmul ei nestatornic și epavei din nou îi trezește iluzia plutirii pe valuri.

În zona aceasta neproductivă, dar tranzitorie și comercială, un întreg popor de moluște și de păsări profitoare, tolerîndu-se reciproc sau luptîndu-se ca niște oameni distinși la vămile celor două lumi, se alimentează cu huruit de uzină.

Pescărușii (lazourile țipetelor) îndeamnă marea spre țărmurile obișnuite — și e a șuta miliarda zi de lucru, migrație de răsuflări locale îmbulzindu-se către grajdul colinelor, cu păsări cîngula-vînt pe șira spîndrii lor suple.

Prag

Am așteptat ca un îndrăgostit care-și dă întîlnire pe cîmpie, sub mărul inflexibil, și în iarba tot mai galbenă așteaptă după-amiaza întreagă sub tone de nori. Și iubita nu vine.

Ceea ce este nimic poate fi repede împresurat — un ghizd din încheieturi răsucite, țesătură de ochi: ai mai multora-n cerc, spirală de croncăniturî afundîndu-se; inel de voce; durerea mea, durerea mea, transcendentă ce irumpe, azvîrlind la pămînt istovirea și geamătul acestei lungi depuneri, Ulysse cîmpenesc (vînează găinile ataxice) cu ochi preacărnoși, cu fața-n bătaia vîntului, dispărutul care se întreabă și se tot întreabă „unde mă aflu?". Memoria a înzestrării lucrurilor prudente care pîpăie învelișul subțire de gheață al lumii.

Sub mărul încîntător, sub coroana lui largă dar prea guralivă pentru curgerea poemului (și cu toate acestea marea se cațără pe crengile joase căutîndu-și un cuib în adăpostul verde) să ne fie dat oare să nu mai putem medita decît la conflictele dintre oameni?

*

* *

ori mai degrabă ca o vită marcată noaptea-n vreme ce dormea și care nu poate zări pecetea scrisă-n carne și zadarnic se rotește și se duce-ntr-un tîrziu să-și descifreze semnul de pe spate căutînd fierul înroșit printre lucruri

În românește de Virgil Mazilescu

Erou și model istoric

Ce grad de interes prezintă pentru pasionatul cititor, fascinat de figura unor eroi precum îl famoso caballero Ruy Diaz de Bivar supranumit Cid Campeador, cneazul Igor, Wilhelm Tell sau Robin Hood, existența în realitatea istorică a acestor personaje, atestarea efectivă a „modelelor"? În ciuda afirmațiilor unei eseistici estetizante, marea majoritate a cititorilor, chiar cînd se declară sceptici și pun la îndoială o parte dintre calitățile sau acțiunile uluitoare ale mușchetarilor lui d'Artagnan sau ale lui Till Uylenspiegel, își formează imaginea Franței sub Ludovic al XIII-lea și Ludovic al XIV-lea, sau a mișcărilor populare de eliberare din Țările de Jos citindu-i pe Dumas sau Charles de Coster. O pasiune mai veche m-a determinat ca, pe parcursul a opt ani, să completez sute de fișe privind atestarea istorică a unor eroi literari de mare anvergură, la implicarea lor în epocă, la veridicul sau legendarul faptelor și acțiunilor cu care sînt acreditați. Conspectarea cronicilor, a istoriilor mai vechi și mai noi relevă un fenomen cu caracter paradoxal: imperceptibil la început, apoi din ce în ce mai marcat, figura eroului literar începe la rîndu-i să influențeze istoria epocii căreia îi aparține personajul real (cel puțin pînă în secolul XIX cînd cercetarea științifică a trecutului istoric se întoarce spre izvoare, adăugîndu-le rezultatele unor studii arheologice și arhivistice de anvergură fără precedent).

Antologice sînt pentru un asemenea studiu interdisciplinar literatură-istorie mutațiile înregistrate de evoluția în timp a legendarului erou al epopeii medievale spaniole don Rodrigo Ruy Diaz de Bivar. Figura viteazului Campeador apare pentru prima oară în poemul „Cantar de Mio Cid", cea mai veche creație epică spaniolă a cărei datare în timp este stabilită de filologi în jurul anului 1140, adică foarte aproape de a doua jumătate a secolului XI, perioadă în care a trăit efectiv „modelul" istoric al eroului. Concepția poemului este tipică pentru ciclul epopeic de inițiere în ritualul feudal, avînd multiple puncte de interferență cu ciclurile „Chansons de geste" și „Table ronde". Dimensiunea personajului se amplifică treptat în ciclul-fluviu „romanceros espagnol", pentru a se proiecta monumental în trăsăturile eroului glorificat de Guillen de Castro în drama „Mocedades del Cid", apărută la Valencia în 1618. Ruy Diaz Campeador reprezintă la de Castro un summum al celor mai nobile virtuți cavalerești, luptător fără teamă sau pată, combătînd loial chiar trădarea și nerecunoștința, răspunzînd cu mărinimie pînă și acuzaților nedrepte sau exilării.

Deși voci ale epocii au strigat cu vehemență „plagiat!". Corneille pare să se fi inspirat nu atît din creația dramaturgului spaniol cît din două balade mult mai vechi din ciclul „romancero" ca și din „Istoria generală a Spaniei" lucrare a iezuitului Juan de Mariana. Nevoit să concentreze totul în unitatea de timp a celor 24 de ore ale dramei clasice, Corneille a ales — spun istoriile literare de tip universitar — „ciocnirea între două simțăminte: pasiunea și datoria filială". Optiunea nu are nici în acest caz însă o determinare strict dramatică ci se grefează pe fondul unor concepții în cel mai înalt grad reprezentative pentru epocă, așa cum, de altfel, întregul ciclu consacrat lui Cid Campeador poartă puternic amprenta politică, socială și morală a momentelor istorice succesive pe care le ilustrează diferitele cînturi.

Să revenim însă la istorie. Figura Cidului este menționată foarte contradictoriu în cronicile de epocă — pozitiv în lucrările spanțolilor Ximenes de Rada, Juan de Zamora, Bernando de Brijuega, negativ sau, să-i spunem, mult mai realist, mai veridic în cronica arabă de la Cordoba ca și în operele altor cronicari arabi. Cea dintîi sinteză de amploare Primera Cronica General — mai precis o vastă compilație realizată prin anii 1270 la ordinul lui Alfons al X-lea — cunoscută și sub numele de „La Estoria de Espana" — filtrează informația cronicărească păstrînd doar componentele unei imagini pozitive; chiar și contururile acestora sînt corectate cu elemente aparținînd literaturii eroice, evident neatestate istoric.

Parcurgînd vechile izvoare cunoaștem un personaj istoric foarte diferit de eroul literar. Spre asediul Valenciei, care l-a consacrat pe don Rodrigo drept unul dintre cei mai abili comandanți de oști ai epocii, se îndreaptă nu un foarte tînăr nobil, așa cum am fi înclinați să judecăm după o celebră tiradă corneilleană (la valeur n'attend pas le nombre des années...) ci un luptător dur și cu multă experiență; vestitul Cid Campeador avea atunci 47 de ani, reputația de invincibil în turnîruri dar și o viclenie de Ulisse în asedii, pe care a folosit-o de altfel din plin și la cucerirea Valenciei. O surpriză de mari proporții o oferă însă prezența, printre aliații apropiați ai Cidului, a unor nobili arabi. În fapt, secolul XI, epoca Reconquistei în genere, cunoștea cu totul alte relații între spanioli și arabi decît cele consacrate în dramele lui de Castro și Corneille, al căror climat este de fapt cel al epocii de ascensiune a monarhiei absolute, indiferent că este vorba de regalitatea spaniolă sau de cea franceză. În contemporaneitatea lui Rodrigo Ruy Diaz da Bivar, vechiul și puternicul califat al Cordobei se destrămase într-o mulțime de feude, focare de înaltă cultură și rafinată civilizație. Nu de puține ori seniorii acestor state au fost aliații apropiați ai Cidului chiar împotriva regilor Spaniei. Din turbulența acestui puternic vasal se naște — vai! — și protectul de căsătorie al lui don Rodrigo cu dona Ximena Gomez, pus la cale de Alfons, regele Castiliei și al Leonului. Așadar, mai mult ca sigur, ceremonia celebrată la Burgos, nu a stat sub semnul înfruntării între sentimente și datorie, nu s-a situat nici măcar în zodia dragostei ci a fost doar unul dintre obișnuitele pacte nupțiale între feudali.

Confruntînd multiple izvoare istoricul și filologul Ramon Menendez Pidal prezintă figura Campeadorului în monumentalul său studiu „La Espana del Cid", apărut în 1929. Dar și opera de referință a lui Pidal caută — și reușește adesea — să găsească abile justificări istorice pentru momente și fapte din creația epică și dramatică.

Fatma reală a celui care avea să devină un erou de frunte în galeria creațiilor literare consacrate epocii cavalerismului se datorește marii victorii dobîndite de Cid în lupta împotriva năvălitorului almoravid Yusuf, care a salvat miraculos Spania de primejdia unei iminente ocupații și distrugeri. Numele Cid Campeador, rostit cu teamă superstițioasă de ostașii înfrînți ai lui Yusuf (teamă ce nu se asociază cu blîndețea ci dimpotrivă...) a devenit emblema — stindard a Reconquistei, apoi a politicii expansioniste a regalității spaniole absolute. Ficțiunea literară a înnobilat trăsăturile spirituale ale unui personaj menit să devină simbol al ideii pe care o epocă, a clasă socială voia s-o acrediteze despre sine.

Întreaga literatură a marilor eroi s-a născut sub impulsul unor „comenzi sociale" la fel de stringente. Căci dintotdeauna epocile istorice au avut nevoie de eroi proprii, reprezentativi. Iar atunci cînd nu i-au găsit într-o istorie atestată le-au creat o istorie apocrifă, așa cum se pare că s-a întîmplat cu legendarul conducător al yeomanilor saxoni Robin Hood, pe care istoricii au început să-l ateste nu numai în jurul anilor 1190, pe vremea lui Ioan fără Țară, ci și 160 de ani mai tîrziu, pe vremea lui Eduard al II-lea, epocă în care este amplasată drama populară intitulată Geste of Robin Hood. O metamorfoză mai profundă s-a petrecut cu Wilhelm Tell, erou împrumutat din mitologia islandeză, dar atestat acum cu seriozitate nu numai în vechiul burg elvețian Altorf, sau în Burglen ci și în lucrările istorice ale lui Tschudi sau E. Kopp.

Impulsul care determină afirmarea eroilor pozitivi apare astfel mai clar din confruntarea literatură-istorie. Dar ce forțe determină transgresarea din istorie spre literatură a unor eroi malefici? Și mai ales cum devine malefic profilul unor personaje care, într-o perspectivă științifică strictă, au multe șanse de reabilitare în fața unei instanțe obiective de apel?

Mircea Herivan

Dumitru Stancu

Urme

Prin orga mării ceața încet se lasă,
În zbuciumu-mi de petale sapă urme adînci
Tristețe-n orizonturi, simțirea mi-o apasă
Și sufletul învelurat în stinci.

În stînca vremii i-o nestiută mare
Al cărui zbuciumu lasă urme străvii
Suris de anotimpuri, sub bolta mișcătoare
O nemișcare-i soarta cuprinsă-n vii litanii.

Prin orga mării, corăbii vii de ceară
Aduc sub frunți întinderea de ape —
Un pescăruș venit în timp să moară
Cu aripa lovind a mării clape.

Mihai Adrian Eres

Orga

Intrăm pe o ușă împletindu-ne mîinile
în liniștea ce sălășluiește în mine,
începe cu fiecare spațiu în care
cuvintele coboară din lucruri
Respirăm cu ochii apropierea de ape,
zborul caută noi tărîmuri, iar noi
cu sufletul lipit de pămînt ascultăm
orga fîntînilor nerostite în ulcioare.

Sporește liniștea

Sporește liniștea pe umerii tăi,
pleoapele se string în vara pornită
spre a străbate chenarele largi,
chenare în care zboară pasărea,
păsări cu zbor albastru, liber
Există în mine precum aerul rămas
stingher în prăpastie,
precum sunetul orologiului din turn
cu sunet dezbrăcat, cristalin și grav
ce-l port ca pe o haină ce nu se mai desprinde
cînd orele vestesc alunecarea lunii.

Ștefan Sebe

Tandrețe

Era o alunecare de glasuri peste flori,
o tăcere pierdută în ochii meduzei,
o aripă de coral în pîntecul nimfei —
un ceas în care noi
ne găseam în adîncuri
dorind să fim tandri

❃ ❃ ❃

Din fîntînă pasărea nu bea niciodată;
Sînt ochii șarpelui acolo
mai indiferenți poate
decît întoarcerea ei.

O aventură a cunoașterii

(Urmare din pag. 6)

scrie cu o anume umoare de savant pentru care domeniul n are secrete, are simț al proporțiilor, o suplețe extraordinară în argument. Există la el o tactică a insinuanței, ritoricească, un desen al limitelor, de mare claritate, în fine, simț al sintezei așa cum nu-l au mulți. Iată cum se reduce la neant un argument Vasile Florescu tintește numaidecît punctul negru și se repede cu exactitate: „Retorica în actu nu este și nu poate fi raționalistă, și nu s-a auzit vreodată de existența unei tehne a hazardului și a improvizației. Vom vedea însă că nici în efectu nu se poate vorbi de raționalism, căci ca organizatoare a teoriei adeziunii, retorica se vrea o logică a valorilor și a plauzibilului, adică să extindă jurisdicția rațiunii și dincolo de limitele la care, după Aristotel, Alanus de Insula, Albert cel Mare, Thoma d'Aquino și Ockham, demonstrația silogistico-matematică și cea cu probe materiale se opresc ca incompetente" (p 29).

Analiza e de finețe extremă: „Valorile tradiționale — filozofia și cultura literar retorică — nu sînt contestate ca valori, ci ca valori păgîne" (p. 29). Într-un simplu fapt, că „Invocatio Dei" înlocuie „captatio benevolentiae". Vasile Florescu a și găsit o deosebire fundamentală (p 109—110). Cine caută cu atenție, dă ici-colo peste mai multe procedee retorice, precum o adevărată „recapitulatio" (p. 115—116). Vasăzică, un retor adevărat, ceea ce mă face să cred că, spiritualicește, Vasile Florescu e, cum ar fi zis G. Călinescu, un grec. Dar ce este grecul? Acesta are simțul proporțiilor și sentimentul cetății, știe locul omului în univers și e preocupat de echilibru are conștiința genului uman și se interesează de înaintarea umanității, un om care pune surdină pasiunilor pentru a le întrupa în formele artei. Chiar „Retorică și neoretorică" se citește independent de argumentație, ca romanul unei pasiuni. Chiar dacă o carte pierde, cu anii, în adevăr științific, ea poate cîștiga literar și asta se vede la Burckhardt, Eugenio D'Ors la noi prin Ibrăileanu. Condiția acestei supraviețuiri este însă fervoarea, gradul de iubire pentru obiect, care poate transforma cartea într-o dramă de idei. Cu pasiune reprimată e scrisă și cartea lui Vasile Florescu. Ea se alăză, paradoxal, cu „Dicționarul de idei literare" al lui Adrian Marino, după cum autorii se aseamănă mai mult decît s-ar crede. Ambii vor să aducă rigoarea în cercetare și în lume, propun construcții vaste pe care le și îndeplinesc, sînt la fel de eruditi, în domeniu. A scrie astfel de cărți, astăzi, dovedește un suflet atent la mișcările veacului, un temperament polemic și exemplar, o inimă care bate, precipitat, pentru destinul artelor și al ființei umane.

revista străină

● **ZILELE ACESTEA** și-a închis porțile Expoziția „Georges Enesco, compositeur roumain" (Paris, Quai Conti, 27). Fotografii, scrisori, extrase din articole de critică, mărturisiri de respect și afecțiune semnate de Casals, Menuhin, Oistrah, (împrumutate de la Muzeul Enescu din București și de la Biblioteca Națională Franceză) au împodobit sălile acestei expoziții, reușind să redea cu fidelitate imaginea activității sale prodigioase. Asociația „Les amis d'Enesco" de la Paris, a organizat cu această ocazie și un concert care a avut loc în sala **Cortot**. Un spectacol animat de genialul violonist și compozitor care a dat aripi și splendoare motivelor folclorice al muzicii românești.

● **ÎN „COLECȚIA POEȚILOR RUȘI CONTEMPORANI"**, Gallimard (ediție bilingvă), a fost tipărită în franceză, în traducerea lui Leon Robel, un florilegiu din poezia lui Andrei Voznessenski, unul dintre cei mai moderni poeți ruși actuali. Această culegere a fost întocmită cu acordul și colaborarea poetului și cuprinde un număr însemnat din poemele sale cele mai recente.

● **ÎN EDITURA GALLIMARD, COLECȚIA „BLANCHE"** a apărut volumul „Lumieres allumées", de Bella Chagall, care s-a născut în anul 1895, la Vitebsk. În 1909, acest oraș a fost locul „Primei întîlniri" cu Marc Chagall care, în același an, a pictat celebrul portret „Mireasa cu mănuși negre". S-au căsătorit în 1915. Din acest moment, Bella, care era licențiată în litere și filozofie, artistă la Teatrul din Moscova, a devenit inspiratoarea și ghidul pictorului. După o călătorie în Polonia în 1935, ea a început să-și scrie memoriile și să evoce pentru companionul ei, viața și întîmplările prin care a trecut înainte de căsătorie. „Lumieres allumées" și „Première rencontre", scrise în iddiș între anii 1935—1944, data morții premature a Bellei Chagall, sînt publicate pentru prima oară în Franța. Traducerea aparține Idei Chagall. Cartea conține 68 de ilustrații de Marc Chagall.

● **AGATHA CRISTIE** se bucură de o celebritate poate binemeritată, în orice caz de mulți rivnită. Piesa polițistă „Capcana" intră în al douăzeci și unulea an al reprezentării pe scena Teatrului Ambassador din Londra.

Un eveniment care s-a bucurat de o primire festivă.

● **FILMUL LUI FRANCESCO ROSI „LUCKY LUCIANO"**, va reprezenta Italia la concursul pentru premiul Oscar al celui mai bun film. Drept concurenți italienii au avut filmele „L'assassinat de Matteotti" de Florestano Vancini, „Une brève vacance" de Vittorio de Sica, și „Malice", de Salvatore Samperi.

● **EDITURA FRANCEZĂ „LE SOLEIL NOIR"** a tipărit două cărți-obiecte. Mai întîi „Le Chant de la carpe", a poetului de origină română Gherasim Luca, și care, în preajma ultimului război și după, a făcut parte din grupul suprarealist român, însoțită de o sculptură de Piotr Kowalski, cartea și obiectul fiind prezentate sub aceeași îmbrăcăminte neagră (douăzeci de exemplare semnate și numerotate). Apoi, tot în îmbrăcăminte neagră dar ornată cu un desen în patrate, „L'herbe du diable et la petite Fumée" de ethnologul american Carlos Castaneda. În interiorul volumului este reprodus același desen în patrate (folosit în cuvintele încrucișate) pe care apare o operă originală în culori executată de pictorul Giovanna. Această carte a fost tipărită în 250 exemplare. Fiecare exemplar conține un desen diferit, care reprezintă una dintre căile cunoașterii...

● **LA PROPUNEREA COMISIEI INTERMINISTERIALE** competente, Ministerul Economiei și Finanțelor a anunțat că Statul francez a acceptat operele marilor maeștri care compun Donația Pablo Picasso. Este vorba de tablouri semnate de: le Nain, Cezanne, Chardin, Vuillard, Corot, Renoir, Matisse, Miro, Braque, Modigliani, Courbet, Derain, le Douanier, Rousseau, Degas, Van Dongen, Gauguin, Balthus... Toate pînzele ce fac parte din această colecție vor fi expuse în permanență în Muzeul Louvre, într-o sală ce va purta inscripția: **„Donation Pablo Picasso"**.

● **PREMIUL „VERITĂ"** a fost atribuit fostei guvernante a lui Marcel Proust, Céleste Albaret, pentru cartea sa de amintiri „Monsieur Proust" (ed. Robert Laffont).

● **FILMUL ILUMINARE** al regizorului polonez Krezystof Zanussi a obținut la cel de-al

CHAGALL: Violonistul verde

XXVI-lea Festival Internațional de la Locarno marele premiu al juriului și premiul Federației internaționale a criticii cinematografice (FIPRESCI). Opera cineastului constituie un exemplu al filmului de idei atingînd problemele importante ale contemporaneității. Succesul acestui film merită a fi subliniat cu atît mai mult cu cît, festivalul de la Veneția fiind suspendat în acest an numeroase țări au trimis la Locarno cele mai bune lucrări.

● **CU OCAZIA RESTAURĂRII** bisericii Uspenskoe din Zvenigorod, din apropiere de Moscova, au fost descoperite și scoase la lumină noi și interesante lucrări aparținînd marelui pictor rus Rublev (sec. XV).

● **AUTORUL DRAMATIC ENGLEZ HAROLD PINTER** a obținut Marele premiu european de literatură al Austriei pe anul 1973. Printre lucrările cele mai cunoscute ale autorului (care a început prin a fi actor) citățm: „The Room", „The dumb Waiter", „The birth-day Party", „The Caretaker", „The Basement" și „Old Times". Premiul, în valoare de 100 000 șilingi, i-a fost remis la Viena în marea sală de audiență a Ministerului instrucțiunii publice și artelor.

● **EXPERȚI AI MUZEULUI AUSTRIEI DE ARTE ȘI MESERII** au achiziționat de la un anticar din Viena două mobile datînd din perioada „Artelor decorative" dar care s-au dovedit a fi cele mai scumpe exemplare de mobilă din lume. Amîndouă mobilele — un jilț și un gheridon din lemn bogat sculptat — sînt în stil Chippendale și au fost executate în Anglia pe la 1760, nemaiexistînd în lume decît două exemplare de acest fel, unul la Londra și altul la Berlin. Pe piața obiectelor de artă prețul lor fusese considerat ca „inabordabil". Partea scaunului pe care se stă și spătarul lui sînt sculptate la fel ca gheridonul, în lemn de brad în formă de scoică. Piciorul gheridonului are aparența unui trunchi de copac care se aprijină pe o scoică și în jurul căruia e încolăcit un șarpe.

● **ÎN CURSUL ÎNTOCMIRII UNUI CATALOG** al arhivelor bisericii Sfîntul Carol Borome (Karlskirche) din Viena, a fost descoperit un document foarte important; este vorba de un requiem, necunoscut pînă în prezent, al lui Charles Gounod. În 1842, cu ocazia șederii sale la Viena, Gounod a dedicat acest requiem protectorului muzicii ecleziastice, Stockhammer. Partitura a fost scrisă de către un copist și numai coperta a rămas cea originală, partitura inițială fiind probabil pierdută sau rătăcită printre alte documente. Pînă acum arhivele de la Karlskirche totalizează un număr de 3 000 opere catalogate. Partiturile, cu indicarea tuturor vocilor, sînt editate de către Comisiunea pentru cercetări muzicale a Academiei de Științe.

● **ACTRIȚA AUSTRIACĂ MARIKA RÖKK**, a fost răsplătită de către municipalitatea orașului Viena, cu medalia de aur „Marea Insignă de Merit", — cu prilejul împlinirii vîrstei de 60 de ani. Marika Rökk, cunoscută publicului nostru din numeroase filme, este în plină activitate, în actuala stagiune deținînd rolul principal din opereta „Prinzessin Czardas" care se joacă la teatrul vienez „Raimundtheater".

● **CU OCAZIA ÎMPLINIRII A CINCIZECI DE ANI** de la moartea scriitorului Maurice Barres, s-a încheiat un bilanț impresionant în ceea ce privește editarea operelor sale. Astfel, cea mai mare parte — aproape cincizeci de volume, dintre care multe au fost epuizate — au fost editate de Librăria Plon. Operele complete s-au tipărit între 1965—1969 la „Club de l'honête homme" prin îngrijirea fiului său Philippe Barres, în douăzeci de volume, însoțite de prefețe scrise de Mauriac, Aragon, Maurois, Thierry Maulnier, Maurice Genevois, Montherland și Dutourd. În ediția „Le livre de poche-Hachette" au apărut opt volume, iar „La Pléiade" pregătește două volume de **opere alese.**

● **QUETTON,** revistă suprarealistă, fantastică, poetică, satirică și încă altele, rezervată „adulților luminați" apare în Franța. În ultimul număr (tom 252 — octombrie și noiembrie '73), din învălmășitul material care satisface, pe deplin..., subtitlul, sînt de reținut cele două pagini semnate Leveau-Livache (sic), în care se evocă sucint „Tribulațiile lui Arthur Cravan, prea puțin cunoscutul dadaist dinainte de Dada. L.-L. aduce amănunte ignorate privind isprăvile năstrușnicului — devenit legendar — personaj, care, la 2 august 1914 — ziua declanșării primului război mondial —, cuprins de o exacerbată teamă, dezertează din Anglia. Fabian Lloyd, alias Arthur Cravan, poet-boxer și nepot al lui Oscar Wilde, pune (provizoriu) punct exhibițiilor insolite și trece Pirineii. În Spania întîlnește pe Robert Delaunay și trăiește pe spinarea acestuia și a familiei sale. Înscenează farse cu iz de escrocherie, precum dispariția cu 5 000 pesetas luați acont în vederea organizării unei competiții de box cu campionul mondial Jack Johnson. El a determinat, prin ambițiunare, pe Picabia să adauge Giocondei mustăți și pe Marcel Duchamp să semneze vase cu precisă menire intimă.

Revista mai cuprinde desene și benzi-fantasmagii pe... coordonatele conținutului.

s.p.v.

CA ÎN FIECARE AN,
O LECTURĂ INSTRUCTIVĂ
ȘI ANTRENANTĂ

ALMANAHUL

„SCÎNTEIA" 1974

- **Reportaje și anchete internaționale**
- **Documentare politice, economice și sociale**
- **Actualitatea enciclopedică**
- **Sute de fotografii inedite, zeci de planșe în culori**

pe două planete

de Kurd Lasswitz

Într-un articol din 1953 despre Criza literaturii ştiinţifico-fantastice, *Michel Butor îl numeşte pe H.G. Wells întemeietorul aşa-numitei literaturi S.F. de gradul doi, adică al unei literaturi care se fixează în domeniul* probabilului.

Mai puţin cunoscut decît Wells, Kurd Lasswitz (1848—1910), filozof şi profesor de matematică la Gotha, autorul unei Istorii a atomisticii, *considerată mult timp o carte filozofică de referinţă, are meritul de a fi publicat cu un an înaintea apariţiei celebrului* Război al lumilor *(1898), cronica imaginară a primei confruntări dintre pămînteni şi reprezentanţii unei civilizaţii extraterestre — marţienii.*

Marţienii din cartea lui Lasswitz, Pe două planete *(1897), foarte asemănători cu marţienii lui A. Tolstoi din* Aelita, *au atins nivelul unei civilizaţii mult superioare celei de pe Pămînt. Ei pot anula forţa gravitaţiei, pot pluti în trecut, şi se numesc* nume, *cuvînt care în greaca veche era întrebuinţat pentru a indica scînteia creatoare a spiritului. Dar în chip foarte curînd, în clipa în care ajung pe Pămînt, marţienii se comportă ca nişte cuceritori. O lege care interzice „păstrăgeala" pe seama ocupanţilor îi împiedică pe oameni să mai aibă încredere unul în celălalt ; prietenii se ocolesc, rudele sînt obligate adesea să trăiască despărţite. Pămîntenii care încearcă să opună rezistenţă sînt deportaţi într-un centru de exploatare a energiei solare, sînt internaţi în lagăre.*

Romanul lui Kurd Lasswitz nu este povestea eşecului unei întîmpinări fantastice dintre două civilizaţii, ci anticipaţia formelor foarte rafinate pe care le poate îmbrăca în istoria violenţa şi teroarea. Trupele marţiene de ocupaţie sînt conduse de Dolf, şi coincidenţa face ca o singură vocală să lipsească de la începutul acestui nume, pentru a fi identic cu prenumele celui mai crud dintre tiranii pe care îi va cunoaşte omenirea, la aproximativ o jumătate de secol de la apariţia acestei cărţi.

Fără să fie un roman de compoziţie sau de stil strălucit, Pe două planete *este nu numai o utopie clasică, pe care o citează orice istorie a literaturii S.F., dar şi un roman istoric consistent, în care, în chip tulburător, se vorbeşte despre viitor la timpul prezent.*

Prezentare şi traducere de **FLORIN MANOLESCU**

Capitolul 33

Veniturile planetei Marte

Între cele 154 de state care formau Federaţia planetară de pe Marte existau diferenţe foarte mari în ceea ce priveşte numărul locuitorilor. Printre ele erau imperii care numărau o sută de milioane de locuitori, şi state mici, care nu atingeau nici măcar cifra de un milion. Cel mai mic dintre ele nu cuprindea decît 20 de districte, cu 800 000 de locuitori la un loc. Tot atît de diferite ca şi proporţiile erau constituţiile individuale ale statelor. Formele de stat republicane predominau, însă printre ele existau şi constituţii comuniste, socialiste, democratice şi aristocratice. Monarhiile erau reprezentate în special printre statele mai mici. Înclinaţiile individuale ale marţienilor puteau să fie satisfăcute în toate direcţiile, şi ambiţiei, ca şi sentimentului de independenţă al fiecăruia îi erau lăsate libertatea de acţiune. Garantată printr-o lege federală, în toate statele domnea o deplină libertate de alegere a domiciliului şi a locului de muncă. Dacă cineva nu era mulţumit într-unul din state, putea să-şi transporte casa într-altul, şi era suficient să anunţe lucrul acesta autorităţilor respective. Această regle-

Fantastica traiectorie a unui corp ceresc („Ikeya" — 1963)

mentare firească făcea ca nici un stat să nu poată abuza de autoritatea lui. Pentru că altfel, el risca să-şi piardă foarte repede locuitorii.

Comună pentru întreaga Federaţie statală, Administraţia tehnică era nemijlocit subordonată Consiliului Central, care la rîndul său răspundea în faţa Parlamentului federal. Ea era împărţită în două mari domenii, al Comunicaţiilor şi al Irigaţiilor, la care se mai adăugase în ultimul timp domeniul Călătoriilor cosmice. Această întreprindere mamut era susţinută de o armată de lucru permanentă, formată din 60 de milioane de persoane. Stagiul militar general de un an trebuia satisfăcut de către ambele sexe. Pentru cazuri speciale, o rezervă de trei ori mai mare stătea la dispoziţie. Întreprinderea era finanţată chiar de către soare. Bugetul general al statelor marţiene — calculat în valută germană, pentru un an pămîntean, deci pentru o jumătate de an marţian — se ridica la suma de 300 de bilioane, asta înseamnă 300 000 de miliarde de mărci, adică 100 000 de mărci pe cap de locuitor. În afara prestaţiei personale în muncă, pe durata unui an de viaţă, nimeni nu trebuia să mai contribuie cu vreun impozit la acest buget. În afară de asta, venitul mediu al fiecărui marţian se ridica la 100 000 de mărci, oscilînd însă, de la caz la caz, între 20 de milioane, maximul admis al venitului, şi zero. Limita pe venit folosea numai la asigurarea, măcar a unui minim, celor care nu cîştigau nimic, pentru ca aceştia să se poată ridica din nou prin muncă. Lipsa de hrană, de locuinţă sau de îmbrăcăminte nu se putea produce, întrucît de asta se îngrijeau instituţiile publice de asistenţă socială. Însă bineînţeles, nimeni nu dorea să fie obligat să apeleze la această asistenţă publică a săracilor.

Capitolul 37

Marţienii sînt pe Pămînt

Ştirea despre ocuparea Polului Nord de către marţieni şi despre existenţa unei aeronave cu care aceştia erau capabili să parcurgă 700 de km pe oră, în interiorul atmosferei terestre, a stîrnit pe Pămînt o senzaţie, ca nici un alt eveniment mai-nainte. Raportul lui Grunthe şi dovezile prezentate de acesta nu mai lăsau loc nici unei îndoieli. Pe lîngă asta, aeronava fusese văzută în Italia, în Elveţia, în Franţa şi în Anglia. (...)

Pămîntenii nu ştiau la ce să se aştepte, nici cum să reacţioneze în faţa eventualelor iniţiative viitoare ale marţienilor. Între guverne se produse un schimb de telegrame deosebit de intens. Se luă în considerare planul de a se organiza un Congres general al tuturor statelor. Însă deocamdată mai existau controverse în legătură cu planul care trebuia supus aprobării şi în legătură cu locul tratativelor. Dacă pe de o parte toată lumea era conştientă de necesitatea unei apropieri a intereselor politice ale tuturor statelor faţă de planeta Marte, pe de altă parte ţări exprimate atunci concepţii foarte diferite în legătură cu influenţa culturală pe care marţienii ar fi putut s-o exercite asupra pămîntenilor. O înţelegere din partea publicului larg nu era de obţinut. Saltul de la cultura tehnică şi socială a oamenilor la stadiul de cultură al marţienilor era prea mare. Totuşi avertismentele lui Grunthe, că pămîntenii nu trebuiau în nici un caz să se lase antrenaţi într-un conflict cu marţienii, pentru că puterea lor depăşea orice imaginaţie omenească, găsură cea mai mică ascultare.

Desigur, era uşor de înţeles că ajutat de inventii şi de descoperiri extraordinare, marţienii îşi însuşiseră o putere asupra naturii ; însă nimeni nu ştia ce întrebuinţare dădea nivelul lor cultural, etic şi social de dezvoltare, acestei puteri, cum o modera şi cum o controla. Natura propriului lor ordini de stat rămînea. înainte de toate, o enigmă. Libertatea individuală era atît de covîrşitoare, puterea de decizie a fiecărui individ, în toate problemele vieţii, atît de mare şi atît de puţin supraveghiată de către legile statului, încît pămîntenii şi-au exprimat de mai multe ori opinia că viaţa socială a marţienilor ar fi cu totul anarhică. În realitate, puterea statului nu depindea pe Marte de nici o altă lege, decît de voinţa cetăţenilor.

Din punctul de vedere cultural al oamenilor, structurile organizatorice ale planetei Marte păreau utopii, tocmai pentru că ele presupuneau cetăţeni care se dezvoltaseră mult în decursul unei evoluţii de sute de mii de ani şi care, în acelaşi timp, ştiau să folosească mijloace a căror eficienţă fusese verificată în cadrul formelor sociale de viaţă. O parte a guvernelor statelor pămînteşe se temea că exemplul marţienilor va da ocazia la răzvrătiri pripite, poate chiar la revoluţii violente. Populaţia agrară intră în consternare din cauza concurenţei înspăimîntătoare pe care ar fi reprezentat-o fabricaţia maşinilor de trai, fără ajutorul agriculturii. Pe de altă parte, proletariatul înnebunea cu toate spiritele înflăcărate de ideea unui progres cultural rapid, îi salutară pe marţieni ca pe nişte mîntuitori de mîine.

Cînd în octombrie, parlamentele celor mai multe state se întruniră, se produseră peste tot interpelări ale guvernelor în problema marţiană. Şi peste tot răspunsul sună evaziv. Se afirma că ar avea loc consultări în legătură cu convocarea unui Congres general al statelor, despre care totuşi nu s-ar putea despărţi amănunte mai exacte. Peste tot conducătorii diferitelor partide îşi exprimau opinia în problema marţiană, opinii publicate şi de gazetele lor. Unii doreau să-i primească pe marţieni în chip entuziast, alţii îi voiau în mod delator, alţii ar fi vrut să-i respingă pur şi simplu de pe Pămînt. În ce chip s-ar fi putut îndeplini lucrul acesta, nu putea nimeni spune. Totuşi, un consens fusese obţinut în toate statele : aprobarea pentru întărirea armatei şi a flotei.

Spre sfîrşitul guvernelor, care în felul acesta dădeau dovadă încă pentru consultări, nu se mai auzi nimic despre marţieni. Aeronava nu se mai lăsă văzută, marţienii păreau să fi dispărut. Brusc, în ianuarie sosi ştirea despre reapariţia unei aeronave deasupra Sydneyului. Pe data de 2 ianuarie, guvernatorul din New South Wales comunică la Londra că mai multe aeronave ar fi staţionat deasupra Sydney-ului, desigur pentru a aduce o delegaţie extraordinară a statelor marţiene la Londra, în cazul în care regimul britanic s-ar declara pregătit să recunoască în ea delegaţia plenipotenţiară a unei mari puteri. Marţienii înaintaseră imediat în Sydney un ofiţer avocat, care să conducă, în calitate de agent, tratativele cu autorităţile. Se mai comunica de asemenea că marţienii ar fi adus cu ei mai mult de 2 000 de lăzi de aur în bare şi că le-ar fi depus la banca din New South Wales, lucru primit ca o excelentă recomandaţie de către întreaga populaţie.

Între timp, tratativele diplomatice nu avansaseră prea mult. La iniţiativa repetată a Angliei se căzu în fine de acord că statele marţiene puteau fi recunoscute ca putere potrivnică, în cazul în care ofereau anumite garanţii că se vor supune drepturilor popoarelor, valabili pe Pămînt. Apoi regimul britanic răspunse afirmativ, în principiu, la telegrama statelor marţiene, punînd însă diferite condiţii în legătură cu acceptarea tratativelor diplomatice ulterioare. În afara recunoaşterii statutului drepturilor popoarelor, din partea marţienilor să fie stabilit cu precizie care urma să fie obiectul tratativelor şi să nu se discute nici o altă chestiune, după ce marţienii fuseseră admişi la Londra. La rîndul lor, celelalte guverne promiseră delegaţiei, firesc, protecţia pe Pămînt, în numele drepturilor popoarelor.

Împuternicitul statelor marţiene, Kal, se declară imediat de acord şi formulă, într-o telegramă din 11 ianuarie, următoarele pretenţii, pentru a începe tratativele :

1. Scoaterea formelor din partea guvernului (britanic) pentru atacul pe care echipajul fregatei l-a întreprins asupra celor doi marţieni şi pentru atacul întreprins de căpitanul Keswick asupra aeronavei.

2. Pedepsirea căpitanului Keswick şi a locotenentului Prim.

3. O despăgubire de 100 000 de pfunzi pentru fiecare dintre cei doi marţieni.

4. Recunoaşterea prerogativelor suverane ale statelor marţiene asupra regiunilor polare ale Pămîntului, dincolo de latitudinea de 87° nord şi sud.

5. Recunoaşterea drepturilor egale ale statelor marţiene cu toate celelalte naţiuni, în ceea ce priveşte coloniile, transporturile, comerţul şi industria.

În acelaşi timp, Kal telegrafia guvernelor tuturor statelor mai mari, dorinţa statelor marţiene de a intra în tratative cu ele în legătură cu ultimele două puncte.

Răspunsurile se lăsară aşteptate. Guvernele Pămîntului se consultară mai întîi între ele, întrucît în înţelegerile lor anterioare se învoiseră să procedeze în comun, în cazul în care marţienii li se vor adresa cu solicitări generale în chestiunea circulaţiei internaţionale. Statele Unite, Franţa, Italia şi Japonia fură de părere că trebuia venit în întîmpinarea marţienilor ; Germania, Austro-Ungaria şi alte cîteva ţări mai ezitau ; Rusia adoptă o poziţie de refuz. Regimul englez fu mai întîi dispus să înceapă tratativele. Însă imediat ce condiţiile marţienilor fură cunoscute în rîndurile populaţiei, se produse un val de indignare. Sentimentul naţional impunea în mod categoric refuzul. Se ajunse la o şedinţă agitată a parlamentului, în urma căreia ministerul de orientare pacifistă căzu. În locul lui se formă un minister al torylor, dispus mai degrabă să procedeze în mod decisiv. El declară imediat că va respinge pe viitor orice alte tratative. Nota de refuz, care fu cablografiată la Sydney, pentru a fi comunicată delegaţiei statelor marţiene, era compusă într-un stil rece şi protocolar.

Acum, după ce Anglia procedase în chip individual, celelalte state nu mai aveau nici un motiv să se considere reciproc obligate, şi se declarară cu toate dispuse, în principiu, să trateze, cu rezerva deplinei libertăţi a deciziilor lor viitoare.

Imediat ce marţienii din Sydney îşi dădură seama, după ştirile publicate în presă, că nu puteau probabil conta pe înţelegerea Angliei, Kal trimise spre Marte o fototelegramă prin care cerea să i se pună la dispoziţie întăririle convenite. O aeronavă mijlocea zilnic transportul între Sydney şi Polul Sud, de la a cărui staţiune extraterestră porneau fototelegramele, însă încă cu mult timp mai-nainte, la Polul Sud se concentrase o forţă considerabilă. Trei nave cosmice noi sosiseră şi debarcaseră alte aeronave şi echipaje. În acel moment, la Polul Sud se găseau deja 24 de aeronave, toate înarmate cu o cuirasă de nihilit, cu tunuri cu repulsit şi telelit, o forţă cumplită, pe care o comanda un marţian energic din nord, pe nume Dolf. Se putea aprecia că pînă în patru săptămîni, forţa militară a marţienilor avea să crească la 48 de vehicole. Cu ultima navă cosmică, a cărei sosire era prevăzută în luna martie, urma să sosească chiar Ill, pentru a prelua comanda operaţiunilor pe Pămînt. Între timp, alături de Kal sosiră alte personalităţi importante, care urmau să plece ca delegaţi către guvernele marilor puteri.

Cînd nota guvernului britanic îi fu transmisă lui Kal, acesta o telegrafiă imediat către Marte. Răspunsul sosi chiar în aceeaşi zi. El îi recomanda lui Kal să procedeze exact după instrucţiunile care fuseseră stabilite pentru cazul unei atitudini negative a Angliei. La 15 martie, cartierul general trebuia mutat la Polul Nord, unde în cursul aceleeaşi luni urmau să mai sosească, încetul cu încetul, alte 24 de nave cosmice, fiecare cu cîte 6 aeronave în medie. În felul acesta, forţa militară a marţienilor pe Pămînt urma să însumeze 144 de aeronave mari şi un număr de aeronave mai mici, cu 3 456 de oameni, o floţă care le părea suficientă pentru a declanşa la nevoie o luptă cu întreaga planetă.

Nota regimului britanic era datată 18 februarie. Pe 20 urmă răspunsul lui Kal, prin care regimul statelor marţiene adresa guvernului britanic un ultimatum. În cazul în care acesta nu accepta toate condiţiile, statele marţiene se considerau în stare de război cu Anglia.

În acelaşi timp, această declaraţie fu transmisă tuturor celorlalte guverne.

Pe data de 23 februarie, o mulţime imensă se îmbulzea în Berlin, pe Wilhelmstrasse, pe Unter den Linden şi în faţa Palatului. Se răspîndise zvonul că ar fi sosit o delegaţie a marţienilor şi că ea s-ar găsi în Palatul Cancelariei imperiale. Pofta de spectacol a mulţimii nu fu totuşi satisfăcută, în schimb populaţiei îi fu acordată o altă surprinză, prin intermediul unei ştiri pe care o publică, într-o ediţie specială, *Buletinul Imperial*. Se comunica prin aceasta că în timpul nopţii o delegaţie a marţienilor se găsise în Berlin, dar că, negreşit, ea păsărise oraşul încă în cursul dimineţii. Relaţiile cu guvernul statelor marţiene ar fi deosebit de cordiale şi se spera că se va ajunge la o înţelegere şi cu Anglia. În curînd, ştiri asemănătoare fură publicate în toate capitalele.

În cea mai deplină tăcere, marţienii trataseră, în mod separat, cu marile puteri, şi în noaptea de 22 spre 23 februarie, delegaţii ale marţienilor sosiseră în secret şi concomitent la Washington, Paris, Berlin, Viena, Roma şi Petersburg, pentru a lămuri situaţia, prin tratative verbale cu respectivii conducători de stat. Însă nici din Germania şi nici din vreo altă ţară nu se putu afla care a fost obiectul şi rezultatul acestor consultaţii. La prima ştire în legătură cu ultimatumul, bursele tuturor ţărilor au reacţionat printr-o violentă cădere a tuturor cursurilor englezeşti.

Instrument de măsurat circulaţia planetelor, vechi de 400 de ani şi care poate fi utilizat şi azi în astronomia modernă

Însă prin aceasta, ştirile din Anglia nu deveniră mai favorabile. Starea de spirit era războinică.

Capitolul 42

Fuga lui Torm

Grunthe privi fix înaintea lui.

— Sîntem în puterea *numelor*. Întreaga Europă, în afară de Rusia. Am devenit un fel de copii care sînt trimişi la şcoală. Aşa numiţii cultori au fost instalaţi peste diferitele teritorii de limbă. Cea mai mare parte a Reichului, părţi din Austria şi din Elveţia sînt subordonate lui Ell. Vor să ne educe — intelectual şi etic. Intenţia este bună, însă irealizabilă. Sfîrşitul va fi groaznic... dacă nu vom reuşi... dar despre asta mai tîrziu. Grunthe tăcu.

— Nu înţeleg însă, spuse Torm, cum a fost posibil să cădem în dependenţa asta.

— Scuzaţi-mă, răspunse Grunthe, nu sînt în stare să vorbesc despre evenimentele astea. Mai bine s-o lăsăm. O să vă dau o broşură în care sînt adunate la un loc toate evenimentele — aici sînt mai multe. Citiţi-le singur, numai pentru dv. De altfel, cred că sînteţi obosit. Citiţi-le mîine dimineaţă. Acum să vorbim despre altceva.

Însă mult timp, cei doi nu mai vorbiră. Vinul rămăsese neatins. Amîndoi îşi simţeau inimile mult prea grele. La un moment dat, Grunthe spuse numai pentru el :

— Nu pierderea puterii politice de către patria noastră este ceea ce mă doare în primul rînd. În definitiv ar fi trebuit să cedăm oricum pasul, în faţa unor mijloace mai bune de realizare a demnităţii omeneşti. Ceea ce mă face să nu pot vorbi fără iritare despre evenimentele astea este convingerea că de fapt nu meritam ceva mai bun. Am înţeles noi care să respectăm demnitatea oamenilor ? Nu au întrebuinţat, de atîta timp, toate clasele, puterea lor politică pentru a-şi crea avantaje economice pe seama celorlalţi ? Am învăţat noi care să renunţăm la propriul nostru avantaj, atunci cînd o cere dreptatea ? Au arătat care cercurile conducătoare seriozitatea morală necesară, atunci cînd era vorba să aplice legea împotriva propriilor lor tradiţii ? Am respectat noi care legea de bază a oricărei moralităţi, aceea că omul este scop în sine şi că el nu poate fi întrebuinţat numai ca mijloc ? Tocmai asta este : *numele* au pe deplin dreptate în ceea ce ne învaţă şi în ceea ce disprefuiesc la noi. Şi totuşi, ca oameni, noi nu avem voie să luăm nimic de la ei. Pentru că nu putem deveni liberi decît prin propria noastră muncă.

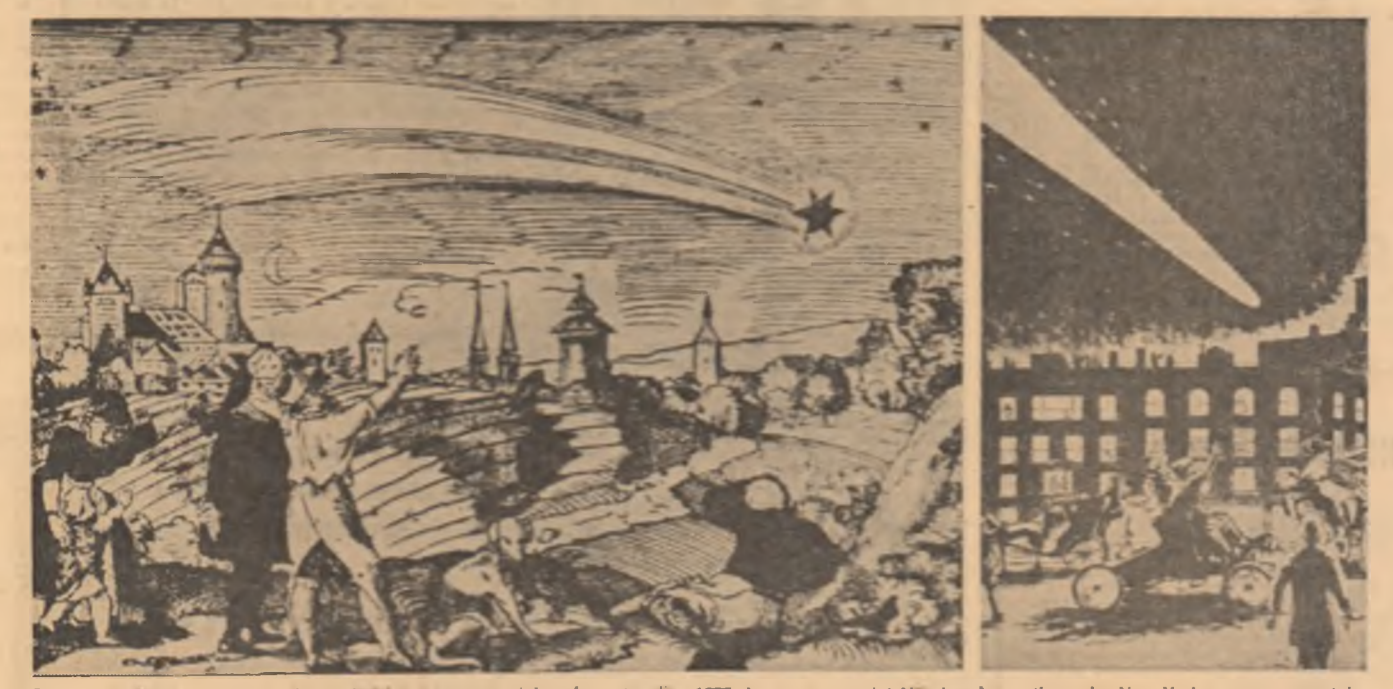

O lume plină de superstiţii privea ultima mişcarea stelelor (cometa din 1577 deasupra oraşului Nürnberg) — stînga. La New-York trecerea cometei „Halley" — 1910 — prevăzută cu precizie cu secole înainte — dreapta

Luceafărul
Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef :
VIROL TEODORESCU
Redactori şefi adjuncţi :
CEZAR BALTAG, S. DAMIAN,
GEORGETA HORODINCĂ
Secretar general de redacţie :
TEODOR BALŞ

REDACŢIA : Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 50 40 25 ; 50 44 85
ADMINISTRAŢIA : Şoseaua Kiseleff, 10, tel. 18 33 99
ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la :
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Paginator : Nicolae Ion